

Adoptio vaihtoehtona pitkäaikaiselle sijoitukselle

Sijaisvanhempien ajatuksia, näkemyksiä ja kokemuksia

Niina Reunamäki

OPINNÄYTETYÖ
Marraskuu 2019

Sosionomikoulutus

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomikoulutus

REUNAMÄKI, NIINA:

Adoptio vaihtoehtona pitkäaikaiselle sijoitukselle
Sijaisvanhempien ajatuksia, näkemyksiä ja kokemuksia

Opinnäytetyö 89 sivua, joista liitteitä 8 sivua
Marraskuu 2019

Nykyinen, väliaikaisuuteen perustuva sijaishuoltojärjestelmä on saanut viime aikoina paljon kritiikkiä siitä, että se ei pysty turvaamaan pysyviä kasvuolosuhteita lapselle, joka ei voi asua omien biologisten vanhempiansa luona. Julkista keskustelua on alettu käymään yhä enenevässä määrin perhehoidon muotojen ja käytäntöjen laajentamisesta. Myös adoptio on nostettu esille yhtenä lastensuojelun mahdollisena sijoitusvaihtoehtona. Tällä hetkellä se ei kuitenkaan kuulu lastensuojelulain mukaisiin sijaishuollon käytäntöihin.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli lähteä selvittämään sijaisvanhempina toimivien henkilöiden ajatuksia, näkemyksiä ja kokemuksia perhehoitoon sijoitetun lapsen adoptioimisesta. Opinnäytetyön aineisto kerättiin sähköisesti puolistrukturoidulla kyselytutkimuksella. Aineisto analysoitiin sekä kvantitatiivisesti tilastollisia menetelmiä käyttäen että kvalitatiivisesti avoimien kysymysten vastausten perusteella. Opinnäytetyön tavoitteena on jatkaa yhteiskunnallista keskustelua adoptiosta yhtenä mahdollisena sijaishuollon vaihtoehtona tuomalla sijaisvanhempina toimivien henkilöiden näkökulma esille.

Tuloksista kävi ilmi, että valtaosa vastaajista (n=113) olisi valmiita harkitsemaan heidän perheeseensä sijoitetun lapsen adoptiota. Adoption nähtiin tuovan pysyvyyttä, varmuutta ja vakautta sijoitetun lapsen elämään. Sijaisvanhemmat kokivat arkensa ja lapsen asioiden hoitamisen helpottuvan, jos he adoption myötä saisivat huoltajanoikeudet ja päätäntävällän lapsen asioihin. Adoptiolle koettiin myös erilaisia esteitä, joista suurimpina olivat huoli taloudellisen ja sosiaalisen tuen vähenemisestä tai loppumisesta adoption vahvistamisen myötä, huoli lapsen ja hänen biologisten vanhempiansa tai suvun välisten suhteiden katkeamisesta sekä lapsen biologisten vanhempien vastustus.

Enemmistön näkemys oli kuitenkin se, että adoption asemaa tulisi lastensuojelun sijoitusvaihtoehtona vahvistaa, sillä heidän mielestään nykyinen, väliaikaisuuteen perustuva sijaishuoltojärjestelmä ei aina aja lapsen etua. Vastausten perusteella voidaan todeta, että sijoitetun lapsen adoptio herättää paljon ristiriitaisia ajatuksia ja tunteita. Se ei ole ratkaisuna ongelmaton ja ristiriidaton, ja se vaikuttaa monen eri osapuolen elämään. Tulevissa tutkimuksissa huomion kohteena voisi myös olla sijoitettujen ja adoptoitujen lasten sekä heidän biologisten vanhempiansa näkemykset.

Asiasanat: sijaisvanhemmuus, adoptio, sijaishuolto, lastensuojelu

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

REUNAMÄKI, NIINA:
Adoption as an Alternative to Long-term Foster Care
Foster Parents' Thoughts, Views and Experiences

Bachelor's thesis 89 pages, appendices 8 pages
November 2019

The purpose was to gather information from foster parents about their thoughts, views and experiences of adopting a child who has been taken into custody and continue on-going discussion for this alternative solution.

The study was quantitative in nature and the data were collected through a semi-structured online survey. The quantitative part of the questionnaire was analyzed with Tixel program and the qualitative part using content analysis.

The results revealed that most of the respondents (n=113) did not have any experience of adopting a child that has been placed in their care. The adoption was considered to have many pros and cons. The greatest concern was that the access to services and financial supports will generally be removed when the parenting responsibility is transferred to the adoptive parents.

The majority of the respondents stated that the adoption should have a bigger role in the child welfare system, because the current foster care system does not necessarily maintain a foster care child's best interest. Most of the respondents wished that social workers and other child welfare authorities would have more courage to take initiative to bring up adoption as one option.

Still further studies are needed, and the next research subject could be the adopted children, children taken into custody or the biological parents and their thoughts, views and experiences of adoption as an alternative to long-term foster care.

Key words: foster parenting, adoption, foster care, child welfare

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	LAPSEN SIJOITUKSEEN LIITTYVÄT KESKEISET PROSESSIT JA KÄSITTEET	8
2.1	Lastensuojelun päätehtävät	8
2.2	Huostaanotto ja sijaishuolto	9
2.3	Perhehoito.....	10
2.3.1	Sijaisvanhemmat Suomessa: määrästä ja profiilista.....	11
2.3.2	Sijaisvanhemmaksi ryhtymisen motivaatiotekijöitä	13
3	ADOPTIO KÄSITTEENÄ JA KÄYTÄNTÖNÄ	16
3.1	Adoptio ja avoin adoptio	16
3.2	Adoptioiden määrät Suomessa	18
3.3	Adoption asema lastensuojelussa	20
3.4	Näkökulmia Britanniasta ja Yhdysvalloista	23
4	ADOPTIO SEKÄ LASTENSUOJELUN ARVOT JA PERIAATTEET ...	26
4.1	Lastensuojelutyötä ohjaavat keskeiset periaatteet	26
4.2	Adoption eettiset haasteet ja lapsen etu adoptiossa	28
5	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	33
5.1	Tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset	33
5.2	Tutkimusote ja kyselylomake	34
5.3	Aineiston käsittely ja analyysi.....	37
5.4	Vastajaat	40
6	KYSELYN TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	42
6.1	Kokemukset sijoitetun lapsen adoptioimisesta.....	42
6.2	Ajatuksia adoptiosta vaihtoehtona perhehoidolle	46
6.2.1	Koetut esteet adoptiolle	46
6.2.2	Adoption positiiviset vaikutukset	50
6.3	Näkemyksiä adoption käytöstä ja lapsen edun toteutumisesta nykyisessä järjestelmässä.....	56
6.4	Ajatuksia, näkemyksiä ja kokemuksia adoptiosta vielä avoimesti kerrottuna	62
6.5	Yhteenveto ja johtopäätökset	67
7	POHDINTA	72
7.1	Luotettavuus ja eettisyys.....	72
7.2	Kehittämisehdotuksia ja jatkotutkimusaiheita	75
	LÄHTEET	77
	LIITTEET	82
	Liite 1. Saatekirje	82

Liite 2. Kysely.....	84
----------------------	----

1 JOHDANTO

Vuonna 2018 kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten kokonaismäärä oli 18 544 lasta ja nuorta. Kiireellisesti sijoitettiin 4 390 lasta, ja huostassa olleiden määrä oli 10 861 lasta. Kaikki luvut kasvoivat vuonna 2018 edelliseen vuoteen verrattuna. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleiden lasten ja nuorten määrä on kasvanut jyrkästi jo vuodesta 1991. Suhteutettuna vastaavan ikäiseen väestöön koko Suomessa, eniten kiireellisesti jouduttiin sijoittamaan 16-vuotiaita nuoria. Myös huostassa olleiden lasten ja nuorten suhteellinen lukumäärä oli suurin 16 – 17-vuotiaiden ikäryhmissä. (Kuoppala, Forsell & Säkkinen 2019, 1, 3 – 4.)

Adoptioiden kokonaismäärä nousi viime vuoteen verrattuna 8:lla, mutta kansainvälisten adoptioiden määrä on erinäisten syiden takia romahtanut sitten 2010-luvun puolivälin huippuvuosien, jolloin ulkomailla syntyneitä lapsia adoptoitiin huomattavasti enemmän kuin Suomessa syntyneitä. Nykyisin tilanne on päinvastoin; Suomessa syntyneitä lapsia adoptoidaan enemmän kuin ulkomailla syntyneitä. Suurin osa Suomessa tehdyistä adoptioista koskee kuitenkin perheen sisäisiä adoptioita. (Suomen virallinen tilasto 2018.) Kansainvälisten adoptioiden määrien vähenemisestä huolimatta Suomi on tunnettu kansainvälisen adoption vastaanottajamaana.

Eräässä Euroopan maita koskevassa tutkimuksessa, jossa verrattiin vuoden 2003 kansainvälisesti adoptoitujen lukumääriä alle 3-vuotiaiden kotinsa ulkopuolelle sijoitettujen lasten lukumääriin, Suomi erottui yhtenä maana, joka vastaanottaa lapsia köyhistä maista adoptoitavaksi suomalaisiin perheisiin sekä sijoittaa oman maansa pieniä lapsia kotinsa ulkopuolelle laitoksiin. Tutkimuksessa kritisoitiin siis sitä, miksi näissä maissa on niin iso määrä lapsia laitoshoidossa, jos samalla ajatellaan, että köyhien maiden lasten olisi parempi päästä kansainvälisen adoption piiriin kuin jäädä elämään lapsuuttaan oman maansa laitoksessa. (Chou & Browne 2008, 40 – 48.)

Nykyisin perhehoitoa pidetään laitoshoidon nähden ensisijaisena sijaishuollon muotona. Laitoshoidon järjestetään lapsille, joiden sijaishuoltoa ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla perhehoidossa tai muualla.

(Perhehoito 2019.) Todellisuudessa sijaishuoltopaikan valintaan vaikuttavat muutkin tekijät, kuten sijoitettavien lasten ikä ja kokonaislukumäärä, laitospaikkojen paikkatilanne, sopivien sijaisperheiden määrä sekä sijoitettavan lapsen fyysinen ja psyykinen terveydentila. Kaikkia lapsia ei voida sijoittaa perhehoitoon eikä perhehoito aina ole onnistunut valinta. Sijaisvanhemmat saattavat uupua voimakkaasti oireilevan lapsen kanssa. Pahimmillaan lapsi voi joutua muuttamaan useammankin kerran sijaisperheestä toiseen ja päätyä kuitenkin lopulta laitokseen.

Viime vuosina on alettu käymään yhä enenevässä määrin keskusteluja perhehoidon muotojen ja käytäntöjen laajentamisesta. Myös adoptio on nostettu esille näissä keskusteluissa yhdeksi vaihtoehdoksi sijaishuollon eri muodoille. Tutkimusta kotimaisten, lastensuojelullisten adoptioiden määristä ja ominaispiirteistä on toistaiseksi vielä melko vähän olemassa. Eräässä vuonna 2018 julkaistussa tutkimuksessa selvitettiin sitä, kuinka paljon, millaisissa tilanteissa ja millaisin perustein adoptioratkaisuja tehdään silloin, kun lastensuojelulain mukainen huostaanotto ja sijaishuolto olisivat todennäköisiä vaihtoehtoja adoptiolle. Selvityksessä nousi esiin kaksi lastensuojelullisen adoption profiilia: vauva-adoptiot (50 tapausta) sekä sijoituksesta adoptoidut lapset (13 tapausta). Johtopäätös oli, että adoptioon ei juuri ryhdytä tehdyn sijoituksen jälkeen. (Laine, Pösö & Ujula 2018, 199, 202, 205.)

Miksi Suomessa adoptiota käytetään niin harvoin tilanteessa, joissa lapsi on otettu huostaan ja huostaanotto arvioidaan pitkäaikaiseksi? Opinnäytetyön tarkoituksena on lähteä selvittämään sijaisvanhempina toimivien henkilöiden ajatuksia, näkemyksiä ja kokemuksia heidän perheensä luokse sijoitetun lapsen adoptioimisesta. Työn tavoitteena on nostaa sijaisvanhempina toimivien henkilöiden näkemykset lastensuojelullisesta adoptiosta esille sekä jatkaa yhteiskunnallista keskustelua siitä, millaisia vaihtoehtoja voisi olla väliaikaisuuteen perustuvalle sijoitukselle, sekä pohtia, millaiset päätökset ja ratkaisut parhaiten ajaisivat huostaanotetun lapsen etua hyvinkin erilaisissa tilanteissa.

2 LAPSEN SIJOITUKSEEN LIITTYVÄT KESKEISET PROSESSIT JA KÄSITTEET

2.1 Lastensuojelun päätehtävät

Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on hänen vanhemmillaan tai muilla huoltajillaan. Lastensuojelun tarkoitus on tukea vanhempia tai huoltajia lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa järjestämällä tarvittavia palveluja ja tukitoimia. (Lastensuojelulaki 417/2007, 3 §.) Lastensuojelu voidaan käsittää laajasti kaikkia viranomaisia sekä kansalaisia koskettavana asiana tai sillä voidaan tarkoittaa lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua, jota toteutetaan silloin, kun lapsi ja perhe ovat lastensuojelun asiakkaina. Näiden lisäksi kuntien tulee järjestää lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ehkäisevää lastensuojelua. Tämä tapahtuu tarjoamalla perheille erilaisia yleisiä palveluja, joiden saaminen ei edellytä lastensuojelun asiakkaana olemista. (Mitä on lastensuojelu? 2019.)

Lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun kuuluu erilaisia työprosesseja, joista säädetään lastensuojelulaissa (417/2007). Lastensuojeluasian vireilletulon jälkeen lastensuojeluviranomaisen on aluksi arvioitava tapauksen kiireellisyys sekä selvittävä lastensuojelun ja erilaisten tukipalvelujen tarve. Lastensuojelun piiriin tuleville lapsille ja heidän perheilleen on laadittava asiakassuunnitelma, joka tulee tarkistaa vähintään kerran vuodessa. Perheelle tulee järjestää ensisijaisesti ja viipymättä avohuollon tukitoimia, jotta lapsen terveys ja kehitys saadaan turvattua. Tarvittaessa tehdään kiireellinen sijoitus, mikäli katsotaan, että lapsi on välittömässä vaarassa, tai ryhdytään huostaanottoon, jos perheelle tarjottavat muut palvelut ja tukitoimet eivät ole olleet riittäviä turvaamaan lapsen kasvuolosuhteet. Lastensuojeluviranomaisten tehtävänä on vastata lapsen sijaishuollon järjestämisestä ja valvonnasta sekä tarjota jälkihuoltoa niille lapsille ja nuorille, jotka ovat olleet sijaishuollon piirissä. (Työprosessit 2019.)

2.2 Huostaanotto ja sijaishuolto

Huostaanotto on vahvasti yksityiseen perhe-elämään vaikuttava ja puuttuva toimenpide, josta säädetään lastensuojelulaissa. Huostaanotto on se viimeisin keino, jolla pyritään turvaamaan lapsen henkinen ja fyysinen terveys sekä kasvuolosuhteet tilanteessa, jossa lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteet eivät ole olleet riittäviä tai lapsen edunmukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia. Huostaanottoon ryhdytään vain, jos sijaishuolto arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. (Huostaanotto 2016.)

Päätökset huostaanoton ja sijaishuollon valmisteluista tekee lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä yhteistyössä toisen sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojeluviranomaisen kanssa. Ennen päätösten tekemistä, on lapselle itselleen, hänen vanhemmilleen tai huoltajilleen varattava mahdollisuus tulla kuulluksi. Lopullisen päätöksen huostaanotosta ja sijaishuollosta tekee yleensä sosiaalihuollon johtava viranhaltija, jos lapsen huoltaja tai 12 vuotta täyttänyt lapsi ei vastusta sitä. Jos taas toinen tai molemmat edellä mainituista osapuolista vastustavat huostaanottoa tai siihen liittyvää sijaishuoltoon sijoittamista, asian ratkaisee hallinto-oikeus. (Lastensuojelulaki 417/2007, 41§, 42§, 43§.)

Huostaanotto on voimassa vain toistaiseksi ja huostassapidon aikana lapsen olinpaikasta sekä hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta päättää sosiaalihuollon vastaava toimielin. Huostassapidon edellytykset arvioidaan aina vuosittain asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä, lapsen tai huoltajan hakiessa huostassapidon lopettamista tai kun se muutoin osoittautuu tarpeelliseksi. Huostassapito lakkaa viimeistään silloin, kun lapsi täyttää 18 vuotta. (Lastensuojelulaki 417/2007, 45§, 47§.)

Sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai väliaikais määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sen tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Lapsi voidaan sijoittaa laitokseen, ammatilliseen perhekotiin, sukulaisen luokse tai sijaisvanhemmuuteen valmentavan koulutuksen saaneisiin perheisiin. (Sijaishuolto n.d.)

Lastensuojelulaki velvoittaa kiinnittämään erityistä huomiota sijaishuoltopaikan valinnassa huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin sekä lapsen sisarusuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen. Lastensuojelulain mukaan sijaishuolto tulisi ensisijaisesti järjestää lapselle perhehoidossa. (Lastensuojelulaki 417/2007, 50§.)

Lapsen kotikunta vastaa hänen hoidon kustannuksistaan sijaishuollon aikana. Taloudellisesta näkökulmasta sijaishuollon järjestäminen sitä tarvitseville lapsille saattaa tulla joillekin kunnille ylivoimaisen kalliiksi. Sijaishuollon kustannuksiin lasketaan muun muassa perhe- ja laitoshoidon kustannukset, sosiaalityöstä aiheutuvat kustannukset sekä muista palveluista ja tukitoimista aiheutuneet kustannukset. Joidenkin arvioiden mukaan vuorokausimaksu lastensuojelulaitoksissa vaihtelee laitoksen mukaan 150 – 250 euron välillä. Erityishoitoa tarvitsevilla hinta voi ylittää jopa 300 euroa. (Sijaishuollon kustannukset n.d.)

2.3 Perhehoito

Perhehoito on yksi sijaishuollon muodoista. Perhehoito on oman kodin ulkopuolista hoitoa tarvitsevan henkilön hoitamista yksityisessä perheessä perheenjäsenenä. Hoitoa antavaa kutsutaan perhehoitajaksi. (Mitä perhehoito on? N.d) Nimi otettiin käyttöön vuonna 1992 samalla kuin perhehoitajalaki syntyi (Ketola 2008b, 18). Perhehoidossa voi olla lasten ja nuorten lisäksi myös aikuisia kehitysvammaisia, mielenterveyskuntoutujia tai ikäihmisiä. Lapsia ja nuoria hoitavista perhehoitajista käytetään usein myös nimitystä sijaisvanhempi. (Mitä perhehoito on? N.d.) Se on vakiintunut ja yleisesti hyvin tunnettu termi, joka oli käytössä jo ennen perhehoitajalakia (Ketola 2008b, 18).

Perhehoitoa säätelee perhehoitolaki, jonka tarkoitus on turvata hoidettavalle perheenomainen ja hoidettavan tarpeiden mukainen hoito. Lain mukaan perhehoidon tavoitteena on antaa perhehoidossa olevalle henkilölle mahdollisuus kodinomaiseen hoitoon ja läheisiin ihmissuhteisiin sekä edistää hänen perusturvallisuuttaan ja sosiaalista kehitystään. Laki velvoittaa kuntaa tai kuntayhtymää tekemään toimeksiantosopimuksen perhehoitajaksi aikovan kanssa. Toimeksiantosopimuksessa eri osapuolten tulee sopia lain määrittämistä kohdista erikseen. Laki asettaa ehtoja perhekodin olosuhteille, perhehoitajan kelpoisuudelle sekä hoidettavien määrälle. (Perhehoitolaki 263/2015, 1§, 3§.)

Perhehoitolaissa säädetään myös hoitopalkkiosta, kustannusten korvaamisesta ja käynnistämiskorvauksesta. Lain 16 § mukaan perhehoitajalla on oikeus saada hoitopalkkiota, jonka vähimmäismäärä tarkistetaan kalenterivuosittain. Palkkiosta sovitaan erikseen toimeksiantosopimuksessa. (Perhehoitolaki 263/2015, 16§.) Perhehoidon palkkiot ja korvaukset muuttuivat 1.1.2019. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisemassa kuntainfossa perhehoitajan hoitopalkkion vähimmäismäärä perhehoidossa olevaa henkilöä kohden on 799,84 euroa kalenterikuukaudessa. Kunnat voivat maksaa myös vähimmäismäärää suurempiakin hoitopalkkioita. Kulukorvauksen vähimmäismäärä on 420,09 euroa kuukaudessa ja käynnistämiskorvauksen enimmäismäärä 2983,40 euroa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2018.)

2.3.1 Sijaisvanhemmat Suomessa: määrästä ja profiilista

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sekä Suomen virallisen tilaston julkaiseman tilastoraportin mukaan vuoden 2018 viimeisenä päivänä huostassa olleista 9 533 lapsesta ja nuoresta vain 55 prosenttia oli perhehoidossa (Kuoppala, Forsell & Säkkinen 2019, 6). Syitä sille, miksi vain reilulle puolelle huostassa olleelle lapselle on pystytty tarjoamaan perhehoitoa, on useita. Perhehoitoliiton lasten ja nuorten perhehoidon kehittämisspäällikkö Anu Lehtosaari kertoi Ylen Ykkösaamu-ohjelmassa, että kaikenlaisista sijaisvanhemmista, sekä lyhytaikaista perhehoitoa antavista että pitkäaikaista perhehoitoa antavista, on tällä hetkellä pulaa. (Ykkösaamu 2019.)

Yksi syy tälle sijaisvanhempien riittämättömälle määrälle on Lehtosaaren mukaan se, että sijaisperheitä tulisi olla tarjolla enemmän kuin sijoitettavia lapsia, koska jokaiselle lapselle pyritään aina löytämään perhe, joka parhaiten pystyy vastaamaan juuri tämän lapsen tarpeisiin (Ykkösaamu 2019). Sijaislasta odottavat vanhemmat voivat siis joutua odottamaan kauankin, ennen kuin lapsi sijoitetaan heidän perheeseensä. Perhehoitoliiton toiminnanjohtaja Pirjo Hakkarainen pohti Ylen uutisten haastattelussa, että juuri tällainen epävarmuus siitä, kuinka nopeasti sijaisperheen luokse sijoitettaisiin lapsi vai sijoitettaisiinko lainkaan, saattaa estää osaa halukkaista ryhtymästä sijaisvanhemmaksi. (Koskinen 2016.)

Jos odotusaika venyy pitkäksi, on sillä vaikutuksia sijaisperheen taloudelliseen tilanteeseen. Sijaisvanhemmilta edellytetään, että heillä on mahdollisuus tarvittaessa jäädä kotiin hoitamaan sijoitettavaa lasta, varsinkin jos kyseessä on pieni lapsi tai lapsella on erityishoitotarpeita. Omasta palkkatyöstä irrottautuminen ei aina ole helppoa ja yksinkertaista. Pitkäaikaiset sijaisvanhemmat eivät saa odotusajasta varallaolopalkkiota, joten heille jää ratkaistavaksi, mistä he saavat toimeentulon silloin, kun he vasta odottavat lasta tai sen jälkeen, kun lapsi palaa omien vanhempiansa luokse. (Koskinen 2016.)

Vuoden 2018 viimeisenä päivänä kunnilla oli lastensuojelutilaston mukaan toimeksiantosopimus 4872 perheen kanssa, joista 977 (20,1 prosenttia) oli lapsen läheis- tai sukulaisperhe (Perhekoteja 31.12. lastensuojelun sijaisperhehoidossa, kunnan kustantamat palvelut 2018). Sijaisvanhempia rekrytoidaan silti jatkuvasti lisää ja rekrytoimisen tehostamiseksi Perhehoitoliitto ry on koordinoanut jo useamman vuoden Ajoissa kotiin -kampanjaa, joka järjestetään aina vuosittain tietynä ajankohtana. Siihen osallistuu kuntia, kaupunkeja, sijaishuollon yksiköitä, järjestöjä ja perhehoitopalveluja tuottavia yrityksiä. Kampanjan tarkoituksena on järjestää erilaisia infotilaisuuksia ja tempauksia ympäri Suomen, jossa sijaisvanhemmuutta tehdään tutuksi. (Ajoissa kotiin -kampanja n.d.)

Sijaisvanhemmuudelle ei aseteta tiukkoja kriteerejä ja sijaisvanhemmaksi voi ryhtyä hyvinkin eri-ikäiset ja erilaisessa elämäntilanteessa olevat ihmiset. Sijaisperheeksi voi ryhtyä lapsettomat pariskunnat, lapsiperheet, uusperheet tai yksin elävät. Myöskään tiukkoja ikärajoja ei sijaisvanhemmiksi ryhtyville ole määritetty. (Miten sijaisvanhemmaksi tullaan? N.d.)

Perhehoitolaissa säädetään, että perhekodin olosuhteiden tulee kuitenkin olla rakenteeltaan, tiloiltaan ja varustetasoltaan siellä annettavalle hoidolle sopivia. Huomiota tulee kiinnittää myös perhekodin ihmissuhteisiin ja perhehoitajan mahdollisuuksiin vastata perhehoitoon sijoitettavan tarpeisiin hänen etujensa mukaisesti. Perhehoitajan kelpoisuudesta sanotaan, että perhehoitajaksi voidaan hyväksyä henkilö, joka koulutuksensa, kokemuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella on sopiva antamaan perhehoitoa. Hoidettavien määrästä säädetään, että perhekodissa voidaan hoitaa enintään neljää henkilöä mukaan lukien hoitajan kanssa samassa taloudessa asuvat alle kouluikäiset lapset. (Perhehoitolaki 263/2015, 5§, 6§, 7§.)

Ennen toimeksiantosopimuksen tekemistä sijaisvanhemmaksi haluavan tulisi käydä PRIDE-ennakkovalmennus. Jos kyseessä on sukulaissijoitus, voidaan valmennus järjestää vuoden sisällä sijoituksesta. Valmennuksen nimi PRIDE tulee englanninkielisistä sanoista: P= parents, R= resources, I= information, D= development, E= education (Back-Kiianmaa & Hakkarainen 2008, 121). Ennakkovalmennuksella pyritään ehkäisemään sijoitusten purkautumisia riittämättömän tiedon ja valmentautumisen takia. Se on ollut käytössä vuodesta 1995 alkaen, mutta vuonna 2012 valmennus tuli pakolliseksi toimeksiantosuhteisiksi perhehoitajiksi ryhtyville. PRIDE-valmennuksen jälkeen sijaisvanhemmalla tulisi olla valmiudet:

- suojella ja hoivata lasta
- tukea lapsen kehitystä ja ottaa huomioon hänen kehitykselliset viiveensä
- tukea lapsen suhteita syntymävanhempiansa ja turvata lapsen muiden läheisten ihmissuhteiden jatkuminen
- sitoutua lapseen ja toimia hänelle luotettavana aikuisena tarvittaessa koko elämän ajan
- tehdä yhteistyötä lapsen asioissa

(Miten sijaisvanhemmaksi tullaan? N.d.)

2.3.2 Sijaisvanhemmaksi ryhtymisen motivaatiotekijöitä

Sijaisvanhemmiksi ryhdytään monista erilaisista syistä ja lähtökohdista. Ryhtymisen motiiveista on tehty paljon tutkimuksia kansainvälisesti, jonkin verran myös

Suomessa. Esimerkiksi Perhehoitoliiton vuonna 2005 toteuttamassa kyselytutkimuksessa, jossa selvitettiin perhehoitajien työn ja käytännön arkea sekä perhehoitajana toimimisen mahdollisuuksia ja organisointia, esitettiin myös perhehoitajana toimimisen motiiveja kartoittavia kysymyksiä. Tutkimuksessa kysyttiin muun muassa kolmea merkityksellisimpänä pidettyä syytä perhehoitajaksi ryhtymiselle. Neljä suurinta vastausosuutta suuruusjärjestyksessä saivat seuraavat vaihtoehdot: halu auttaa vaikeassa tilanteessa olevaa lasta, perhehoitajana toimimisen pitäminen elämäntapana, kehittyminen ihmisenä sekä lapsen saaminen perheeseen. (Ketola 2008a, 41 – 43.)

Pelastakaa lapset -järjestön vuonna 2009 toteuttamassa kyselyssä lähes puolet (n=63) vastanneista sijaisvanhemmista ilmoittivat, että oma lapsettomuus on vaikuttanut sijaisvanhemmaksi ryhtymiseen. Myös halu auttaa, hoitaa lapsia sekä rakkaus lapsiin olivat merkittäviä motivaatiotekijöitä. Osa halusi saada lisää lapsia, perustaa perheen tai saada ison perheen. Muita motivaatiotekijöitä olivat omakohtainen kokemus tai työkokemus alalta, kokemus loma- tai tukiperhetoinnasta, sattuma ja työllistyminen kotiin. (Marjomaa & Laakso 2010, 44.) Myös Valkosen (2014, 59) toteuttamassa sijaisvanhempien haastatteluissa (52 haastateltavaa) useimmin mainittuja syitä ryhtyä sijaisvanhemmaksi olivat lapsettomuus ja auttamisen halu. Toive perustaa iso perhe ja saada paljon lapsia olivat myös tässä tutkimuksessa monelle vastaajalle tärkeitä motivaatiotekijöitä.

Myös joissain pro gradu -tutkielmissa on tarkastelu sijaisvanhemmaksi ryhtymisen syitä. Kaisu-Liina Mikkelsen kysyi omassa pro gradu -tutkielmassaan sijaisvanhemmilta, mitkä olivat ne motiivit, jonka vuoksi sijaisvanhemmaksi ryhdyttiin. Vastausten perusteella (yhteensä 14 kappaletta) hän esitti tutkimustuloksina kolme erilaista syytä ryhtyä sijaisvanhemmaksi. Yhdeksi syyksi vastaajat kertoivat, että sijaisvanhemmuus oli vaihtoehto adoptiolle tai lapsettomuudelle, toinen syy oli ryhtyminen sijaisvanhemmaksi sukulaislapselle ja kolmas oli halu auttaa lasta. (Mikkelsen 2015, 2, 52 – 53.)

Edellä mainituissa tutkimuksissa tärkeimmät motivaatiotekijät ovat melko yhteneväisiä, mutta sijaisvanhemmiksi ryhtyneillä henkilöillä lähtökohdat sekä motivaatio- ja taustatekijät voivat kuitenkin olla hyvinkin erilaisia. Valkonen (2014, 59)

kertoo, että hänen toteuttamissaan haastatteluissa mainittiin kaiken kaikkiaan parikymmentä erilaista syytä ja monet sijaisvanhemmat kertoivat useamman kuin yhden syyn sille, miksi he olivat halunneet sijaisvanhemmaksi.

Motivaatiotekijöitä on pyritty myös luokittelemaan eri tavoin. Niitä voidaan tarkastella sisäisinä motivaatiotekijöinä tai ulkoisina motivaatiotekijöinä, tai ne voidaan jakaa lapsilähtöisiin motiiveihin tai omista tarpeista lähteviin motiiveihin. Sisäisillä motivaatiotekijöillä tarkoitetaan sellaisia tekijöitä, jotka lähtevät ihmisen omista sisäisistä pyrkimyksistä, kuten arvoista. Ulkoiset motivaatiotekijät perustuvat taas ympäristön odotuksiin tai sen tarjoamiin palkkioihin. Joissakin tutkimuksissa oli löydetty yhteyksiä sijaisvanhempien motiivien ja perhehoidon tulosten välillä. Lapsilähtöiset motiivit näyttivät paremmin ennustavan sijoituksen onnistumista. (Valkonen 2014, 61; Valkonen 2008, 100.)

Sisäiset ja lapsilähtöiset motiivit näyttelevät suurinta roolia useimpien sijaisvanhempien kohdalla. Harvempi näyttää ryhtyvän sijaisvanhemmaksi vain ajatuksena saada siitä taloudellista hyötyä itselleen tai tavoitteena työllistyä kotiin. Pelkkä lapsettomuudesta kärsiminenkään ei välttämättä yksistään johda sijaisvanhemmaksi ryhtymiseen, vaan useimmiten lapsettomat parit kokeilevat muita vaihtoehtoja, kuten hedelmällisyyshoitoja tai adoptiota. Taustalla on siis useimilla ollut vaikuttamassa halu auttaa ja tehdä hyvää tarjoamalla turvallinen koti sitä tarvitsevalle lapselle.

3 ADOPTIO KÄSITTEENÄ JA KÄYTÄNTÖNÄ

3.1 Adoptio ja avoin adoptio

Adoptio on oikeudellinen toimenpide, jota Suomessa säätelee adoptiolain (22/2012) lisäksi muun muassa eurooppalainen yleissopimus lasten adoptiosta (39/2012), valtioneuvoston asetus adoptiosta (202/2012), lastenoikeuksien yleissopimus (59-60/1991) sekä yleissopimus lasten suojelusta sekä yhteistyöstä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa (29/1997). Uusi adoptiolaki tuli voimaan 1.7.2012 ja se korvasi lapseksiottamisesta annetun lain (153/1985). (Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto 2017.)

Sen tarkoituksena on edistää lapsen parasta vahvistamalla lapsen ja vanhemman suhde adoptoitavan ja adoptiohakijan välille. Lain mukaan toimenpiteen lähtökohtana on ensisijaisesti lapsen etu, jota arvioitaessa on erityisesti kiinnitettävä huomiota siihen, miten voidaan turvata parhaiten pysyvä perhe, tasapainoinen kehitys sekä hyvinvointi lapselle, joka ei voi kasvaa omassa, biologisessa perheessään. Lapsen toivomukset ja mielipide on myös otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. (Adoptiolaki 2012/22, 1§, 2§, 3§.)

Adoptioprosessia ja palveluantajien toimintaa valvoo adoptiolautakunta, joka myöntää myös luvat sekä kotimaiseen että kansainväliseen adoptioon. Adoptiolautakunta toimii Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastossa (Valvira). Adoptiolupa tarvitaan lähtökohtaisesti aina, kun halutaan adoptoida alle 18-vuotias lapsi. Ainoastaan sellaisissa kotimaisissa adoptioissa lupaa ei tarvita, joissa hakija on adoptoimassa puolisonsa lapsen tai lapsen, joka muuten on ennestään ollut vakiintuneesti hänen hoidettavanaan ja kasvatettavanaan. Adoptioneuvonnan ja kansainvälisen adoptiopalvelun yleinen suunnittelu, ohjaus ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle. (Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto 2017.)

Adoptioluvan saamisen edellytyksiä on, että lasta luovuttavat vanhemmat, adoptiohakijat ja mahdollisesti myös lapsi ovat saaneet adoptioneuvontaa, joka on pakollista kaikissa adoptioissa. Neuvontaa antavat kuntien sosiaaliviranomaiset ja Pelastakaan Lapset ry. ja se on hakijoille maksutonta sosiaalipalvelua. Adoptioissa säädetään myös muista luvan myöntämisen edellytyksistä. Nämä liittyvät muun muassa adoptiohakijoiden perhetilanteeseen, ikään, ikäeroon adoptiovanhemman ja -lapsen välillä, terveydentilaan sekä biologisten vanhempien tai yli 12-vuotiaan lapsen suostumukseen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 10 - 13.)

Adoption vahvistamista koskeva kirjallinen hakemus tehdään yleensä adoptiohakijan kotipaikan käräjäoikeudelle. Tuomioistuimen vahvistamalla adoptiolla on useita oikeusvaikutuksia adoption eri osapuoliin. Merkittävimpänä vaikutuksena on se, että lapsen oikeudellinen suhde katkeaa hänen aikaisempiin vanhempiinsa ja sukulaisiinsa. Tämä tarkoittaa, että vastuu ja velvollisuus lapsen huollosta, edunvalvonnasta ja elämästä siirtyvät adoptiovanhemmille. Muita oikeusvaikutuksia ovat perimiseen liittyvät kysymykset. Adoptiolapsi tai hänen jälkeläisensä perii adoptiovanhempiensa ja heidän sukulaisensa, kuten rintaperillinen ja hänen jälkeläisensä, ja vastaavasti adoptiovanhempi ja hänen sukulaisensa perivät adoptiolapsen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 16.)

Adoptiolakia edeltäneeseen lakiin lapseksiottamisesta (lapseksiottamislaki 153/1985) ei sisällynyt säännöksiä adoptiolapsen yhteydenpidosta aikaisempaan vanhempaansa adoption vahvistamisen jälkeen. Tämä merkitsi yleensä sitä, että kaikki yhteydenpito adoptiolapsen ja aikaisemman vanhemman välillä katkesi. Käytännössä epävirallisia sopimuksia yhteydenpidosta adoptioneuvonnan yhteydessä saatettiin tehdä, mutta jos adoptiovanhemmat eivät toimineetkaan lupaustensa mukaan, ei aikaisemmalla vanhemmalla ollut oikeudellisia keinoja reagoida asiaan. (HE 47/2011, 20.)

Avoin adoptio nostettiin hallituksen esityksessä (HE 47/2011) käsitteenä esille todeten kuitenkin, että se ei ole yhtenäinen oikeudellinen käsite, vaan yhteisnimitys erilaisille järjestelyille, joissa adoptiolapsi voi säilyttää sosiaaliset suhteet biologisiin vanhempiinsa adoption vahvistamisen jälkeenkin. Sitä perusteltiin siten, että avoin adoptio eri muodoissaan on kansainvälisestikin muodostunut yhä

yleisemmäksi käytännöksi adoptioiden yhteydessä, ja yhteydenpidon vahvistaminen tuomioistuimen päätöksellä erityistilanteissa lisäisi käytettävissä olevia vaihtoehtoja harkitessa lapsen edun mukaista järjestelyä. (HE 47/2011, 20.)

Hallituksen esityksen pohjalta hyväksytyssä adoptiolaissa säädetään adoptiolapsen oikeudesta pitää yhteyttä aikaisempaan vanhempaansa. Lain mukaan tuomioistuin voi vahvistaa yhteydenpito-oikeuden, mutta edellytyksenä on, että aikaisempi vanhempi ja adoptiovanhemmat ovat sopineet yhteydenpidosta eikä ole aihetta olettaa, että yhteydenpito olisi vastoin lapsen etua. Myös lapsen toivomukset ja mielipide on huomioitava lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla yhteydenpitoa koskevaa asiaa ratkaistaessa. (Adoptiolaki 22/2012, 58§, 60§.)

Sopimus yhteydenpidosta valmistellaan adoptioneuvonnassa ja se voidaan tehdä joko adoption vahvistamisen yhteydessä tai sen jälkeen. Sopimukset tulee arvioida tapauskohtaisesti huomioiden se, että tilanteet voivat ajan myötä muuttua alkuperäisestä sopimuksesta. Päätös lapsen antamisesta adoptioon voi biologisille vanhemmille olla hyvinkin vaikea ja raskas. Tieto siitä, että adoption ei tarvitse merkitä yhteyden menettämistä lapseen, vaan yhteydenpidosta voidaan sopia erikseen tuomioistuimen vahvistamana, saattaa helpottaa joitain vanhempia ratkaisujen tekemisessä. (Pasanen & Tervonen-Arnkil 2013, 54.)

Avoimen adoption vastakohtana on suljettu adoptio, joka tarkoittaa tilannetta, jossa lapsen alkuperää ei saisi lainkaan selville. Suljettuja adoptioita ei Suomessa kuitenkaan ole. Näiden kahden välimuoto on puoliavoin adoptio, jossa yhteys adoptioperheen ja syntymäperheen välillä on tapahtunut adoptioitoimiston tai kunnan sosiaalitoimen kautta esimerkiksi kirjeiden, valokuvien ja lahjojen välityksellä. (Pasanen & Tervonen-Arnkil 2013, 53.)

3.2 Adoptioiden määrät Suomessa

Tilastokeskuksen julkaisun mukaan vuonna 2018 Suomessa tehtiin 404 adoptiota. Näistä 309 oli Suomessa syntyneiden lasten adoptioita ja 95 ulkomailta syntyneiden. Kaksi kolmesta adoptiosta (261) oli perheen sisäisiä adoptioita, jossa

aviopuoliso tai rekisteröidyn parisuhteen toinen osapuoli adoptoi puolisonsa biologisen lapsen. Tyttöjä kaikista adoptoiduista oli 212 ja poikia 192. Suurin osa adoptoiduista oli alle 10-vuotiaita, mutta 131 tapausta koski 18 vuotta täyttäneitä henkilöitä. (Suomen virallinen tilasto 2018.)

Suomeen adoptoitiin eniten lapsia ulkomailta vuonna 2005 (308 lasta), jonka jälkeen ulkomaisten adoptioiden määrä on ollut laskussa. Vuonna 2018 ulkomailla syntyneiden lasten adoptioita oli 9 vähemmän edellisvuoteen verrattuna. Kotimaisten adoptioiden määrä kasvoi kuitenkin 17:llä. (Suomen virallinen tilasto 2018.)

Syitä kansainvälisten adoptioiden vähenemiselle on useita. Luovuttavien maiden poliittisista ja taloudellisista syistä johtuen lasten tarjonta on vähentynyt voimakkaasti. Varsinkin iältään nuoremmille ja terveille lapsille on helpompi löytää sopiva sijais- tai adoptioperhe jo heidän kotimaastaan. Kansainvälisen adoption piiriin päätyvät lapset ovatkin useimmiten erityistarpeisia. Heidän ikänsä tai terveydentilansa vuoksi heille ei ole onnistuttu löytämään sopivaa perhettä heidän kotimaastaan. Myös tietyissä lapsia luovuttavissa maissa tapahtuneet lapsikauppatapaukset ovat johtaneet siihen, että Suomi on lopettanut adoptioyhteistyön kokonaan joidenkin maiden kanssa. (Vuori 2017.)

Myös lupahakemukset ovat vähentyneet. Adoptiolautakunnan puheenjohtaja Merja Vuori arvelee, että syitä hakemusten vähenemiselle voi löytyä adoptioprosessien pituudesta ja demografisista, taloudellisista ja yhteiskunnallisista seikoista. Kiinnostusta kansainväliseen adoptioon voivat vähentää adoptiolapsen taustaan ja terveydentilaan liittyvät riskit, adoptioprosessin epävarmuus sekä mitattavat kustannukset. (Vuori 2017.) Pelastakaa Lapset ry:n adoptiopalvelun päällikkö, Irene Pärssinen-Hentula arvelee, että koska suurin osa adoptoijista on lapsettomia, myös hedelmöityshoitojen kehitys on saattanut olla syynä lupahakemusten vähenemiselle (Pajunen 2014).

3.3 Adoption asema lastensuojelussa

Kansainvälisen adoption katsotaan yleisesti olevan lastensuojelutoimintaa, jossa lapselle pyritään löytämään hänen tarpeitaan vastaava perhe kotimaan rajojen ulkopuolelta tilanteissa, joissa lapselle ei ole löydetty sopivaa perhettä hänen omasta kotimaastaan. Pelastakaa Lapset ry:n kansainvälisen adoptiopalvelun sivuilla kerrotaan, että adoptio on tehokasta lastensuojelua, jolla tiedetään olevan myönteinen vaikutus lapsen kasvuun ja kehitykseen. Se ei kuitenkaan voi koskaan olla terveen lapsen tilaus, vaan se on aina lapsen mahdollisuus saada itselleen perhe, joka kykenee tukemaan hänen kasvuaan ja kehitystään lapsen erityistarpeista huolimatta ja sitoutumaan hänen pitkäaikaiseen hoitoonsa tai kuntoutukseen. (Pelastakaa Lapset ry n.d.)

Tästä näkökulmasta adoptiolla on paikkansa lastensuojelussa. Jos tarkastelun ulkopuolelle jätetään kansainvälinen adoptiotoiminta, ja lastensuojelu nähdään lastensuojelulain määrittämänä lapsi- ja perhekohtaisena lastensuojeluna, on adoption asema siinä jo hyvin toisenlainen. Lastensuojelulaissa adoptiota ei pidetä huostaanotettujen lasten sijoitusmuotona. Se ei siis kuulu lainkaan lastensuojelun toimenpidevalikoimaan. Adoptio on erillinen toimenpide, jota säätelee adoptiolaki.

Professori Tarja Pösö kirjoittaa adoptiota ja perhehoitoa käsittelevässä artikkelissaan, että Suomessa kuten muissakin Pohjoismaissa lastensuojelulla pyritään ensisijaisesti erilaisin palveluin auttamaan lapsia ja perheitä erilaisissa ongelmatilanteissa sekä pitämään kynnystä lastensuojeluun alhaalla. Meillä voidaan siis katsoa olevan palveluorientoitunut lastensuojelujärjestelmä (Laine ym. 2018, 199). Pösön mukaan lastensuojelulain taustalla vaikuttavassa ihmiskäsityksessä uskotaan siihen, että huostaanottoa aiheuttaneet tekijät muuttuvat tai voivat muuttua, ja siksi tätä muutosta tulisi tukea ja odottaa. Huostassapitoa pidetään siis vain väliaikaisena ratkaisuna ja tavoitteena on perheen jälleenyhdistäminen. Suurin ero perhehoidon ja adoption välillä onkin se, että perhehoito on vain väliaikaista, kun taas adoptio on pysyvä ratkaisu. (Pösö 2015, 18 – 19.)

Adoption ja lastensuojelun sijaishuollon välille on kuitenkin viime vuosina ainakin ajatuksellisesti muodostunut uudenlaisia yhteyksiä. Perhehoidon ensisijaisuuden

korostaminen lastensuojelulaissa on luonut alustaa keskusteluille siitä, että perhehoidon muotoja ja käytäntöjä tulisi laajentaa ja adoptio voisi olla yhtenä vaihtoehtona kodin ulkopuolelle sijoittamisen muotona. (Pösö 2013, 36 – 37.) Myös Lastensuojelun käsikirjassa kehoitetaan harkitsemaan adoptiota perhehoidon rinnalla tilanteissa, joissa lapsi tarvitsee selkeästi pitkäaikaista perhehoitoa. Adoption tulee kuitenkin perustua aina vapaaehtoisuuteen. (Tervonen-Arnkil 2016.) Keskustelua on lisäksi herättänyt lapsen tarve pysyvyyteen, jonka adoption voidaan nähdä turvaavan väliaikaisuuteen perustuvaa perhehoitoa paremmin (Laine ym. 2018, 199).

Täysin uusi asia sijoitetun lapsen adoptoiminen pysyvästi sijaisperheeseensä ei täällä Suomessakaan ole, vaan käytännössä sijoitettuina olleita lapsia on adoptoitu ennenkin. Pösö kertoo kuitenkin, että luotettavaa tilastoa tai tutkimusta sijoitettujen lasten adoptioiden määristä ei juurikaan ole ollut saatavilla (Pösö 2013, 37). Tämän innostamana Laine, Pösö ja Ujula tekivät selvityksen siitä, kuinka paljon, millaisissa tilanteissa ja millaisin perustein adoptioratkaisuja tehtiin vuosina 2015 ja 2016 silloin, kun lastensuojelulain mukainen huostaanotto ja sijaishuolto olisivat olleet todennäköisiä vaihtoehtoja adoptiolle. Aineistona he käyttivät kotimaisia adoptioita koskevia käräjäoikeuden päätöksiä ja niiden analysointia. Tarkastelun ulkopuolelle oli rajattu kansainväliset adoptiot, perheen sisäiset adoptiot sekä muut kotimaiset adoptiot, joissa adoption vaihtoehtona ei olisi ollut huostaanotto. (Laine ym. 2018, 199, 202.)

Aineistosta löytyi 63 alaikäisen lapsen kotimaista adoptiota, joiden kohdalla huostaanotto tai huostassapidon jatkuminen olisi ollut todennäköistä, mikäli adoptioon ei olisi ryhdytty. Suurin osa näistä adoptioista koski vauvaikäisen lapsen adoptiota ja vain 13 tapausta koski sijoituksesta adoptoitujen lasten adoptioita. Nämä niin sanotut vauva-adoptiot koskivat tilanteita, joissa vanhemmat olivat päättäneet luopua lapsesta jo raskauden aikana tai heti syntymän jälkeen, kun taas sijoituksesta adoptoitujen lasten tilanteet olivat moninaisempia. Suurin osa lapsista oli aluksi kotiutunut sairaalasta ennen kuin heistä oli tullut lastensuojelun asiakkaita ja heidät oli myöhemmin sijoitettu, mutta muutamassa tapauksessa lapsi oli sijoitettu suoraan sairaalasta synnytyksen jälkeen perhehoitoon. Selvityksessä todettiin, että lastensuojelulliset adoptiot kohdistuvat lähinnä vauvoihin ja adoptioon ei juuri ryhdytä tehdyn sijoituksen jälkeen. (Laine ym. 2018, 202.)

Eveliina Heinonen kartoitti sosiaali- ja terveysalalla lasten ja perheiden parissa työskentelevien ammattilaisten näkemyksiä, kokemuksia ja asenteita adoptiosta. Vastaajiksi tavoitettiin useita ammattiryhmiä kuten psykologeja, psykoterapeuteja, sosiaalityöntekijöitä, lääkäreitä, sosiaalialan ohjaajia, terveydenhoitajia, perhehoitajia, sairaanhoitajia sekä kättilöitä. Vastaajat oli kuitenkin rajattu sellaisiin ammattilaisiin, jotka kohtaavat työssään tilanteita, joissa lapsen huostaanotto ja sijoitus kodin ulkopuolelle voivat tulla esiin. Myös Heinosen selvityksessä kiinnostuksen kohteina olivat alaikäisten lasten kotimaiset adoptiot tilanteissa, jossa käytössä olivat lastensuojelulain mukaiset toimenpiteet. (Heinonen 2018, 20, 25, 72.)

Heinosen selvityksen mukaan ammattilaiset kohtaavat toisinaan tilanteita, joissa ajattelevat adoption olevan lapsen edun mukaista, mutta kuitenkin adoptiota ei nähdä todellisena vaihtoehtona eikä sitä oteta eri osapuolten kanssa puheeksi. Tämä johtuu siitä, että adoptiosta ei tiedetä tarpeeksi eikä lastensuojelulakikaan tuo sitä esille yhtenä sijaishuollon vaihtoehtona. Enemmistö vastaajista oli kuitenkin sitä mieltä, että adoptiolla pitäisi olla vahvempi rooli sijaishuoltojärjestelmässä. Adoptiomyönteisyyttä perusteltiin lapsen edun ja oikeuksien toteutumisella tilanteissa, joissa palaaminen biologisten vanhempien luokse olisi epätoennäköistä. Enemmistö arvioi myös, että nykyinen, väliaikaisuuteen perustuva sijaishuoltojärjestelmä ei välttämättä aja lapsen etua varsinkaan, jos lapsi joutuu käymään läpi useita sijaishuoltopaikan vaihdoksia. Adoption nähtiin myös joissain tilanteissa turvaavan paremmin lapselle pysyvät, katkeamattomat perhe-, ihmis- ja kiintymyssuhteet. (Heinonen 2018, 72.)

Vaikka Heinosen selvityksessä adoptio nähtiin yleisesti mahdollisuutena edistää lapsen oikeuksia, niin täysin ongelmattomaksi ja ristiriidattomaksi sen käyttöä ei koettu. Toisesta näkökulmasta se nähtiin myös perus- ja ihmisoikeuksien rajoittamisena sekä puuttumisena perhe-elämään ja vanhempainoikeuksiin. Joidenkin mielestä se voisi jopa lisätä vanhempien keskuudessa pelkoa sekä nostaa kynnystä hakeutua lastensuojelun palveluihin. Huolta herättivät myös viranomaisten kyky tehdä hyviä ja virheettömiä adoptiopäätöksiä oikeanlaisin motiivein. Vastaan saattaisi tulla myös tilanteita, joissa lapsi ei päädykään etunsa mukaiseen tai pysyvään adoptioperheeseen. Lisäksi lapsen etua voisi olla vaikea valvoa, sillä lastensuojelun tukitoimet ja valvonta loppuisivat adoption vahvistamisen jälkeen. (Heinonen 2018, 73 - 74.)

Yhdestä näkökulmasta katsottuna adoptiolla voidaan nähdä olevan oma rooli ja paikkansa lastensuojelussa, mutta keskustelua on herättänyt viime vuosina se, pitäisikö tämä rooli olla entistäkin suurempi. Kansainvälinen adoptio on aina globaalia lastensuojelua, jossa taustalla on ajatus, että lapsen henkistä ja fyysistä kehitystä tukee paremmin kasvaminen perhehoidossa kuin laitoksessa, vaikka se tarkoittaisi lapselle muuttoa vieraaseen maahan ja kulttuuriin. Suomessa taas adoptiota ei ole pidetty sijaishuollon yhtenä vaihtoehtona. Viime vuosina tehtyjen tutkimusten ja selvitysten perusteella enemmistö niihin vastanneista henkilöistä kokee kuitenkin, että adoption asemaa tulisi vahvistaa lastensuojelussa. Adoption mahdollinen käyttö yhtenä lastensuojelullisena menetelmänä herättää kuitenkin paljon kysymyksiä, ajatuksia, tunteita ja huolta. Heinonenkin toteaa, että niin adoption rooli lastensuojelussa kuin siihen kohdistuvat näkemykset ja asenteet ovat moniulotteisia ja ristiriitaisia (Heinonen 2018, 74).

3.4 Näkökulmia Britanniaasta ja Yhdysvalloista

Isossa-Britanniassa adoptiolla on huomattavasti vahvempi asema lastensuojelussa kuin Suomessa. Siellä sijaishuoltoa tarvitsevat lapset pyritään lähes aina sijoittamaan perheisiin, ja lastensuojelun laitoshoidon on hyvin vähän. Kotimaista adoptiota käytetään perhehoidossa paljon, ja lapsi voidaan adoptoida myös vastoin hänen biologisten vanhempiensa tahtoa, mikäli adoption katsotaan ajavan parhaiten lapsen etua. Sosiaalityön tavoitteena on kuitenkin, että lapsen kontakti hänen syntymävanhempiansa säilyisi, joten siellä on yleistä, että biologisiin vanhempiin pidetään yhteyttä myös adoption vahvistamisen jälkeen. (Pasanen & Tervonen-Arnkil 2013, 55.)

Adoptiota käytetään Isossa-Britanniassa herkästi vaihtoehtona pitkäaikaiselle sijoitukselle varsinkin niiden lasten kohdalla, jotka ovat huostaanoton aikana olleet alle 4-vuotiaita ja aika sijoituksessa on kestänyt jo kuukausia. Eräässä englantilaisessa tutkimuksessa seurattiin vuosien 2009 – 2015 välisenä aikana sijoitetun 2208 lapsen ja nuoren sijoitusprosessia ja sitä mihin sijoitus kahden vuoden tutkimusajankohtana päättyi vai jatkuiko se. Tutkimuksen mukaan 41 prosenttia niistä lapsista, jotka oli jouduttu sijoittamaan kotinsa ulkopuolelle noin 0 – 2-vuotiaina, ja sijoituksesta oli kulunut aikaa kaksi vuotta, annettiin adoptioon. Alle 2-

vuotiaana sijoitettujen lasten kohdalla oli jopa todennäköisempää, että heidät adoptoitiin kuin että he olisivat palanneet biologisten vanhempiansa luokse. Mitä vanhempi lapsi oli ollut sijoitushetkellä, sitä epätodennäköisempää hänen adoptionsa oli. 9 – 18-vuotiaana sijoitettuja lapsia ei kyseisessä tutkimuksessa ollut adoptoitu enää ollenkaan. (Neil, Gitsels & Thoburn 2019, 1 – 9.)

Myös Yhdysvalloissa adoptiolla on vahva rooli lastensuojelussa. Yhdysvaltalaisista ja Iso-Britannialaisista lastensuojelujärjestelmää kutsutaan suojelupainotteisiksi järjestelmiksi (Laine ym. 2018, 199). Tällaisen järjestelmän päätehtävä on suojella lasta kaltoinkohtelulta. Näissä maissa adoptio nousee vahvaksi vaihtoehdoksi, kun palaaminen syntymävanhempien luokse näyttää epätodennäköiseltä. Pysyvä sijoitus nähdään lapsen etuna ja pysyvyys on arvo, joka ohjaa lastensuojelua Yhdysvalloissa ja Isossa-Britanniassa. (Pösö 2013, 37.)

Pysyvyyden turvaamiseen tähtäävästä lastensuojelupolitiikasta käytetään anglo-amerikkalaisessa lastensuojelukirjallisuudessa termiä *permanency planning*. Suomessa ei tällaista pysyvyysuunnittelua tehdä, joten myöskään vakiintunutta käännoä termille ei täällä ole. Angloamerikkalaisessa lastensuojelussa pysyvyyden voidaan katsoa toteutuvan joko niin, että lapsi palaa syntymävanhempiansa luokse tai niin, että hänet sijoitetaan adoptioon. Pysyvyyttä tarkastellaan usein Suomessakin lapsen ja hänestä huolta pitävien aikuisten välisen suhteen asiana, mutta viimeaikaisissa kirjoituksissa on peräänkuulutettu sen merkityksen laajentamista ja moniulotteistamista. (Pösö 2013, 38; Pösö 2015, 20.)

Yhdysvalloissa liittovaltioiden politiikka on jo neljän vuosikymmenen ajan keskittynyt turvaamaan pysyvyyttä huostaanotettujen lasten elämässä. Tämä on johtanut sijoituksessa olevien lasten adoptioiden määrän nousuun. Liittovaltioiden harjoittamalla pysyvyyspolitiikalla on tähdätty yhä useamman sijoitetun lapsen adoptoimiseen. Lapsen edun näkökulmasta katsottuna, tavoitteena on ollut pysyvien ihmissuhteiden, jatkuvuuden ja yhteenkuuluvuuden tunteiden turvaaminen. Nykyinen lastensuojelupolitiikka ja -käytännöt ovat kuitenkin saaneet viime vuosina kritiikkiä siitä, että adoptio ei kaikissa tapauksissa aina pysty turvaamaan ja takaamaan lapselle pysyvyyttä ja vakautta. Lisäksi adoptio, pysyvyyden ja vakau-

den turvaamisen nimissä, ei kuitenkaan ole tae sille, että sijoitetun lapsen hyvinvointi, joka on käsitteenä hyvin moniulotteinen, olisi saavutettu vain adoption vahvistamisella. (Rolock, Pérez, White & Fong 2018, 11 – 20.)

4 ADOPTIO SEKÄ LASTENSUOJELUN ARVOT JA PERIAATTEET

4.1 Lastensuojelutyötä ohjaavat keskeiset periaatteet

Lastensuojelutyön lähtökohtana olevat keskeiset arvot pohjautuvat Suomen perustuslakiin sekä kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin (Lastensuojelun arvot ja periaatteet n.d.). Taustalla vaikuttavat myös arvojen kanssa sopusoinnussa olevat sosiaalialan eettiset periaatteet. Sosiaalityöntekijöiden kansainvälinen järjestö IFSW (International Federation on Social Workers) ja valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE on julkaissut sosiaalialaa ja sosiaalityötä koskevia eettisiä periaatteita. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry:n ammattieettinen lautakunta on myös laatinut oppaan sosiaalialan ammattihenkilön keskeisistä eettisistä periaatteista. (Talentia 2017, 1 – 4.)

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisemassa lastensuojelun laatusuosituksessa on eriteltynä seuraavat lastensuojelutyötä ohjaavat periaatteet: asiakkaiden ihmisarvon ja perusoikeuksien kunnioitus, lapsen edun huomioonottaminen ensisijaisesti lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa, hyvän vuorovaikutuksen tärkeyden ja merkityksen korostaminen, ammattihenkilöstön työnlaatuun panostaminen ja vastuullisiin päätöksiin ja toimintakulttuuriin tähtääminen. Periaatteisiin kuuluvat vielä suhteellisuusperiaate sekä lapsi- ja perhelähtöisyys, joka tarkoittaa muun muassa sitä, että päätöksenteon ja palvelujen järjestämisen tulee perustua lasten, nuorten ja perheiden tarpeisiin, ja tehtyjen ratkaisujen vaikutuksia pitää kuvata ja arvioida lasten, nuorten ja perheiden näkökulmasta. Suhteellisuusperiaatteella viitataan viranomaisten toimintaan, jossa puuttuminen asiakkaiden elämään tapahtuu alimmalla sellaisella tasolla, jolla saadaan tarvittava vaikutus. Toimien tulee siis olla oikein mitoitettuja suhteessa asiakkaan auttamisen päämääriin ja tavoitteisiin. (Lastensuojelun laatusuositus 2014, 11 – 16.)

Laatusuosituksessa lastensuojelutyötä ohjaavina periaatteina on vielä eriteltynä oikeudenmukaisuus, avoimuus ja luotettavuus sekä turvallisuus. Oikeudenmukaisuuden katsotaan toteutuvan vain perustelemalla lasta koskevia ratkaisuja ja

päätöksiä lapsen edulla. Oikeudenmukaisuudella tarkoitetaan myös kaikkien lapsen oikeuksien sopimuksessa turvattujen oikeuksien mahdollisimman täysimääräistä toteutumista. Koska lastensuojelussa ei aina voida tehdä lapsen ja vanhemman toiveiden mukaisia ratkaisuja, on kaiken toiminnan ja päätöksenteon oltava avointa ja läpinäkyvää. Tämä edellyttää myös avoimen ja luotettavan tiedon jakamista lapsen asioista, hänen ikätasonsa mukaisesta kehityksestä ja kaikista niistä tuen ja palveluiden muodoista, joita perheellä on oikeus ja mahdollisuus saada. (Lastensuojelun laatusuositus 2014, 14 – 15.)

Myös lastensuojelulaki määrittelee lastensuojelun keskeiset periaatteet. Laki korostaa myös lapsen edun huomioimista kaiken päätöksenteon ja toiminnan lähtökohtana. Lain mukaan lapselle tulisi turvata seuraavat asiat:

- 1) tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet
- 2) mahdollisuus saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaista valvontaa ja huolenpitoa
- 3) taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus
- 4) turvallinen kasvuympäristö ja ruumiillinen sekä henkinen koskemattomuus
- 5) itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuus
- 6) mahdollisuus osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan sekä
- 7) kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioiminen

Laissa korostetaan myös avohuollon tukitoimien ensisijaisuutta, jollei lapsen etu muuta vaadi. Sijaishuollon toteutuksessa tavoite on aina perheen jälleenyhdistämisessä, mikäli se on lapsen edun mukaista. (Lastensuojelulaki 417/2007, 4 §.)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on julkaissut Lastensuojelukäsikirjassa lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun seitsemän periaatetta. Myös näistä ensimmäisenä ja tärkeimpänä on lapsen edun periaate. Toinen periaate on koko perheen ja vanhempien tukeminen, joka tarkoittaa sitä, että viranomaisien on tuettava ja autettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä kasvatustehtävässä. Jos yleiset palvelut eivät riitä perheen tukemiseen, tulee heille tarjota tukitoimia ja erityispalveluja. Perhe-elämän kunnioittaminen on yksi lastensuojelun kantavia periaatteita siinäkin tilanteessa, kun lapsi joudutaan ottamaan huostaan. Lapsen ja vanhempien välinen perhe-elämän

suoja ja oikeus yhteydenpitoon katsotaan olevan lapsen perus- ja ihmisoikeus sijaishuollossakin. Tämän vuoksi tavoitteena pidetään pääsääntöisesti biologisen perheen jälleenyhdistämistä huostaanotetun lapsen kohdalla. Viranomaisten on huolehdittava siitä, että vanhempien kuntoutumista edistetään. Muita periaatteita ovat osallisuus, yhdenvertaisuus, suhteellisuusperiaate, suunnitelmallisuus ja palvelujen oikea-aikaisuus. (Lastensuojelun arvot ja periaatteet n.d.)

4.2 Adoption eettiset haasteet ja lapsen etu adoptiossa

Myös adoptiolaissa lapsen etu on nostettu tärkeimmäksi lähtökohdaksi kaikissa alaikäisen lapsen adoptiota koskevissa päätöksissä. Lain mukaan etua arvioitaessa tulisi erityisesti kiinnittää huomiota siihen, miten lapselle, joka ei voi kasvaa omassa perheessään, voidaan parhaiten turvata pysyvä perhe sekä tasapainoinen kehitys (Adoptiolaki 2012/22, 2§). Käsitteenä se ei ole kuitenkaan yksinkertainen tai ristiriidaton. Kenellä on valta ja oikeus määritellä joko yleisesti tai tapauskohtaisesti, mikä on lapsen etu ja millaisilla ratkaisuilla se parhaiten toteutuu? Lapsen etua ja sen toteutumista voi tarkastella useasta eri näkökulmasta, jotka voivat olla osittain myös ristiriidassa keskenään.

Pösö pohtii lapsen etua ja oikeuksia adoptiossa. Hän nostaa esiin kysymyksen siitä, kenen ehdoilla adoptiota toteutetaan, eli kenen intressejä ja toiveita pidetään ensisijaisina. Painotukset ovat vaihdelleet adoption historiassa eri vuosikymmeninä, mutta uusi adoptiolaki nostaa lapsen edun toimintaa ohjaavaksi periaatteeksi ja kaiken lähtökohdaksi. Pösö toteaa, että käytännössä kyse on kuitenkin usein tasapainottelusta. Vaikka adoptiossa lapselle pyritään etsimään ensisijaisesti hänelle sopiva adoptioperhe, on potentiaalisilla vanhemmillakin oikeus hyväksyä tai hylätä tiettyjä lapseen liittyviä piirteitä tai erityistarpeita. Näin osa lapsista saattaa rajautua pois adoptiosta ja ainoaksi vaihtoehdoksi jää varttuminen lastensuojelulaitoksessa. Tämä asettaa lapset jo lähtökohtaisesti eriarvoiseen asemaan, ja kysymys, kenen etua adoptiossa ajetaan, nousee jälleen esille. (Pösö 2013, 43 – 44, 48.)

Lapsen etua voi lähestyä myös pysyvyyden näkökulmasta. Adoptiota ja sen käyttöä voidaan perustella pysyvyyden turvaamisella lapsen elämässä. Käsitteenä

pysyvyys ei ole myöskään täysin yksiselitteinen ja ongelmaton, ja se voidaan tulkita monella eri tavalla. Pysyvyys voidaan tulkita muun muassa lapsen ja syntymävanhempien suhteen ylläpidon jatkuvuutena, sijoituspaikan vaihtumattomuutena, sijoitetun lapsen sosiaalisten suhteiden pysyvyytenä, psykologisena koetun pysyvyyden tunteena tai tukitoimenpiteiden ja työntekijöiden pysyvyytenä. Eri tahot voivat nähdä pysyvyyden käsitteen hyvin erilaisena ja keskenään jopa ristiriitaisena. Pösö toteaaakin, että pysyvyys on periaate, jota pitää jatkuvasti arvioida, haastaa ja kiistää. Hänen mukaansa pysyvyyttä arvioitaessa ja päätöksiä tehtäessä tarvitaan myös varmuus siitä, että sijoitettu lapsi kokee identiteettinsä, suhteidensa ja arkensa pysyvyyttä. (Pösö 2013, 38 – 40.)

Adoption mahdolliseen käyttöön yhtenä sijaishuollon muotona liittyy lisäksi muitakin eettisiä haasteita ja ristiriitoja kuin lapsen edun ja pysyvyyden määrittelemiseen liittyvät ongelmat. Adoption, varsinkin vastoin biologisten vanhempien tahtoa ja toiveita toteutettuna, voidaan nähdä loukkaavan sitä lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun periaatetta, jossa yhdeksi tärkeimmistä lastensuojelun päätehtävistä nähdään perheen ja vanhempien tukeminen heidän kasvatustehtävässään. Adoptio oikeudellisena toimenpiteenä katkaisee huoltajien oikeudet vastata lapsensa hoidosta ja kasvatuksesta sekä päättää lasta koskevista asioista. Adoptio katkaisee myös lapsen oikeuden periä syntymävanhempansa sekä pahimmillaan myös lapsen siteet ja yhteydenpidon hänen biologiseen sukuunsa. Tällöin kysymys lapsen edusta ja sen toteutumisesta nousee jälleen esille uudesta näkökulmasta.

Adoptio on ratkaisuna pysyvä siinä mielessä, että lapsen yhdistäminen hänen syntymäperheensä kanssa on adoption vahvistamisen jälkeen mahdotonta, vaikka olosuhteet perheessä muuttuisivatkin positiiviseen suuntaan. Adoptio ei kuitenkaan pysty kaikissa tilanteissa takaamaan lapselle pysyviä ja muuttumattomia kasvuolosuhteita ja turvaamaan hänen henkistä ja fyysistä hyvinvointiaan, sillä myös adoptoituja lapsia päätyy lastensuojelun asiakkaiksi ja pahimmillaan heidät joudutaan ottamaan huostaan.

Tämä kävi ilmi myös Meri Johanna Lehtovaaran pro gradu -työssä, jossa hän tarkasteli ja analysoi, mitkä psykososiaaliset tekijät adoptoitujen lasten elämässä

olivat johtaneet lastensuojeluasiakkuuteen. Aineisto koostui 38 asiakastapauksesta, jotka oli kerätty Pelastakaa Lapset ry:n sosiaalityöntekijöiltä. Tulosten perusteella hän jakoi nämä tekijät neljään osa-alueeseen, joita olivat perheyhteisön vuorovaikutuksen ongelmat, adoptiolapsen käyttäytymiseen ja mielenterveyteen liittyvät ongelmat, adoptiovanhemman päihde- ja mielenterveysongelmat sekä adoptiovanhempien uupuminen. (Lehtovaara 2014, 76 – 80.) Adoptio ei siis välttämättä ole tae pysyvyydelle ja katkeamattomille ihmissuhteille lapsen elämässä.

Jossain tapauksissa adoption käyttöä voitaisiin perustella lapsen edulla kiintymyssuhteenäkökulmasta. Tilanteissa, joissa lapsi on jouduttu sijoittamaan hyvin pienenä eikä kiintymyssuhdetta lapsen ja hänen biologisten vanhempiensa välille ole ehtinyt syntyään, voitaisiin pysymisen turvaamista arvioida lapsen ja hänen sijaisvanhempiensa välille syntyneiden kiintymyssuhteiden kautta. Ajaako tällaisissa tilanteissa lainsäädännön vaatimus arvioida sijoituksen tarvetta uudelleen vuosittain ja lapsen mahdollinen palauttaminen hänen biologisten vanhempiensa luokse hänen etuaan ollenkaan?

Kiintymyssuhdeajattelun lähtökohtana pidetään brittiläisen psykiatrin ja psykoanalyytikon, John Bowlbyn, kiintymyssuhdeteoriaa. Teorian mukaan ihmislapsella on lajinkehityksessä syntynyt taipumus kiinnittyä häntä hoivaavaan aikuiseseen, jolta lapsi saa turvaa, lohtua ja hoivaa. Avuttomana syntyvän vauvan tärkein elinehto saada lähelleen aikuisia, jotka pitävät hänestä huolta. Lapsen mieleen muodostuu sisäisiä työmalleja eli eräänlaisia odotusarvoja hoivaajan käyttäytymisestä ja lapsen reaktioista siihen. Varhaiset kiintymyssuhteet rakentuvat juuri näiden sisäistettyjen työmallien perustalle. (Hautamäki 2011, 27; Sinkkonen 2015a, 23.)

Bowlbyn oppilas ja kollega, Mary Ainsworth, jatkoi kiintymyssuhteiden laadun ja yksilöllisten erojen tutkimista 1960-luvulla. Hän havainnoi äitien ja vauvojen arkista yhteyseloa omissa observaatiotutkimuksissaan ja erotteli niiden perusteella kiintymyssuhteet kolmeen erilaiseen malliin, joita olivat turvallinen, välttelevä ja ristiriitaisen-vastustava kiintymyssuhde. Nämä kaikki edellä mainitut ovat niin sanottuja jäsentyneitä reaktiomalleja. Kiintymyssuhde voi olla myös jäsentymätön eli organisoitumaton. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsi ei ahdistuneena ilmennä jäsentynyttä kiintymykseen liittyvää käyttäytymismallia, vaan hän reagoi stressiin

usein ennustamattomasti. Jäsentymättömästi kiintyneillä on kohonnut riski sekä lapsuus- että aikuisiän psykologisille ongelmille, joita voivat olla esimerkiksi aggressiivisuus, lyhytjännitteisyys, yliaktiivisuus, käytöshäiriöt, ahdistuneisuus, masennus sekä dissosiaatio. (Hughes 2011, 21 – 22.)

Lapsille, joilla on ollut paljon kiintymyssuhteiden katkoksia varhaislapsuudessaan, saattaa kehittyä reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö (Reactive Attachment Disorder; RAD). Taustalla voi olla pitkiä jaksoja laitoshoidossa varsinkin varhaislapsuudessa ja suuri vaihtuvien hoitajien määrä. Reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö jaetaan kahteen alatyypin: estyneeseen ja estottomaan. Estyneessä alatyypissä lapsi on vetäytyvä ja hänen kykynsä olla vastavuoroisessa kontaktissa on hyvin vähäinen. Satuttaessaan itsensä tai ollessaan hädissään, hän ei kykene säätelemään tunteitaan, mutta ei silti hakeudu saamaan vanhempansa lohdutusta. Estottomassa alatyypissä lapsi puolestaan on valmis turvautumaan ventovieraisiin ja lähestymään heitä ilman normaalia varautuneisuutta. (Sinkkonen 2011, 260 – 261.)

Kiintymyssuhdehäiriöitä havaitaan paljon lapsilla, joilla on monia sijoituksia taustalla ja joiden kiintymyssuhteet ovat olleet hauraita. Sinkkonen kertoo, että näille häiriöille ei ole kehitetty vielä hoitomenetelmiä, sillä niiden luonnetta ja ennustetta ei vielä tunneta kovin hyvin. Hän toteaa kuitenkin, että parasta hoitoa olisi ehkäiseminen välttämällä toistuvia lyhytkestoisia sijoituksia. Vaikka tietämys kiintymyssuhteiden rakentumisesta ja niiden pysyvyyden suuresta merkityksestä lapsen kehitykselle on lisääntynyt, niin monia lapsia siirrellään edelleen oman kodin ja useiden sijoituspaikkojen välillä. Näin lapsi menettää mahdollisuuden luoda ensimmäistäkään riittävän turvallista kiintymyssuhdetta häntä hoitavaan aikuiseen. (Sinkkonen 2015b, 158, 163.)

Ne lapset, jotka joudutaan ottamaan huostaan ja sijoittamaan kotinsa ulkopuolelle, ovat usein kokeneet vakavia laiminlyöntejä hoidossaan. Heidän vanhemmiltaan on saattanut olla mielenterveys- ja päihdeongelmia, lapset ovat voineet nähdä perheväkivaltaa tai pahimmillaan he ovat joutuneet itse sen uhriksi. Tämän takia monet sijoitetuista lapsista ovat kiintymyssuhdemalliltaan turvattomasti tai organisoitumattomasti kiintyneitä. Heillä on usein jonkinasteisia vaurioita kiintymyssuhteissaan. Vaikka alkuperäiset kasvuolosuhteet olisivatkin olleet pääosin

turvalliset, huostaanotettu lapsi on joutunut kokemaan ainakin yhden katkoksen kiintymyssuhteissaan silloin, kun hänet on jouduttu sijoittamaan pois biologisten vanhempiensa luota. Vaikka huostaanotto saattaa olla välttämätöntä lapsen kehityksen tai jopa henkiin jäämisen turvaamisen kannalta, on itse sijoitus silti omiaan aiheuttamaan kiintymyssuhdehäiriöitä. (Kalland 2011, 192 – 193.)

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

5.1 Tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on selvittää sijaishanhempina toimivien henkilöiden ajatuksia, näkemyksiä ja kokemuksia huostaanotetun ja pitkäaikaseksi arvioidussa sijoituksessa olevan lapsen adoptioimisesta.

Kysymys lasten pysyvien kasvuolosuhteiden turvaamisen merkityksestä heidän kehitykselleen ja hyvinvoinnilleen on ollut viime aikoina esillä lastensuojelullisia adoptioita koskevissa tutkimuksissa ja selvityksissä sekä muissa julkisissa, nykyistä sijaishuoltojärjestelmää koskevissa keskusteluissa. Keskustelua on myös herättänyt se, pystyykö väliaikaisuuteen perustuva sijaishuoltojärjestelmämme turvaamaan huostaanotetuille lapsille pysyvät ihmis-, perhe- ja kiintymyssuhteet. (Laine, Pösö & Ujula 2018, 199; Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 3 – 34.) Opinnäytetyön tavoitteena on jatkaa yhteiskunnallista keskustelua siitä, pitäisikö adoptiolla olla vahvempi rooli lastensuojelussa yhtenä sijoittamisen muotona, ja tuoda sijaishanhempien näkökulma ja kokemus asiasta esille.

Tutkimuskysymys on: Mitä sijaishanhemmat ajattelevat perhehoitoon sijoitetun lapsen adoptioimisesta?

Tarkentavia kysymyksiä ovat:

- Mitä asioita sijaishanhemmat kokevat esteeksi mahdolliselle adoptiolle?
- Millaisia etuja, haasteita ja mahdollisuuksia sijaishanhemmat näkevät adoptiossa itsensä, perheensä sekä sijoitetun lapsen kannalta?
- Miten he näkevät lapsen edun toteutuvan adoptiossa?
- Millaisia ajatuksia heillä on adoption asemasta lastensuojelussa?

5.2 Tutkimusote ja kyselylomake

Tämän opinnäytetyön tutkimusote on pääosin kvantitatiivinen eli määrällinen. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa tietoa tarkastellaan usein numeerisesti ja sen avulla selvitetään ja esitetään tutkimuskysymysten vastaukset sekä tutkimustulokset erilaisina lukumäärinä ja prosenttiosuuksina. (Heikkilä 2014, 15; Vilkkä 2007, 14.) Tutkimusmenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua kyselytutkimusta, joka tarkoittaa sitä, että osa kysymyksistä on monivalintakysymyksiä, ja osa avoimia kysymyksiä, jolloin vastaajien valintamahdollisuuksia ei rajoiteta mitenkään (Vilkkä 2015, 106). Kysely toteutettiin sähköisesti Webropol-kyselytyökalulla, jonka avulla kyselyn toteuttaminen oli helppoa ja tehokasta.

Kohdejoukolla tarkoitetaan sitä tutkimuksen perusjoukkoa, josta tietoa halutaan kerätä. Jos perusjoukon koko on hyvin suuri, valitaan siitä otos, jonka tarkoituksena on antaa mahdollisimman edustava pienoiskuva perusjoukosta. (Heikkilä 2014, 31 – 32.) Kohdejoukoksi oli valittu sijaisvanhempina toimivia henkilöitä. Opinnäytetyön yhteistyökumppanina toimi Pesäpuu ry, joka mainosti kyselyä ja jakoi linkkiä siihen omilla kotisivuillaan sekä sosiaalisessa mediassa. Kysely lähetettiin myös Perhehoitoliiton jäsenyhdistyksille. Koska kysely oli vapaaehtoiseen vastaamiseen perustuva internetkysely, oli otannan kokoa mahdoton arvioida ja määritellä etukäteen. Tavoitteena oli kuitenkin vähintään 100 tilastoyksikön otos.

Ennen kyselylomakkeen laatimista, kyselytutkimuksen kiinnostuksen kohteena olevat asiat ja ilmiöt, jotka ovat yleensä abstrakteja käsitteitä, tulee muuttaa arkikielen tasolle ja mitattavaan muotoon. Tätä vaihetta kutsutaan operationalisoinniksi. (Vilkkä 2007, 36; Vehkalahti 2014, 18.) Operationalisoinnissa siirrytään teoreettiselta tasolta empiiriselle eli kyselylomakkeen tasolle ja vastaavasti kyselylomakkeen vastausten tulokinnassa ja tulosten analysoinnissa siirrytään empiiriseltä tasolta takaisin teoreettiselle tasolle (Vilkkä 2015, 101). Tässä opinnäytetyössä näitä kiinnostuksen kohteena olevia käsitteitä olivat sijaisvanhempien ajatukset, näkemykset ja kokemukset sijoitetun lapsen adoptioimisesta. Vilkkä (2007, 44) toteaa, että operationalisointi on aina tutkijan tulkintaa teorian, arkikielen ja tutkimuskohteen välillä. Kappaleessa on myöhemmin esitelty, mitkä kysymykset on valittu mittaamaan kohdejoukon ajatuksia, näkemyksiä ja kokemuksia.

Onnistuneessa kyselylomakkeessa kysymykset ovat täsmällisiä ja mittaavat juuri sitä, mitä niiden pitääkin mitata. Kysymysten pitäisi olla selkeitä, vain yhdellä tapaa tulkittavissa olevia sekä loogisesti eteneviä eikä niissä saisi olla johdattelevia sanoja tai turhia sanoja. Kyselylomakkeessa tulisi olla myös vastausohjeet, jotka myös ovat selkeät ja yksiselitteiset. (Vilkkä 2007, 63 – 66.) Lomake ei saisi olla myöskään liian pitkä, jotta vastaajien motivaatio ja mielenkiinto pysyisivät yllä lomakkeen loppuun asti. Siksi jokaisen kysymyksen tarpeellisuutta tulisi harkita tarkasti. Lisäksi kysymykset olisi hyvä muotoilla asiakokonaisuuksiksi, joilla on selkeät otsikot. (Heikkilä 2014, 47.)

Tämän opinnäytetyön kyselylomake oli laadittu siten, että ensimmäiset kysymykset (kysymykset 1 – 8) olivat taustoittavia kysymyksiä, jotka oli muotoiltu monivalintakysymyksiksi. Taustoittavat kysymykset oli siirretty lomakkeen alkuun, koska vastaaminen niihin on yleensä helppoa ja yksinkertaista. Näin lomakkeen täyttö lähtisi liikkeelle sujuvasti ja nopeasti. Seuraavat kysymykset (kysymykset 9 – 14) kartoittivat sijaisvanhempien kokemuksia ja osittain myös näkemyksiä heidän perheensä luo sijoitetun lapsen adoptioimisesta tai sen harkitsemisesta. Myös nämä olivat monivalintakysymyksiä.

Monivalintakysymykset ovat suljettuja kysymyksiä, joka tarkoittaa sitä, että niihin on annettu valmiit vastausvaihtoehdot. Monivalintakysymyksiä laadittaessa on tärkeää huomioida se, että vastausvaihtoehdot ovat toisensa poissulkevia. Lisäksi kaikille vastaajille tulisi löytyä sopiva vaihtoehto. Monivalintakysymysten etuja ovat muun muassa vastaamisen nopeus ja tulosten tilastollisen käsittelyn helppous. (Heikkilä 2014, 49.)

Opinnäytetyön kohderyhmän ajatuksia mahdollisesta sijoitetun lapsen adoptioimisesta mitattiin avoimilla kysymyksillä (kysymykset 15 – 16). Näiden kysymysten avulla haluttiin selvittää sijaisvanhempien ajatuksia adoptiota estävistä tekijöistä ja toisaalta taas adoption positiivisista vaikutuksista. Avoimet kysymykset ovat mielenkiintoisia, sillä ne tuottavat spontaaneja vastauksia. Ne varmistavat sen, että mikään kohderyhmän mahdollinen ajatus, näkemys tai mielipide ei jää rajausten ulkopuolelle. Avointen kysymysten vastaukset voivat tuoda myös uusia näkökantoja esille (Hirsjärvi ym. 2009, 199). Avointen kysymysten haittapuolena

on se, että niiden tuottaman aineiston analysoiminen voi olla hyvin työlästä. Vastaukset tulee käsitellä huolellisesti ja ryhmitellä asiasisältöjen mukaan (Vilkkä 2007, 68). Niiden sisältö voi myös olla erittäin kirjavaa ja luotettavuudeltaan kyseenalaista (Hirsjärvi ym. 2009, 201). Lisäksi ne voivat houkutella vastaamatta jättämiseen (Heikkilä 2014, 47).

Sijaisvanhempien näkemyksiä ja asenteita adoptiota ja sen asemaa lastensuojelussa kohtaan mitattiin monivalintakysymyksillä, asenneasteikolla ja avoimilla kysymyksillä (kysymykset 17 – 21). Kysymysten laadinnassa mallina oli osittain käytetty Eveliina Heinosen tekemää kyselytutkimusta sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille, jossa mitattiin tämän kohderyhmän asenteita, näkemyksiä ja kokemuksia adoption asemasta lastensuojelussa (Heinonen 2018, 82 - 90). Tutkimuksessa mitattiin vastaajien asenteita ja näkemyksiä samoista teemoista kuin tässä opinnäytetyössäkin. Kohderyhmä oli kuitenkin eri. Jotta tulosten mahdollinen vertailu tulevaisuudessa olisi mahdollista, oli opinnäytetyöhön valittu osittain samoja kysymyksiä mittaamaan näitä asenteita ja näkemyksiä.

Lomakkeenteon viimeinen ja erittäin tärkeä vaihe on lomakkeen testaus, joka tarkoittaa sitä, että lomake annetaan kohdejoukon edustajille vastattavaksi. Testaamisessa olisi hyvä selvittää ainakin kysymysten ja ohjeiden selkeys ja yksiselitteisyys, vastausvaihtoehtojen sisällöllinen toimivuus sekä vastaamiseen kuluva aika. (Heikkilä 2014, 58.) Opinnäytetyön kyselylomakkeen ensimmäisen version testasi eräs sijaisvanhempana toimiva henkilö, jolta tuli monta tärkeää huomiota ja muutosehdotusta. Kyselylomaketta kommentoivat myös opinnäytetyötä ohjaava opettaja, opiskelijakollega sekä kaksi Pesäpuu ry:n ammattilaista.

Ennen kyselylomakkeen viimeisen version julkaisemista, kysymyksiä muokattiin useampaan kertaan. Niitä lyhennettiin, niiden järjestystä vaihdettiin, ylimäärisiä kysymyksiä poistettiin, kysymysten muotoilua yksinkertaistettiin ja virheitä korjailtiin, jotta saatiin mahdollisimman selkeä, lyhyt ja ytimekäs kyselylomake laadittua. Kyselyyn liitettiin saateteksti, jossa mahdollisia vastaajia informoitiin kyselyn tarkoituksesta, vastaamisen vapaaehtoisuudesta, vastausten luottamuksellisesta käsittelystä sekä kerätyn aineiston käytöstä ja hävittämisestä. Saatetekstin lopussa oli vielä kerrottu, että vastaajilla oli halutessaan mahdollisuus jättää yh-

teystietonsa ja osallistua Pesäpuu ry:n tuotepaketin arvontaan. Vastaajien kesken arvotun palkinnon tarkoituksena oli lisätä vastausprosenttia ja nopeuttaa vastaamista. Pesäpuu ry julkaisi kyselyn netissä 19.3.2019 ja se suljettiin 27.5.2019.

5.3 Aineiston käsittely ja analyysi

Ennen varsinaista analysointivaihetta, aineisto kannattaa esikäsitellä perusteellisesti, jotta mahdolliset virheet voidaan löytää ja korjata etukäteen. Aineiston käsittely etukäteen luo pohjan varsinaisille analyyseille. (Vehkalahti 2014, 51.) Vilkan mukaan aineiston käsittelyn vaiheita on kolme: lomakkeiden tarkistus, aineiston muuttaminen muotoon, jossa sitä voidaan tarkistella, sekä tallennetun aineiston tarkistus (Vilka 2007, 105). Koska tässä opinnäytetyössä kysely suoritettiin Webropol-työkalulla internetkyselynä, vastaukset voitiin suoraan tulostaa Excel-tilukkolaskentaohjelmaan. Erillinen tietojen syöttövaihe jäi pois ja lomakkeiden tiedot saatiin nopeasti ja helposti havaintomatriisiin muotoon.

Havaintomatriisilla tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä sitä Excel-tilukkokoon vietä aineistoa, jossa vaakariviltä löytyvät yhden vastaajan, havaintoyksikön, kaikkien muuttujien tiedot, ja pystysarakkeesta yhtä asiaa koskevat tiedot kaikilta havaintoyksiköiltä (Vilka 2007, 111). Vehkalahti neuvoo selailemaan aineistoa sekä havaintojen että muuttujien suunnassa, jotta ainakin laajat tietojen puuttumiset, järjettömän oloiset arvot ja muut outoudet tulisi huomatuksi (Vehkalahti 2014, 52). Vilka toteaa, että mitä virheettömämpi on tallennettu aineisto, sitä parempi on aineiston laatu ja sitä tarkemmat ovat myöskin tulokset (Vilka 2007, 115).

Koska aineistossa oli sekä määrällisiä että laadullisia vastauksia, aineisto analysoitiin sekä kvantitatiivisesti tilastollisia menetelmiä käyttäen että kvalitatiivisesti avoimien kysymysten vastausten perusteella. Määrällisten vastausten analysoinnissa apuna on käytetty Excel-tilukkolaskentaohjelmaa sekä Tixel -tilasto-ohjelmaa. Tixel-ohjelman avulla aineistosta luotiin erilaisia tilukoita, kuvioita ja kaavioita, joiden avulla tuloksia voitiin analysoida ja esittää. Ennen kuin tutkimuskysymykseen saadaan vastaus, joudutaan monesti kokeilemaan useita muuttajalle sopivia analysointimenetelmiä (Heikkilä 2014, 174). Analysointimenetelmän

valintaan vaikuttaa myös, ollaanko tutkimassa yhtä muuttujaa vai kahden tai useamman muuttujan välistä riippuvuutta ja muuttujien vaikutusta toisiinsa (Vilkkä 2007, 119).

Opinnäytetyössä jokaisesta muuttujasta laskettiin erilaisia tunnuslukuja ja luotiin omat frekvenssitaulukot sekä graafiset kuviot. Sijaisvanhempien näkemyksiä ja kokemuksia kartoittavien kysymysten vastauksia ristiintaulukoitiin eri taustamuuttujien kanssa. Muuttujien välistä riippuvuutta tutkittiin myös korrelaatiokertoimen avulla. Ennen taulukoiden ja kaavioiden luomista havaintomatriisin laadullisten muuttujien arvot koodattiin numeroin, jotta ne voitiin esittää halutussa järjestyksessä koodilistan järjestyksen mukaan.

Opinnäytetyössä käytetyn kyselylomakkeen avoimet kysymykset tuottivat laadullisia vastauksia, joten niiden käsittelyssä ja tulkinnassa metodina käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia, jossa tavoitteena on löytää tutkimusaineistosta jonkinlainen toiminnan logiikka tai tyypillinen kertomus. Tutkimusaineisto tulee aluksi pelkistää sekä karsia siitä tutkimusongelman kannalta epäolennainen informaatio. Pelkistäminen tapahtuu lyhentämällä alkuperäisilmaisuja yksittäisiksi ilmaisuiksi, jonka jälkeen ne voidaan ryhmitellä erilaisten kategorioiden alle. Kategoriat nimetään sisältöään kuvaaviksi. Erilaisia alakategorioita voidaan edelleen yhdistää toisiinsa ja muodostaa näin yläkategorioita, joille annetaan puolestaan niiden sisältöä kuvaava nimet. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 101; Vilkkä 2015, 163 – 164.)

Opinnäytetyössä käytetyn kyselylomakkeen tuottaman aineiston laadulliset vastaukset käsiteltiin lukemalla kaikki vastaukset aluksi läpi. Aineiston analyysissa jätettiin huomioimatta ne vastaukset, jotka olivat selkeästi virheellisiä. Tämä tarkoittaa sitä, että vastaaja ei ollut ymmärtänyt kysymystä tai oli vastannut asian vierestä. Tyhjät vastaukset poistettiin kokonaan. Aineistosta etsittiin samankaltaisia teemoja, joiden perusteella aineisto ryhmiteltiin ylempiin kategorioihin. Toisissa vastauksissa saattoi esiintyä useampia teemoja, mutta vastaukset pyrittiin silti pitämään kokonaisina eikä niitä lähdetty pilkkomaan teemojen mukaan. Taulukossa 1 on esimerkki avointen kysymysten pelkistämisestä ja luokittelusta.

TAULUKKO1. Esimerkki aineiston luokittelusta

	Vaikutukset erilaisiin tukimuotoihin		Ongelmien lisääntyminen tulevaisuudessa		Biologisten vanhempien asenne, asema ja merkitys		
Millaisia asioita olet kokenut tai kokisit esteeksi perheeseenne sijoitetun lapsen mahdolliselle adoptiolle itsesi kannalta?	Perhehoidon palkkion loppuminen ja muut taloudelliset tekijät	Huoli sosiaalisen tuen vähenemisestä tai loppumisesta	Huoli lapsen biologisten vanhempien tai suvun aiheuttamista mahdollisista ongelmista nyt ja tulevaisuudessa	Huoli siitä, että lapsi tulee aiheuttamaan aikuisena ongelmia	Huoli lapsen ja hänen biologisen vanhempien välisen suhteiden katkeamisesta	Biologisten vanhempien tai suvun vastustus	Lapsen biologisten vanhempien aseman ja merkityksen korostaminen ja kunnioittaminen
Huoli siitä, että lapsesta tulee päihdeikäyttäjä ja sitten adoptiovanhempana en pääse tästä päihdeikäisistä eroon.				X			
Jos lapsella on tiukka kiintymyssuhde biosukuun, en halua katkaista sitä					X		
Perhehoidon palkkion saaminen on taloudellemme tärkeää. Sen loppuminen olisi juuri nyt este adoptiolle.	X						
Lapsen voisi kyllä adoptoida, mutta pitäisikö samalla adoptoida myös todella vaikeat ja päihdeongelmaiset sukulaiset?!?			X				
Lapsella on olemassa oikeisiin vanhempiinsa hyvä suhde							X
Hankalampaa saada ammattiapua jos tulee ongelmia. Hoitopalkkion tulo loppuisi.	X	X					
Huoli lapsen puolesta, ettei suhteet biologiseen sukuun tarvi katketa adoption myötä.					X		
Syntymävanhempien mielipide, ammatillisen tukiverkoston kaventuminen ->lapsen asioiden kanssa jää yksin.		X				X	

Lopuksi aineistosta laskettiin vielä, kuinka monta vastausta kukin luokka piti sisällään. Näin pystyttiin analysoimaan vastauksissa useimmiten esiintyneet teemat ja kokoamaan joidenkin kysymysten vastauksista vielä yhteenvetokuviot. Tuomen ja Sarajärven (2009, 101) mielestä luokkien muodostaminen on analyysin kriittinen vaihe, sillä tutkija itse päättää tulkintansa mukaan, millä perusteella eri ilmiöt kuuluvat joko samaan tai eri kategoriaan. Näiden avointen kysymysten tuottaman laadullisen aineiston analyysi oli myös tässä opinnäytetyössä eniten objektiivisuutta haastava vaihe. Tavoitteena oli kuitenkin ymmärtää jokainen vastaus mahdollisimman tarkasti sillä tavalla, kuin vastaaja oli sen tarkoittanut. Toisin sanoen pyrkimys oli siis ymmärtää tutkittavia heidän omasta näkökulmastaan analyysin kaikissa vaiheissa.

5.4 Vastaajat

Kyselyyn vastasi 113 sijaisvanhempana toimivaa henkilöä. Kun on kyse sähköisestä kyselystä, jota jaetaan myös sosiaalisessa mediassa, on hyvin vaikea arvioida sitä, millaisen otoksen kysely saavuttaa ja kuinka moni saavutetuista siihen vastaa. Epävarmaa voi myös olla se, kuka kyselyyn vastaa ja kuinka monta kertaa. Lisäksi internetkyselyllä ei tavoiteta kaikkia kohdejoukon henkilöitä.

Suurin osa vastaajista (94 prosenttia) oli naisia. Koska vastanneista sijaisvanhemmista 85 prosenttia oli avioliitossa, voitaisiin päätellä, että suurimmasta osasta sijaisperheitä vain toinen vanhempi vastasi kyselyyn, ja tämä oli yleisemmin juuri sijaisperheen äiti. Ikähaarukaltaan lähes puolet vastaajista oli 40 – 49-vuotiaita, 22 prosenttia oli 30 – 39-vuotiaita ja 26 prosenttia oli 50 – 59-vuotiaita (taulukko 2).

Toteutunut otos ei siis edustanut täydellisesti sitä sijaisvanhempien perusjoukkoa, joiden kanssa kunnat ovat toimeksiantosopimuksen tehneet, sillä se ei sisältänyt samassa suhteessa samoja ominaisuuksia kuin perusjoukko. Aineiston tarkistuksessa on tärkeää arvioida tutkimuksen kato, joka tarkoittaa tietojen puuttumista (Vilkkä 2007, 59, 106). Tässä tapauksessa kato on koskenut miehiä eli sijaisvanhempina toimivia isiä.

Enemmistö (46 prosenttia) vastaajista oli suorittanut ylioppilastutkinnon tai ammatillisen perustutkinnon, 37 prosenttia oli suorittanut alemman korkeakoulututkinnon ja 15 prosenttia oli suorittanut ylemmän korkeakoulututkinnon (taulukko 2). Kokemusta sijaisvanhemmuudesta kartoitettiin kysymyksellä, montako vuotta olet toiminut sijaisvanhempana. Suurin osa (34 prosenttia) vastanneista oli toiminut sijaisvanhempana 6 – 10 vuotta, 29 prosenttia 3 – 5 vuotta, 14 prosenttia 11 – 15 vuotta ja 10 prosenttia yli 15 vuotta (taulukko 2).

Taustatiedoissa selvitettiin myös vastaajien tämän hetkistä perhetilannetta. Suurimmalla osalla vastaajista heidän perheensä luona asui tällä hetkellä joko yksi (42 prosenttia) tai kaksi (32 prosenttia) sijoitettua lasta. Vastaajista 12 prosenttia ilmoitti, että heidän perheeseensä on sijoitettu 3 lasta (taulukko 2). Suurin osa

(70 prosenttia) vastaajista ilmoitti, että heillä on sijoitettujen lasten lisäksi myös biologisia ja/tai adoptoituja lapsia.

TAULUKKO 2. Vastaajien taustatiedot

N=113		n	%
Sukupuoli	Nainen	106	94
	Mies	7	6
Ikä	Alle 20	0	0
	20-29	1	1
	30-39	25	22
	40-49	54	48
	50-59	29	26
	60 vuotta tai yli	4	4
Siviilisäätty	Avoliitossa	96	85
	Avoliitossa	5	4
	Naimaton	5	4
	Leski	0	0
	Eronnut	7	6
Mikä on koulutustasosi?	Peruskoulu tai kansakoulu	0	0
	Ylioppilastutkinto tai ammatillinen perustutkinto	52	46
	Alempi korkeakoulututkinto	42	37
	Ylempi korkeakoulututkinto	17	15
	Lisensiaatintutkinto	1	1
	Tohtorintutkinto	1	1
Montako vuotta olet toiminut sijaisvanhempana?	Alle vuoden	7	6
	1-2 vuotta	8	7
	3-5 vuotta	33	29
	6-10 vuotta	38	34
	11-15 vuotta	16	14
	yli 15 vuotta	11	10
Montako sijoitettua lasta perheessänne tällä hetkellä asuu?	0	4	4
	1	47	42
	2	36	32
	3	14	12
	4	8	7
	5 tai yli	4	4
Kuinka monta biologista ja/tai adoptoitua lasta sinulla on yhteensä sijoitettujen lasten lisäksi?	0	34	30
	1	14	12
	2	26	23
	3	24	21
	4	10	9
	5 tai yli	5	4
Kuinka kauan pisimpään perheessänne asuneen lapsen sijoitus on kestänyt?	Alle vuoden	8	7
	1-2 vuotta	8	7
	3-5 vuotta	37	33
	6-10 vuotta	35	31
	11-15 vuotta	17	15
	yli 15 vuotta	8	7

6 KYSELYN TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

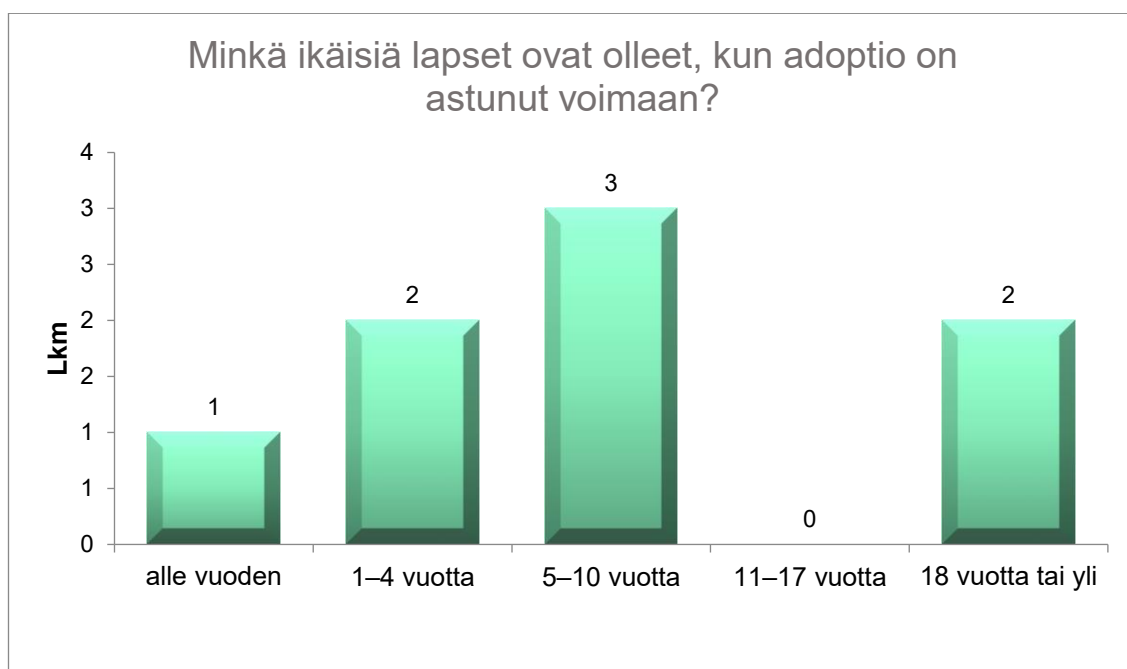
6.1 Kokemukset sijoitetun lapsen adoptioimisesta

Kokemuksia kartoittavassa osiossa sijaisvanhemmilta aluksi kysyttiin, kuinka monta heidän perheensä luokse sijoitettua lasta he ovat adoptoineet (kysymys 9). Suurimmalla osalla (93 prosenttia, n=105) vastaajista ei ollut kokemusta sijoitetun lapsen adoptioimisesta. Kahdeksan henkilöä kuitenkin vastasi, että he ovat adoptoineet yhden lapsen, joka on ollut sijoitettuna heidän perheensä luokse (taulukko 3). Sijaisvanhempia, jotka olisivat adoptoineet useamman kuin yhden sijoitetun lapsen, ei vastaajien joukossa ollut.

TAULUKKO 3. Sijoitettujen lasten adoptiot lukumäärinä ja prosentteina

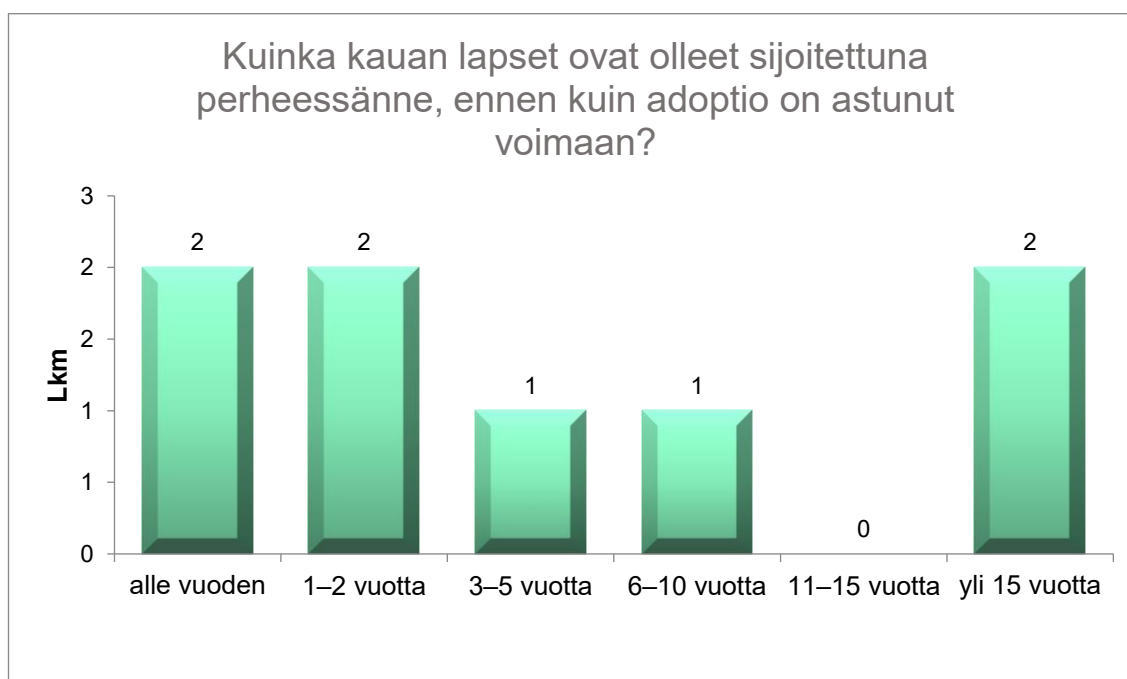
Sijaisvanhempien kokemus sijoitetun lapsen adoptioimisesta	Lkm	%
0 lasta	105	93
1 lapsi	8	7
Yht.	113	100

Niille sijaisvanhemmille, jotka vastasivat kysymykseen, *kuinka monta perheessänne sijoitettuna ollutta lasta olette adoptoineet* (kysymys 9), valitsemalla vastausvaihtoehdoista yksi tai enemmän, avautui kaksi jatkokysymystä: *minkä ikäisiä lapset ovat olleet, kun adoptio on astunut voimaan* (kysymys 10) ja *kuinka kauan lapset ovat olleet sijoitettuna perheessänne ennen kuin adoptio on astunut voimaan* (kysymys 11). Vastaukset jakautuivat melko tasaisesti niin sijoituksen keston kuin lapsen iän suhteen eivätkä nämä kaksi muuttujaa näyttäneet korreloivan keskenään. Kaksi sijaisvanhempaa olivat adoptoineet yli 18-vuotiaan nuoren ja yksi sijaisvanhempi alle vuoden ikäisen lapsen. Kaksi sijaisvanhempaa olivat adoptoineet lapsen, jonka ikä sijoittuu ikähaitarilla 1 – 4-vuotiaisiin ja kolmen sijaisvanhemman adoptioima lapsi oli iältään 5 – 10-vuotias (kuva 1).

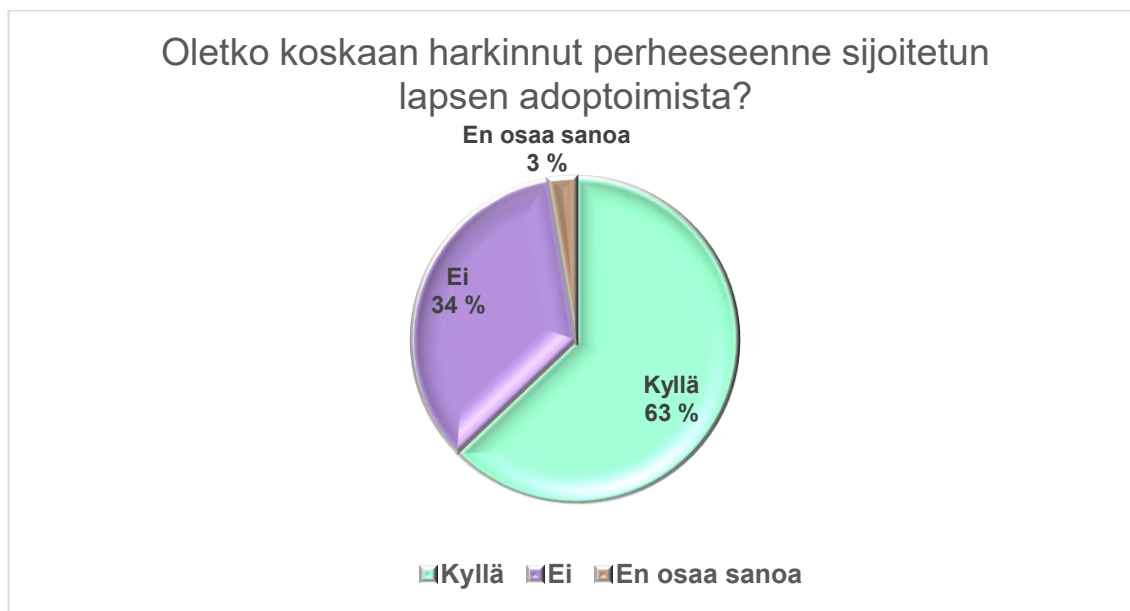
KUVIO 1. Lapsen ikä adoptiohetkellä

Myös sijoituksen kesto vaihteli. Kahdessa tapauksessa sijoitus oli kestänyt yli 15 vuotta ennen adoption vahvistamista ja kahdessa tapauksessa sijoitus oli kestänyt alle vuoden. Muuten vastaukset jakautuivat melko tasaisesti eri mittaisiin ajanjaksoihin (kuvio 2).

KUVIO 2. Sijoituksen kesto ennen adoption vahvistamista

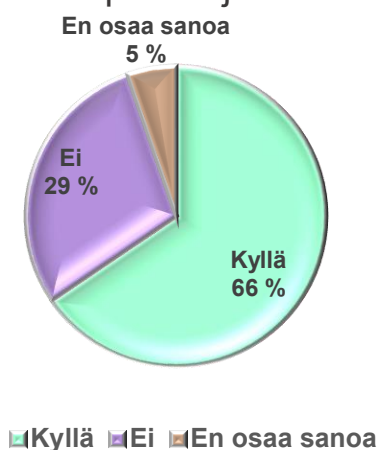
Sijaisvanhemmilta kysyttiin, ovatko he koskaan harkinneet heidän perheensä luokse sijoitetun lapsen adoptoimista (kysymys 12). Enemmistö vastaajista valitsi vaihtoehdon *kyllä* (63 prosenttia, n=71), noin kolmasosa vastasi *ei* (34 prosenttia, n=39) ja muutama henkilö (n=3) vastasi *en osaa sanoa* (kuvio 3).

KUVIO 3. Adoptiota harkinneet sijaisvanhemmat (n=113)

Sijaisvanhemmilta kysyttiin myös, voisivatko he nähdä adoption vaihtoehtona heidän perheensä luona asuvan lapsen sijoitukselle (kysymys 13). Selkeä enemmistö (66 prosenttia, n=74) vastasi *kyllä*, hieman alle kolmannes (29 prosenttia, n=33) vastasi *ei* ja loput (5 prosenttia, n=6) vastasivat *en osaa sanoa* (kuvio 4).

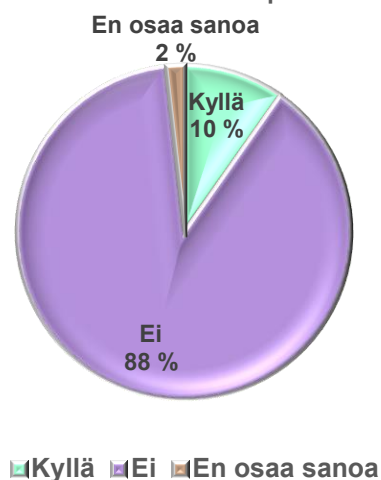
Voisitko nähdä adoption vaihtoehtona perheessänne asuvan lapsen sijoitukselle?

KUVIO 4. Sijaisvanhempien (n=113) ajatukset sijoitetun lapsen adoptioimisesta

Viimeisessä sijaisvanhempien kokemusta kartoittavassa kysymyksessä tiedusteltiin, onko sosiaalityöntekijä tai muu viranomainen milloinkaan ottanut puheeksi adoptiota vaihtoehtona sijoitukselle (kysymys 14). Selkeä enemmistö (88 prosenttia, n=100) vastasi kysymykseen *ei*, 10 prosenttia (n=11) vastasi *kyllä* ja loput 2 prosenttia (n=2) valitsi vastausvaihtoehdon *en osaa sanoa* (kuvio 5).

Onko sosiaalityöntekijä tai muu viranomainen milloinkaan ottanut puheeksi adoptiota vaihtoehtona perhehoidossanne olevan lapsen sijoitukselle?

KUVIO 5. Sijaisvanhempien (n=113) kokemukset adoptiovaihtoehdon esille tuomisesta viranomaisten toimesta

6.2 Ajatuksia adoptiosta vaihtoehtona perhehoidolle

Sijaisvanhempien ajatuksia sijoitetun lapsen adoptioimisesta selvitettiin avointen kysymysten perusteella. Heitä pyydettiin pohtimaan ja listaamaan niitä asioita, joita he ovat kokeneet tai kokisivat esteeksi heidän perheeseensä sijoitetun lapsen mahdolliselle adoptiolle heidän itsensä, sijoitetun lapsen tai jonkun muun henkilön tai tahon kannalta (kysymys 15: a, b & c). Toisessa kysymyksessä sijaisvanhemmilta kysyttiin, millaisia positiivisia asioita he näkisivät heidän perheeseensä sijoitetun lapsen adoptioimisessa heidän itsensä, lapsen tai jonkun muun henkilön tai tahon kannalta (kysymys 16: a, b & c). Nämä kysymykset olivat vapaaehtoisia, joten kaikki kyselyyn osallistuneet sijaisvanhemmat eivät vastanneet niihin.

6.2.1 Koetut esteet adoptiolle

Kysymykseen, millaisia asioita sijaisvanhemmat ovat kokeneet tai kokisivat esteeksi sijoitetun lapsen adoptiolle *heidän itsensä kannalta* (kysymys 15. a), vastasi 90 henkilöä 113:sta kyselyyn osallistuneesta. Vastaaajista noin viidesosa ilmoitti, että he eivät kokeneet adoptiolle mitään estettä itsensä kannalta. Selkeästi suurimmaksi esteeksi nousi huoli sijaisvanhemmille maksettavan palkkion ja kulukorvauksen mahdollisesta loppumisesta sekä muut taloudelliset tekijät. Vastauksista kävi ilmi, että osa sijaisvanhemmista kokee sijaisvanhemmuuden työnä, ammattina ja täten tärkeänä toimeentulon lähteenä. Myös huoli sosiaalisen tuen vähentymisestä tai loppumisesta nousi joissakin vastauksissa esille.

”Taloustilanne. Sijaisvanhemmuudesta saa riittävän korvauksen, jotta voi olla kotona. Adoptiolapsesta sitä ei saa, vaikka työ lapsen kanssa jatkuisi samanlaisena. Toiseksi, onko lapsi kuitenkin niin oma, että haluaisin olla hänen äitinsä aina, juridisestikin. Aikanaan aloin tähän kuitenkin, koska tämä on hyvä vaihtoehto tehdä töitä kotona.”

”Talous menee uusiksi, kun perhehoitajan palkkio ja kulukorvaus jää pois - nyt lainanmaksukyky mitoitettu niiden mukaan”

"Oma jaksaminen pelottaa, mikäli lapsen saama tuki vähenisi. Sijaisperheenä toimiessamme saamme paljon sellaisia tukitoimia, joiden saaminen adoptiovanhempana ei välttämättä olisi mahdollista."

Jotkut sijaisvanhemmista kokivat esteeksi myös lapsen biologisten vanhempien tai suvun vastustuksen sekä huolen siitä, että lapsen biologiset vanhemmat tai sukulaiset saattaisivat aiheuttaa sijaisperheelle ongelmia nyt tai tulevaisuudessa, mikäli adoptio vietäisiin läpi vastoin heidän tahtoaan. Toiset sijaisvanhemmat eivät myöskään kokeneet, että suhde sijoitettuun lapseen olisi niin syvä, että lapsi haluttaisiin adoptoida pysyvästi perheeseen. Osa oli tyytyväisiä nykyiseen tilanteeseen eikä adoptiota nähty tärkeänä tai tarpeellisena toimenpiteenä. Huolta aiheuttivat myös adoption vaikutus perinnönjakoon ja biologisten lasten aseman heikkenemiseen.

"Lojaalisuus omia, biologisia lapsiani kohtaan. He jakavat oman kotinsa, vanhempansa, sisaruksensa ja sukulaisensa meille muuttaneiden lasten takia. Sijoitetut lapset eivät ole olleet vauva-ikäisiä meille muuttaessaan ja lisäksi heidän biologinen sukunsa on niin aktiivinen, etten pysty kokemaan lapsia "omikseni". Jos tätä yhteyttä ei lapsilla jostain syystä olisi, tilanne voisi olla toinen."

Kysymykseen, millaisia asioita sijaisvanhemmat ovat kokeneet tai kokisivat esteeksi sijoitetun lapsen adoptiolle *lapsen itsensä kannalta* (kysymys 15. b), vastasi 83 henkilöä 113:sta kyselyyn osallistuneesta. Vastaaajista noin viidesosa ilmoitti, että he eivät näe adoptiolle mitään estettä sijoitetun lapsen kannalta. Moni sijaisvanhempi piti kuitenkin lapsen oikeutta omiin juuriinsa ja biologisiin vanhempiin sekä sukuun niin tärkeänä, että se saattaisi muodostua adoption esteeksi. Suuri osa kantoi myös huolta lapsen ja hänen biologisten vanhempiensa tai suvun välisten suhteiden katkeamisesta adoption vahvistamisen myötä.

"Lapsella on jo olemassa biologiset vanhemmat, eikä sidettä niihin pidä katkaista."

"Lapsi saattaisi pelätä menettävänsä yhteyden biologisiin vanhempiinsa"

Taloudellisen ja sosiaalisen tuen vähentyminen tai mahdollinen loppuminen nähtiin suurena huolena myös lapsen itsensä kannalta katsottuna. Osa sijaisvan-

hemmista pohti, miten helposti lapsi tai nuori saisi adoption vahvistamisen jälkeen ammattiapua tarvittaessa, ja millaisia vaikutuksia tuen vähenemisellä olisi lapsen elämään.

”Jos tai kun lapsi alkaa oireilla murrosiässä, hän ei saa yhtä hyvin apua kuin sijoitettu lapsi. Hänellä ei ole jälkihuoltoa, joten hän ongelmiensa kanssa aika yksin, toki me perheenä tuemme. Mutta se ei ole sama kuin että jos nuorta tuetaan taloudellisesti ja autetaan esimerkiksi asunnon saamisessa.”

Moni sijaisvanhempi koki myös, että lapsen mielipide tulisi huomioida, jos adoptiota harkitaan vaihtoehtona sijoitukselle. Lapsi saattaa olla lojaali biologisia vanhempiaan kohtaan, ja adoptio voi siksi herättää hänessä monia ristiriitaisia tunteita. Osa sijaisvanhemmista näki, että sijoitettu lapsi saattaisi itse vastustaa adoptiota erinäisistä syistä ja osan mielestä mahdollinen adoptio lopullisena ja pysyvänä ratkaisuna ei välttämättä ajaisi lapsen etua ollenkaan. Jotkut pohtivat sitä, millaisia vaikutuksia adoptiolla saattaisi olla lapseen tulevaisuudessa ja miten hän myöhemmässä elämänvaiheessa asiaan tulisi suhtautumaan.

”En usko, että lapset tässä vaiheessa ainakaan haluaisivat liittyä pysyvästi meidän perheeseen. Heidän omat vanhempansa ja sukunsa eivät tulisi hyväksymään adoptiota. Biologinen side vanhempiin on todella vahva, vaikei siitä olekaan aina positiivisia vaikutuksia.”

”Ei olisi lapsen etu riistää häneltä biologiset vanhemmat ja sukulaiset.”

*”Mikä on lapsen oma mielipide asiasta.
Lapsen täytyisi olla sen ikäinen, jotta voisi itsekin jo antaa oman näkemyksensä asiasta.”*

Kysymykseen, millaisia asioita sijaisvanhemmat ovat kokeneet tai kokisivat esteeksi sijoitetun lapsen adoptiolle *jonkun muun kannalta* (kysymys 15. c), vastasi 82 henkilöä 113:sta kyselyyn osallistuneesta. Sijaisvanhemmat saivat määritellä itse sen, kenen muun kannalta he halusivat kysymystä pohtia. Selkeä enemmistö katsoi asiaa lapsen biologisten vanhempien tai suvun näkökulmasta, ja he kokivat, että lapsen biologisten vanhempien kielteinen suhtautuminen adoptioon muodostuisi esteeksi heidän perheensä luokse sijoitetun lapsen adoptioimiselle.

Jotkut olivat sitä mieltä, että adoptio on liian radikaali toimenpide biologisten vanhempien kannalta ja osa pohti myös adoption vaikutuksia biologisten vanhempien mielenterveyteen ja henkiseen hyvinvointiin.

”Lapsen biologisten vanhempien kannalta adoptio voi olla liian radikaali toimenpide. Heidän vanhemmuuden mitätöimistä.”

”Biologisen äidin kannalta päätöksen lopullisuus voisi horjuttaa psyykettä, vaikka tapaamisoikeus säilyisi.”

”Toinen biologisista vanhemmista on suostuvainen toinen ei, voi olla, että lapsen etu ei ole ensisijainen päätöstä ohjaamassa, halutaan ehkä tehdä kiusaa toiselle biologiselle vanhemmalle ja olla periaatteessa eri mieltä. Halutaan pitää ”oikeus” lapseen, vaikka ei ole kykyä tai voimavaroja pitää yhteyttä, eikä kuulla lapsen omaa toivetta.”

Osa sijaisvanhemmista katsoi asiaa omien biologisten lastensa näkökulmasta, ja koki heidän kielteisen suhtautumisensa esteeksi mahdolliselle sijoitetun lapsen adoptiolle. Muutama sijaisvanhempi piti kohtuuttomana ajatusta, että heidän biologiset lapsensa joutuisivat jakamaan perintönsä myös tällä hetkellä sijoitettujen, myöhemmin adoptoitujen, lasten kesken.

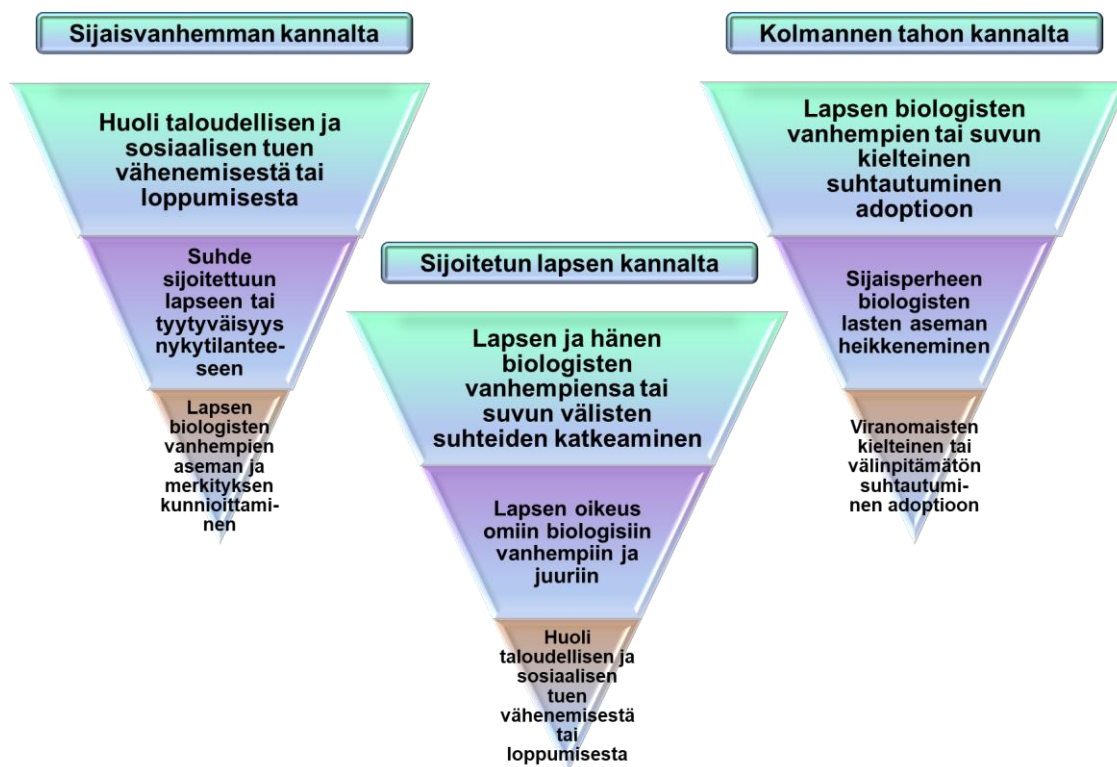
”Biologisten lasten. He ovat joutuneet jakamaan ja luopumaan niin paljon sijoitettujen lasten takia, joten tuntuisi kohtuuttomalta, että heidän pitäisi jakaa myös esim. perintönsä sijoitettujen lasten kanssa.”

Kolmas taho, kenen kannalta sijaisvanhemmat kysymystä pohtivat, oli lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai muut lastensuojeluviranomaiset. Joidenkin vastaajien mielestä sosiaalityöntekijän kielteinen tai välinpitämätön asenne adoptiota kohtaan on johtanut siihen, ettei adoptiota edes harkita vaihtoehtona.

”Sossu sanonut ettei halua lähteä viemään kyseistä prosessia eteenpäin kun asiaa tiedustelin”

Vaikka suurin osa kyselyyn vastanneista sijaisvanhemmista on harkinnut tai voisi harkita sijoitetun lapsen adoptoimista, niin avoimista vastauksista kävi ilmi paljon erilaisia asioita, jotka estävät tai voisivat estää adoption toteutumisen kuitenkin käytännössä. Mahdollisia adoption esteitä pyydettiin pohtimaan kolmesta eri näkökulmasta: sijaisvanhemman itsensä kannalta, sijoitetun lapsen kannalta tai jonkun muun kannalta, jonka vastaajat saivat määritellä itse. Vastauksissa nousi

esille hyvinkin erilaisia ajatuksia ja näkökulmia, mutta tietyt teemat nostettiin selkeästi muita useammin esille. Kuviossa 6 on esitetty vastaajien useimmiten esille nostamat esteet eri näkökulmista.

KUVIO 6. Koetut esteet adoptiolle

6.2.2 Adoption positiiviset vaikutukset

Seuraavassa kysymyksessä sijaisvanhempia pyydettiin pohtimaan adoption positiivisia vaikutuksia heidän itsensä, sijoitetun lapsen tai jonkun muun henkilön tai tahon kannalta. Kysymykseen, millaisia positiivisia asioita näkisit perheeseenne sijoitetun lapsen adoptiossa *itsesi kannalta* (kysymys 16. a), vastasi 98 henkilöä 113:sta kyselyyn osallistuneesta. Viisi vastaajaa ei nähnyt adoptiossa mitään positiivista itsensä kannalta ajateltuna. Suuri osa kyselyyn vastanneista sijaisvanhemmista kuitenkin ajatteli, että adoption vahvistaminen vähentäisi byrokratiaa ja paperityötä ja täten myös helpottaisi heidän arkeaan, kun he saisivat täydet huoltajanoikeudet ja päätäntävällän lapsen asioihin. Osan mielestä tämä myös vähentäisi perheen ulkopuolelta tulevan stressin ja paineen määrää.

"Saa tehdä itse päätöksiä lapsen kasvatuksen ja kehityksen tueksi. Monessa asiassa esim. tietosuoja-asiat hankaloittavat merkittävästi arkea. Moniammatillinen verkosto usein kankea, byrokraattinen ja sos.työntekijät vaihtuvia ja työtä tehdään erilaisilla persoonilla ja näkemyksillä. Lapsen äänen kuuleminen toteutuu vain harvoin, enemmän mennään biologisten vanhempien oikeudet edellä."

"Hyvin, hyvin moni asia helpottuisi jo arjessa. Voisimme itse olla kokonaan vastuussa lasta koskevista päätöksistä ja tehdä niitä heti odottamatta viranomaisen aikataulun mukaisia päätöksiä jne."

Lähes puolet vastaajista oli sitä mieltä, että adoptio toisi pysyvyyttä, varmuutta ja vakautta niin lapsen kuin koko sijaisperheenkin elämään ja arkeen. Sijaisvanhempien ei tarvitsisi enää pelätä huostaanoton purkua ja lapsen menettämistä. Tietynlainen epävarmuus tulevaisuudesta poistuisi, kun voisi luottaa siihen, että lapsi voi elää sijaisperheensä luona aikuisuuteensa asti.

"Varmuuden tulevasta, ei tarvitsisi elää tällaista "toistaiseksi"-elämää edes teoriassa"

"Pelko lapsen menettämisestä helpottaisi. Tulevaisuutta voisi suunnitella ja ennustaa vähän varmemmin."

"Valtava stressi omien ja sijoitettujen lasten tulevaisuudesta poistuisi, arkeen tulisi normaaliutta ja rauhaa. Voimavaroja vapautuisi lasten tukemiseen."

Moni ajatteli myös, että kun sijoitetun lapsen menettämistä ei tarvitsisi enää pelätä, lapseen uskaltaisi kiintyä syvemmin. Osan mielestä adoptio vahvistaisi siis sijaisvanhemman ja sijoitetun lapsen välistä suhdetta. Joillekin oli tärkeää kokea lapsi omaksi.

"Löyhässä hirressä roikkumisen loppuminen, minkä seurauksena lapseen uskaltaisi kiintyä ehdottomammin. Ja voisi luoda lapsellekin uskoa tulevaisuuden vakauteen, kun voisi sanoa, että ihan varmasti ei tarvitse muuttaa pois minnekään."

"Lapsesta tulee adoptiossa ikioma

Adoption positiivisina vaikutuksina nähtiin myös yhteydenpidon väheneminen perheen ulkopuolisten tahojen kanssa. Osa toivoi yhteydenpidon vähenemistä eri viranomaistahoihin ja muutama taas lapsen biologisiin vanhempiin tai sukuun.

Jotkut toivoivat yhteydenpidon loppumista sosiaalitoimeen ja lastensuojeluviranomaisiin kokonaan.

”Ei olisi enää sidoksissa sosiaalitoimen. En mitään palkkiota tästä tarttis, jos saisi olla rauhassa. Tukea ei ole tarjolla nytkään, joten siihen nähden mikään ei muuttuisi.”

Seuraavassa kohdassa (kysymys 16. b) sijaisvanhemmat pohtivat adoption positiivisia vaikutuksia sijoitetun *lapsen itsensä kannalta*. Tähän kysymykseen vastasi 100 henkilöä 113:sta kyselyyn osallistuneesta. Selkeästi suurimmaksi positiiviseksi vaikutukseksi vastanneiden sijaisvanhempien mielestä nousi pysyvyyden, varmuuden ja vakauden lisääntyminen lapsen elämässä. Kun alituinen pelko poismuuttamisesta lievittyisi tai poistuisi, helpottaisi se monen sijaisvanhemman mielestä lapsen kokemaa stressiä ja lisäisi turvallisuuden tunnetta. Myös tulevaisuus näyttäytyisi selkeämpänä ja ennakoitavampana.

”Pysyvyys, elämän ennustettavuus ja turvallisuuden tunne. Mahdollisuus päästä sijaisvanhempien perilliseksi tasavertaisesti muiden perheen lasten kanssa.”

”Perusturvan lujittaminen, tulevaisuuden suunnittelu, pysyvyyden tunne, lupa kiintyä kunnolla. Mahdollisuus hyvään ja tasapainoiseen elämään.”

”Epävarmuuden loppuminen olisi iso helpotus ja antaisi lapselle luvan olla perheessä turvassa. Kasvavalle lapselle turvallinen olo on ensiarvoisen tärkeää jo aivojen kehityksenkin kannalta.”

Monet sijaisvanhemmat nostivat esille myös lapsen kokemuksen kiintymyksestä, osallisuudesta ja vertaisuudesta. Heidän mukaansa adoptiossa lapsi saisi vahvemmin kokea kuuluvansa sijaisperheeseensä. Toisten mielestä adoption vahvistamisen jälkeen myös lapsi ehkä uskaltaisi kiintyä paremmin sijaisvanhempiinsa.

”Lapsi saisi olla täysin osa perhettä ja sukua, jonka kokee omakseen. Lapsen epävarmuus omasta asemastaan perheenjäsenenä varmastikin vähenisi. Lapsi voisi lopultakin luottaa siihen, että koti ja perhe ovat pysyviä eivätkä muutu.”

”Lapsi saisi kunnolla kiintyä eikä joutuisi jatkuvasti olemaan ristiriidassa..”

”Lapsi saisi perheeseen kuulumisen. Meillä on tiedossa ettei lapsi palaa vanhemmalleen koskaan vammaa takia, niin adoptio vapauttaisi lapsen huostaanotetun leiman kantamisesta.”

Tärkeänä koettiin myös lapsen virallisen aseman paraneminen perheessä adoption vahvistamisen jälkeen. Toiset pitivät tärkeänä sitä, että sijoitettu lapsi olisi myös juridisesti tasavertainen perheen muiden biologisten ja/tai adoptoitujen lasten kanssa. Adoptiossa lapsi saisi myös perintäoikeuden hänen sijaisvanhempia. Positiivisiksi seikoiksi mainittiin myös yhteinen sukunimi, joka osaltaan myös vahvistaisi lapsen asemaa virallisena perheenjäsenenä sekä yhteenkuuluvuuden tunnetta.

”Saisi kuulumisen perheeseen, vaikka tietääkin kuuluvansa meidän perheeseen ja olemme hänelle ainoat vanhemmat ikinä. Saisi peria meidät ja olisi tasavertainen muiden perheen lasten kanssa. Saisi vaihtaa uskontonsa samaan, kuin perheen uskonto (ev.lut) ja halutessaan sukunimensä perheen sukunimeksi.”

Muutaman vastaajan mielestä adoptio vapauttaisi sijoitetun lapsen biologisten vanhempien vallan väärinkäytöltä tai negatiivisen vaikutuksen piiristä. Neljä vastaajaa ei nähnyt adoption muuttavan sijoitetun lapsen tilannetta mihinkään suuntaan tai ajavan ylipäätään lapsen etua.

Osion viimeisessä kohdassa (kysymys 16. c) sijaisvanhemmilla kysyttiin, millaisia positiivisia asioita he näkisivät heidän perheensä luokse sijoitetun lapsen adoptiossa *jonkun muun kannalta*. Tähän kysymykseen vastasi 51 henkilöä 113:sta kyselyyn osallistuneesta. Sijaisvanhemmat saivat itse määrittää, kenen kannalta he asiaa halusivat katsoa. Vastauksissa nousi esille neljä selkeää näkökulmaa: yhteiskunnallinen näkökulma, sijaisvanhempien biologisten lasten ja suvun näkökulma, ihmissuhteenäkökulma ja sijoitetun lapsen biologisten vanhempien näkökulma. Vastaukset jakoutuivat hyvin tasaisesti näiden näkökulmien kesken.

Ne sijaisvanhemmat, jotka nostivat yhteiskunnallisen näkökulman esille, ehdottivat adoption tulevan yhteiskunnalle edullisemmaksi vaihtoehtoksi kuin perhehoitoon sekä vapauttavan muutenkin sosiaalitoimen ja lastensuojelun resursseja. Kunnan ei tarvitsisi enää maksaa perhehoitajalle hoitopalkkiota ja kulukorvausta, jos lapsi adoptoitaisiin sijaisperheeseensä. Myös sosiaalityöntekijöiden työpanos

väheneisi merkittävästi, kun lapsi adoptoituna poistuisi lastensuojelun asiakkuudesta.

”Sosiaalityöntekijöiden työpanos vapautuisi perheemme osalta. Yhteiskunta säästäisi rahaa.”

”Sosiaalitoimen ja yhteiskunnan kannalta katsoen lapsen hoidosta ja kasvatuksesta koituneet kulut jäisivät säästöön.”

Useiden sijaisvanhempien mielestä adoptio toisi pysyvyyttä, vakautta ja varmuutta myös heidän biologisten lastensakin elämään. Biologisten lasten ei tarvitsisi pelätä sijoituksen kautta syntyneiden sisarsuhteiden katkeamista. Joidenkin mielestä tämä edesauttaisi myös kiintymyssuhteiden vahvistumista, koska pelko menettämisestä ja epävarmuus tulevaisuudesta poistuisivat. Ihmissuhdenäkökulmasta adoptio selkiinnyttäisi joidenkin vastaajien mielestä perheenjäsenten rooleja ja vahvistaisi heidän keskinäisiä suhteitaan. Esimerkiksi isovanhemmat voisivat kokea roolinsa selkeämmäksi, kun he saisivat kutsua lasta virallisestikin lapsenlapsekseen. Myös muiden sijaisperheen sukulaisten ja ystävien saattaisi olla helpompi hyväksyä ja mieltää adoptoitu lapsi osaksi perhettä.

”Biologisten lasten, lupa ja uskallus ottaa omaksi sisarukseksi. Varmuus pysyvyydestä”

”Sijoituksen kautta tullut suku uskaltaisi kiintyä vahvemmin kun ei tarvitsisi ajatella onko lapsi lähdössä jonnekin jossain vaiheessa.”

”Sukulaisille asia olisi iloinen uutinen. Isovanhemmat saisivat uudenlaisen oikeuden isovanhemmuuteensa.”

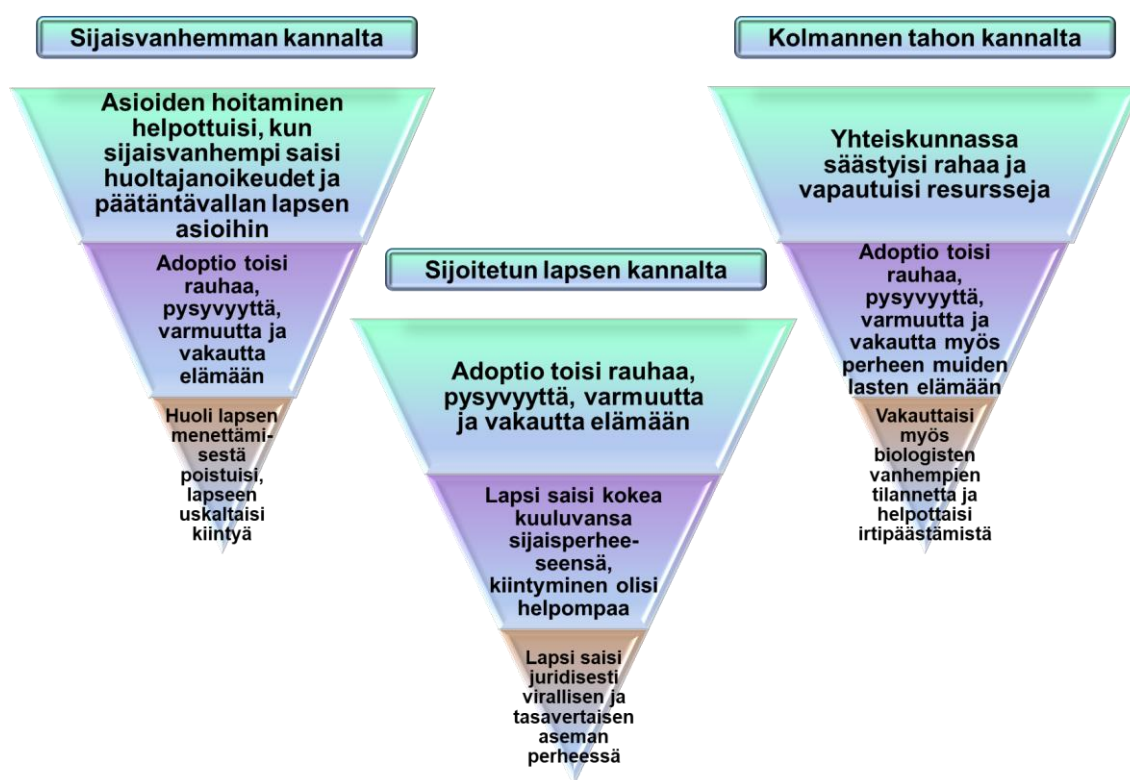
Kolmasosa vastanneista sijaisvanhemmista katsoi asiaa myös lapsen biologisten vanhempien näkökulmasta. Joidenkin mielestä adoptio lopullisuutensa vuoksi vaikuttaisi myös biologisten vanhempien tilannetta ja helpottaisi irti päästämisessä. Tilanteen pysyvyys saattaisi tuoda myös heille mielenrauhaa. Avoimen adoption katsottiin turvaavan biologisen vanhemman asemaa sekä vahvistavan heidän oikeuttaan tavata lastaan. Toisten mielestä taas adoptio vapauttaisi biologiset vanhemmat vastuusta ja velvollisuuksista, josta he haluaisivat ehkä muutenkin päästä irti.

"Ehkä kuitenkin se asioiden "lopullisuus" voisi helpottaa pidemmällä jännteellä myös biologisten vanhempien henkistä taakkaa siitä että jos kuitenkin..."

"Biologiset vanhemmat voisivat saada esim. avoimen adoption kautta tapaamisoikeudet"

"Tällä hetkellä yksi sijoitettujen lasten isä varmasti pitäisi asiasta sillä häntä ei kiinnosta lainkaan lasten tilanne. Joten hän olisi varmasti tyytyväinen vastuidensa poistumisesta."

Adoptiolla nähtiin olevan paljon positiivisia vaikutuksia eri osapuolten elämään. Vastausprosentti näitä positiivisia asioita mittaaviin, avoimiin kysymyksiin oli hie-
man parempi kuin niihin kysymyksiin, joissa vastaajia pyydettiin pohtimaan mah-
dollisia esteitä adoptiolle. Näissäkin vastauksissa nostettiin esille hyvinkin erilai-
sia näkökulmia ja teemoja. Kuvioon 7 on kerätty vielä useimmiten esiintyviä tee-
moja eri osapuolten kannalta katsottuna.

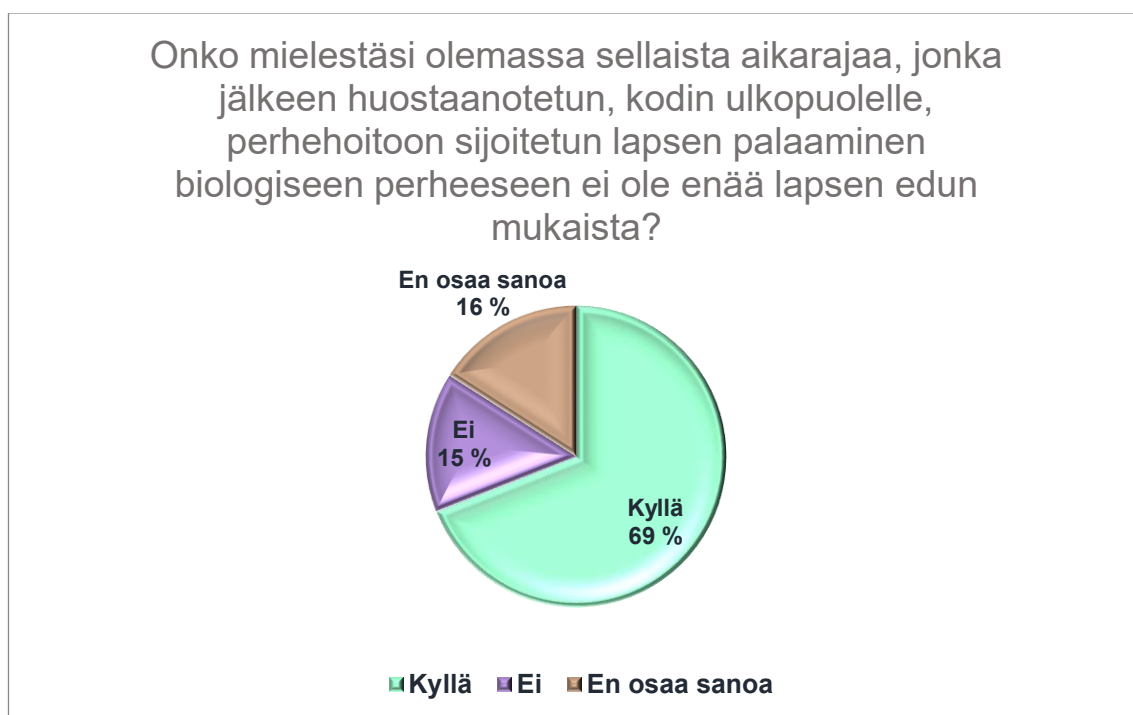

KUVIO 7. Adoption positiiviset vaikutukset eri osapuolten elämään

6.3 Näkemyksiä adoption käytöstä ja lapsen edun toteutumisesta nykyisessä järjestelmässä

Sijaisvanhemmilta kysyttiin, että onko heidän näkemyksensä mukaan olemassa sellaista aikarajaa, jonka jälkeen huostaanotetun, kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen palaaminen biologisen perheensä luokse ei ole enää lapsen edun mukaista (kysymys 17). Mikäli vastaaja valitsi vastausvaihtoehdoista *kyllä*, hänelle avautui eteen taulukko (kysymys 18), jossa vastaajaa pyydettiin valitsemaan eri ikäryhmiin kuuluville lapsille se aikaraja (vuodet sijaishuollossa), jonka jälkeen sijoitetun lapsen palaaminen biologisen perheensä luokse ei olisi enää lapsen edun mukaista.

Suurin osa vastaajista (69 prosenttia, $n=78$) oli sitä mieltä, että tällainen aikaraja on olemassa. 15 prosenttia ($n=17$) vastaajista ilmoitti, ettei tällaista aikarajaa voi asettaa ja 16 prosenttia ($n=18$) ei osannut ottaa kantaa suuntaan tai toiseen (kuvio 8).

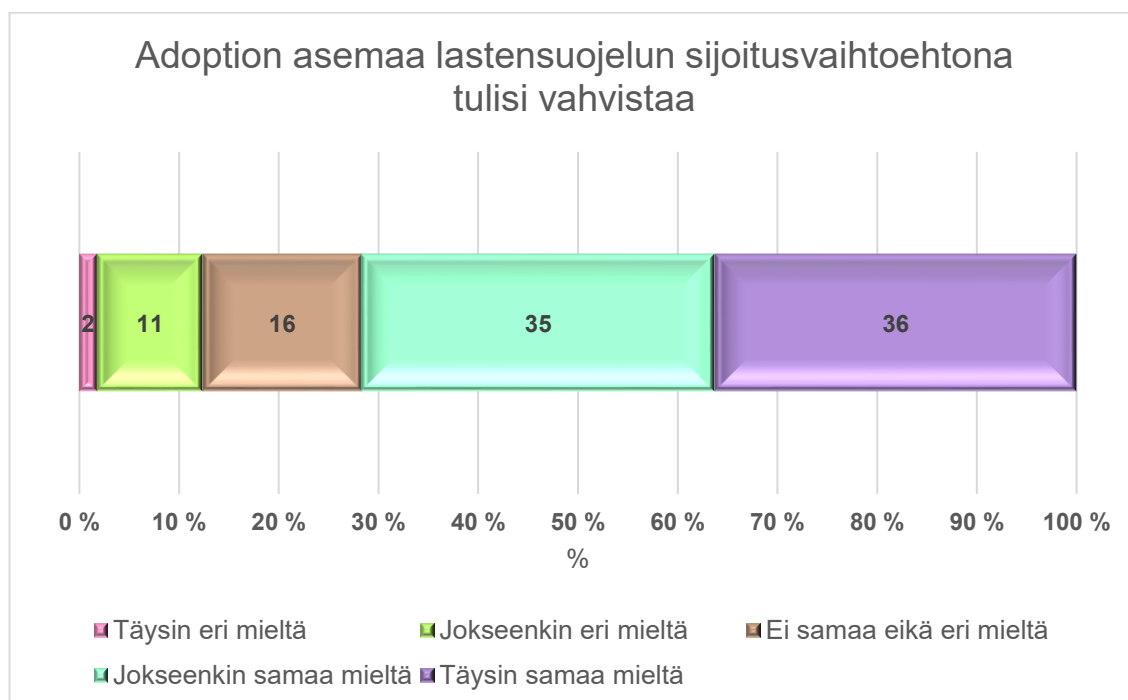

KUVIO 8. Sijaisvanhempien ($n=113$) näkemykset sijoituksen kestosta ja lapsen edun toteutumisesta perheen jälleenyhdistämisessä

Taulukon vastaukset jätettiin tässä tulosten käsittelyssä huomioimatta, sillä kysymyksen asettelussa löytyi jälkeensä virhe. Kysymyksessä ei ollut täsmennetty, mitä lasten ikäryhmillä tarkoitetaan. Ikäryhmällä viitattiin lapsen ikään sijoitushetkellä, ei lapsen ikään nykyisellä hetkellä. Vastauksia läpi käydessä heräsi epäily, että kysymys oli saatettu tulkita hieman eri tavoin, joten siksi vastaukset tämän kysymyksen osalta päätettiin ohittaa.

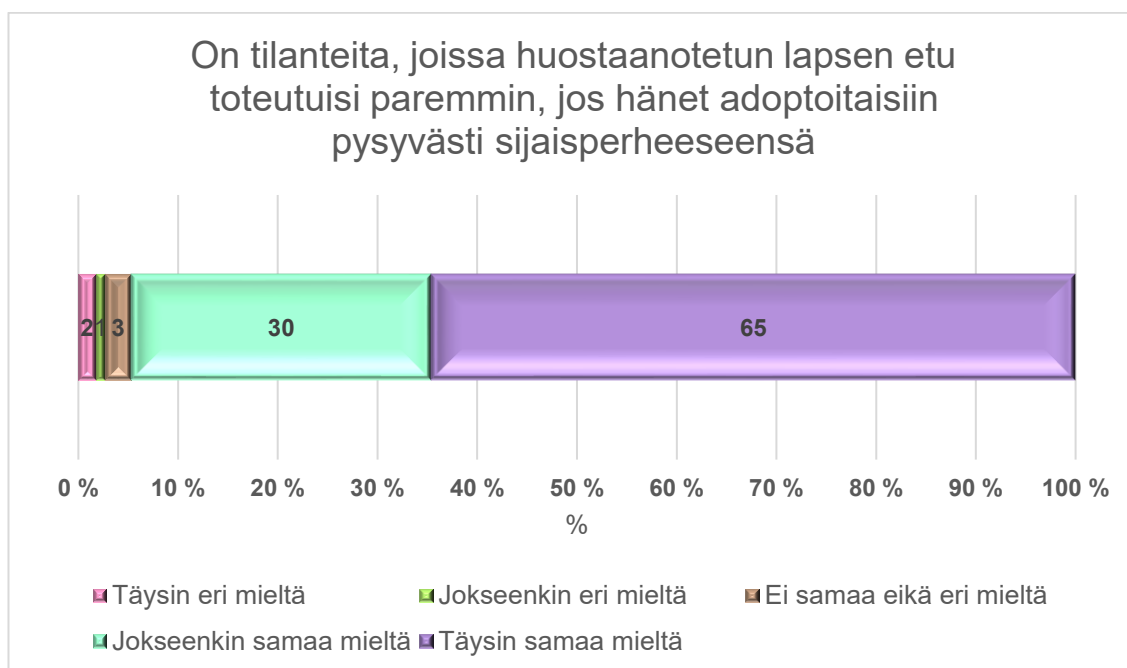
Sijaisvanhempien näkemyksiä adoption asemasta ja käytöstä lastensuojelussa kartoitettiin myös kuudella erilaisella väittämällä (asteikko 19). Väittämissä oli käytetty 5-portaista Likertin asteikkoa, jossa toisena ääripäänä oli *täysin samaa mieltä* ja toisena ääripäänä oli *täysin eri mieltä*. Keskellä olivat vaihtoehdot *jokseenkin samaa mieltä*, *ei samaa eikä eri mieltä* ja *jokseenkin eri mieltä*. Vastajien tuli valita asteikolta parhaiten omaa näkemystä vastaava vaihtoehto.

Sijaisvanhempia pyydettiin ottamaan kantaa väittämään, adoption asemaa lastensuojelun sijoitusvaihtoehtona tulisi vahvistaa. Enemmistö vastaajista (36 prosenttia, n=41) oli *täysin samaa mieltä* ja vain 2 prosenttia (n=2) valitsi vaihtoehdon *täysin eri mieltä*. 16 prosenttia (n=18) ei halunnut ottaa kantaa suuntaan tai toiseen, joten he valitsivat vaihtoehdon *ei samaa eikä eri mieltä* (kuvio 9).

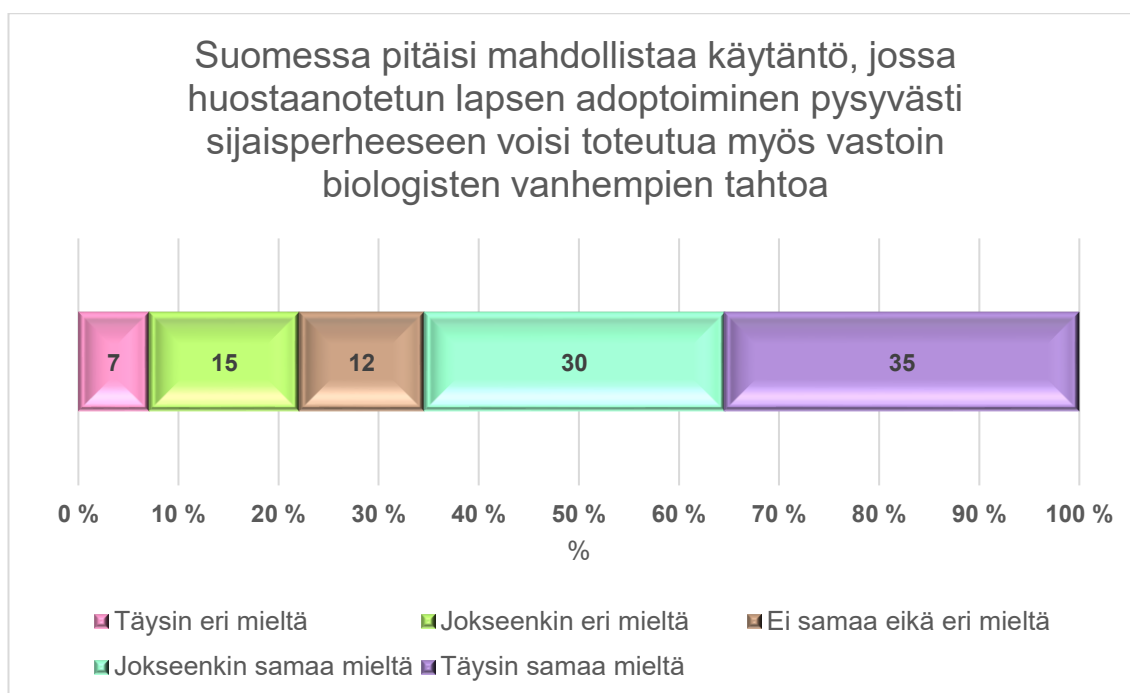
KUVIO 9. Sijaisvanhempien (n=113) näkemykset adoption aseman vahvistamisesta

Toinen sijaisvanhemmille esitetty väittämä ehdotti, että on tilanteita, joissa huostaanotetun lapsen etu toteutuisi paremmin, jos hänet adoptoitaisiin pysyvästi sijaisperheeseensä. Selkeä enemmistö vastaajista (95 prosenttia, n=107) suhtautui myönteisesti tähän väittämään. Vain kolme prosenttia (n=3) oli eri mieltä väittämän kanssa ja toiset kolme prosenttia (n=3) ei ottanut kantaa kumpaankaan suuntaan (kuvio 10).

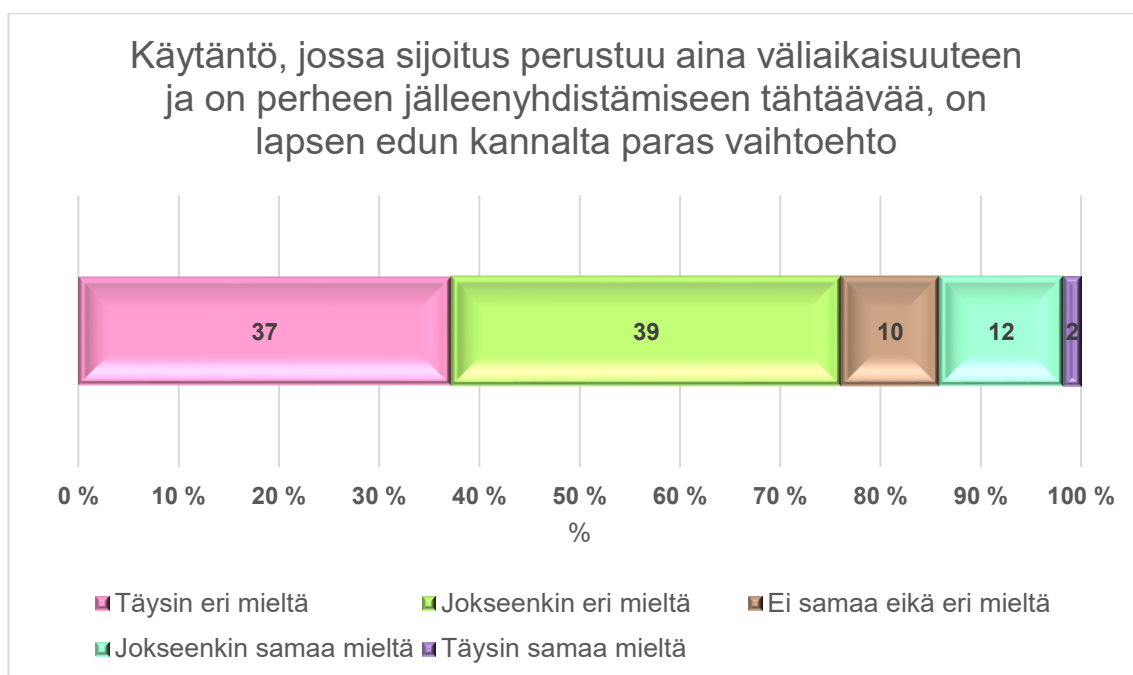
KUVIO 10. Sijaisvanhempien (n=113) näkemykset huostaanotetun lapsen edun toteutumisesta adoptiossa

Seuraavassa väittämässä sijaisvanhemmille esitettiin, että Suomessa pitäisi mahdollistaa käytäntö, jossa huostaanotetun lapsen adoptioiminen pysyvästi sijaisperheeseen voisi toteutua myös vastoin biologisten vanhempien tahtoa. Suurin osa vastaajista (65 prosenttia, n=74) suhtautui väittämään myönteisesti. 22 prosenttia (n=25) valitsi kuitenkin vaihtoehdon *täysin eri mieltä* tai *jokseenkin eri mieltä* ja 12 prosenttia (n=14) ei ollut samaa eikä eri mieltä (kuvio 11).

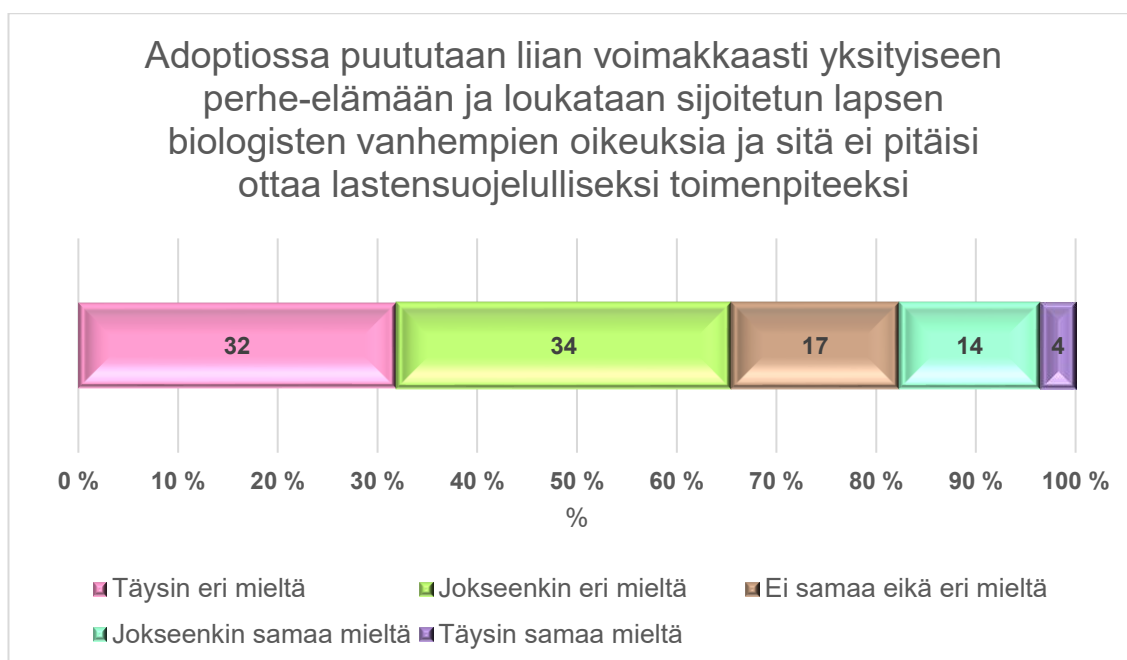
KUVIO 11. Sijaisvanhempien (n=113) näkemykset adoption toteuttamisesta vastoin biologisten vanhempien tahtoa

Seuraavassa väittämässä sijaisvanhempia pyydettiin ottamaan kantaa siihen, onko käytäntö, jossa sijoitus perustuu aina väliaikaisuuteen ja on perheen jälleenyhdistämiseen tähtäävää, lapsen edun kannalta paras vaihtoehto. Selkeä enemmistö vastaajista (76 prosenttia, n=86) oli ainakin jollain tasolla eri mieltä siitä, että väliaikaisuuteen perustuva sijoitus olisi lapsen edun kannalta paras vaihtoehto. 14 prosenttia vastaajista (n=16) oli samaa mieltä siitä, että väliaikaisuuteen perustuva ja perheen jälleenyhdistämiseen tähtäävä sijoitus ajaisi parhaiten lapsen etua. 10 prosenttia (n=11) ei ollut samaa eikä eri mieltä asiasta (kuvio 12).

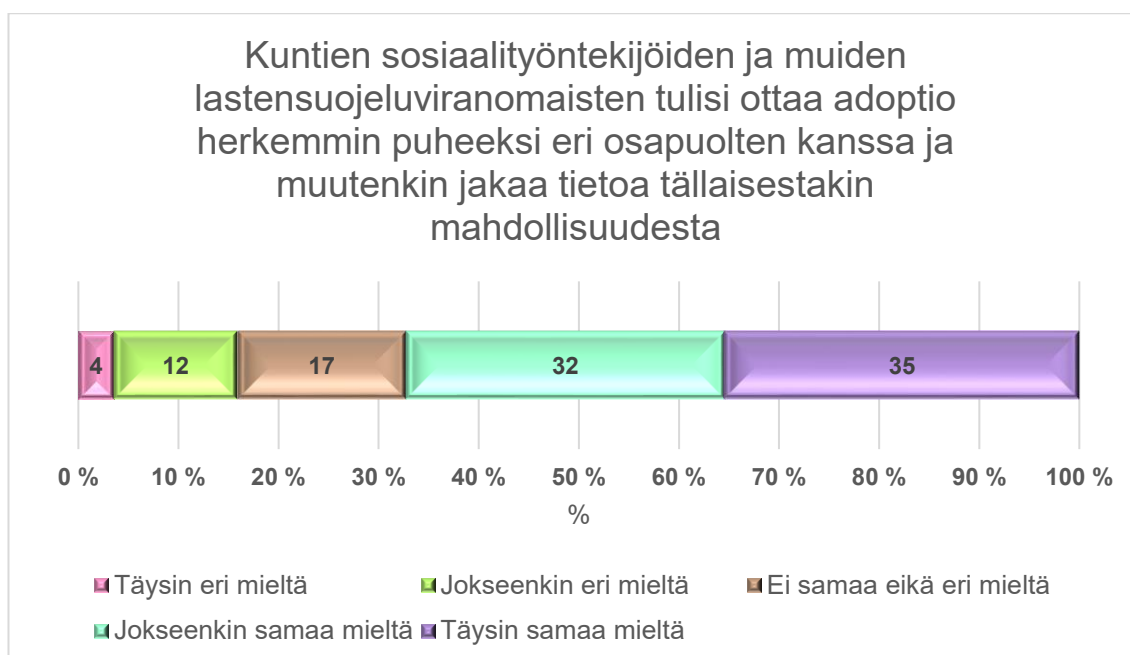
KUVIO 12. Sijaisvanhempien (n=113) näkemykset lapsen edun toteutumisesta väliaikaisuuteen perustuvassa sijoituksessa

Viidennessä väittämässä ehdotettiin, että adoptiossa puututaan liian voimakkaasti yksityiseen perhe-elämään ja loukataan sijoitetun lapsen biologisten vanhempien oikeuksia eikä sitä pitäisi ottaa lastensuojelulliseksi toimenpiteeksi. Suurin osa vastaajista (34 prosenttia, n=38) oli *jokseenkin eri mieltä* väittämän kanssa ja 32 prosenttia (n=36) oli *täysin eri mieltä*. 18 prosenttia (n=20) puolestaan suhtautui myönteisesti väittämään ja 17 prosenttia (n=19) ei halunnut valita kantaansa suuntaan tai toiseen (kuvio 13).

KUVIO 13. Sijaisvanhempien (n=113) näkemykset biologisten vanhempien oikeuksien loukkaamisesta adoptiossa

Viimeisessä väittämässä sijaisvanhempia pyydettiin valitsemaan kantansa siihen, tulisiko kuntien sosiaalityöntekijöiden ja muiden lastensuojeluviranomaisten ottaa adoptio herkemmin puheeksi eri osapuolten kanssa ja jakaa tietoa kyseisestä vaihtoehdosta. 67 prosenttia vastaajista (n=76) oli sitä mieltä, että viranomaisten tulisi ottaa adoptio herkemmin puheeksi. 16 prosenttia vastaajista (n=18) ei puoltanut väitettä (kuvio 14).

KUVIO 14. Sijaisvanhempien (n=113) näkemykset viranomaisten roolista adoption puheeksi ottamisessa

6.4 Ajatuksia, näkemyksiä ja kokemuksia adoptiosta vielä avoimesti kerrottuna

Kyselylomakkeen lopussa oli kaksi avointa kysymystä, joihin vastaaminen oli vapaaehtoista. Viimeisissä kysymyksissä sijaisvanhempia pyydettiin vielä pohtimaan sellaisia mahdollisia tekijöitä, jotka voisivat tehdä adoption käytöstä ongelmallista huostaanoton vaihtoehtona (kysymys 20) sekä jakamaan vapaasti ajatuksiaan, näkemyksiään ja kokemuksiaan huostaanotetun lapsen adoptioon liittyen (kysymys 21). Vastaajia oli myös ohjeistettu kirjoittamaan halutessaan mielipiteensä ja palautteensa kyselylomakkeesta lomakkeen viimeisille riveille.

Kysymykseen, jossa sijaisvanhempia pyydettiin kertomaan esimerkkejä niistä tekijöistä, jotka voisivat tehdä adoption käytöstä huostaanoton vaihtoehtona ongelmallista, vastasi 78 henkilöä 113:sta kyselyyn osallistuneesta. Vastauksissa ilmeni paljon samoja teemoja kuin kysymyksessä 15, jossa sijaisvanhempia pyydettiin kertomaan, millaisia asioita he ovat kokeneet tai kokisivat esteeksi sijoitetun lapsen adoptiolle. Suurimmaksi yksittäiseksi ongelmalliseksi tekijäksi vastauksissa nousi huoli erilaisten tukimuotojen loppumisesta sekä perheen taloudellisen tilanteen heikentyminen.

”Yhteiskunnan tuki adoption jälkeen pitäisi miettiä. Sijoitetuilla lapsilla on kaikilla enemmän tai vähemmän traumoja ja terapian tarvetta, jotka saattavat ilmetä vasta vuosien kuluttua. Jos sijoitettu lapsi adoptoidaan, näen riskinä, että terapiat ym. jäävät täysin adoptiovanhempien huoleksi ja yhteiskunta pesee kätensä. Myöskin muunlainen vanhempien tuki, esim. työnohjaus, ei enää toimisi. Nämä voisivat olla monelle adoptiota harkitsevalle kynnyskysymyksiä.”

Ongelmallisena nähtiin myös lapsen biologisten vanhempien tai suvun negatiivinen asenne tai suoranainen vastustus adoptiota kohtaan. Osa sijaisvanhemmista pohti myös, että yhteistyö saattaisi hankaloitua lapsen biologisten vanhempien kanssa adoption jälkeen tai biologiset vanhemmat saattaisivat reagoida arvaamattomalla tavalla, jos adoptio olisi viety läpi vastoin heidän tahtoaan. Biologisten vanhempien mielipiteet tulisi siis huomioida päätöksiä tehtäessä.

”Jos biologiset vanhemmat tai joku sukulainen vastustaa adoptiota niin silloin sitä ei pitäisi toteuttaa. Etenkin päihde- ja mielenterveysongelmaisilla reaktiot voivat olla arvaamattomat ja kohtalokkaat. Mikäli lapsi on jo niin iso, että hänelle jää muistot prosessista niin ne eivät välttämättä ole mukavia muistoja vaan voivat jopa aiheuttaa lapselle lisää traumoja. Pienemmälle lapselle näkisin adoption helpompänä vaihtoehtona.”

Vastauksissa näkyi myös joidenkin sijaisvanhempien kokema luottamuksen puute lastensuojeluviranomaisten ammattitaitoa ja heidän päätöksiensä eettisyyttä kohtaan. Huolta herätti myös se, että adoptiota alettaisiin käyttämään väärin perustein kustannusten pienentämiseksi tai ratkaisuja tehtäisiin liian nopeasti ja hätiköidysti, jotta vastuu yhteiskunnalta voitaisiin siirtää sijaisvanhemmille. Muutama sijaisvanhempi pohti, että alettaisiinko adoptiota markkinoimaan ja sijaisvanhempia jopa painostamaan sijoitetun lapsen adoptoimiseen sitten enemmän.

”Se ei saa olla lastensuojelun keino säästää rahaa sijaishuollossa. Sitä ei saa käyttää siksi, että se ”tulee halvemmaksi”.”

”Mahdolliset ongelmat liittyvät varmasti siihen, ettei sitä käytettäisi keinona väärin esimerkiksi silloin, kun realistisia palaamisen mahdollisuuksia olisi ja lapsi paluuta myös toivoisi.

Ongelma voisi olla myös adoption käyttäminen kustannusten pienentämiseen kuntien ja kaupunkien tahoilla. Tukien jonkiasteinen säilyminen pitäisi taata sekä puolueeton tilanteen arviointi.”

Adoptiota pohdittiin myös eettisestä ja moraalisesta näkökulmasta. Toiset näkivät adoption eettisesti kyseenalaisena ja liian radikaalina toimenpiteenä. Ongelmallista olisi erään sijaisvanhemman mielestä määrittää aikaraja sille, kuinka monta vuotta kestänyt sijoitus voitaisiin muuttaa adoptioksi. Muutama vastaaja oli myös sitä mieltä, että adoptio loukkaa biologisten vanhempien oikeutta olla isä tai äiti, vaikka vanhemmuus olisikin etäistä. Lisäksi uskoa biologisten vanhempien toipumiseen ei pitäisi menettää.

”Kuntoutuminen voi viedä vuosia ja on yksilöllistä, joten on mielestäni mahdotonta asettaa joku yleinen aikaraja sille, kuinka monta vuotta kestänyt sijoitus voitaisiin muuttaa adoptioksi. Ja toisaalta huostaanoton purun mahdollisuus voi antaa huostaanotetun lapsen vanhemmille toivoa ja motivaatiota kuntoutumiseen.”

”Onhan siinä ainakin moraalinen ongelma siinä mielessä, että adoption myötä biologiselta vanhemmalta viedään mahdollisuus toipua ja palata lähivanhemmaksi.”

Adoptiota pohdittiin myös lapsen edun näkökulmasta. Mikä on lapsen etu ja miten lapsen oikeudet parhaiten voitaisiin turvata adoptiopäätöstä tehtäessä? Adoptio saattaisi joidenkin mielestä vaikuttaa lapsen ja hänen biologisten vanhempiensa suhteisiin negatiivisesti. Pahimmassa tapauksessa siteet juuriin saattaisivat katketa kokonaan, ja tämä ei välttämättä ajaisi lapsen etua. Muutama vastaaja oli sitä mieltä, että olisi tärkeää kuulla lapsen mielipide asiasta ja huomioida se ratkaisua tehtäessä.

”Jos adoptio on voimakkaasti lapsen tahtoa vastaan, niin silloin asiaa pitäisi vahvasti miettiä.”

”Lapsella on oikeus omiin biologisiin vanhempiin.”

Viimeiseen kysymykseen, jossa vastaajille annettiin vielä mahdollisuus jakaa vapaasti ajatuksiaan, näkemyksiään ja kokemuksiaan liittyen huostaanotetun lapsen adoptioon, vastasi 76 henkilöä 113:sta kyselyyn osallistuneesta. Vastauksissa nousi vielä esille hyvin erilaisia näkemyksiä ja mielipiteitä adoptiosta niin puolesta kuin vastaan. Toiset ottivat suoraan kantaa juuri adoptioasiaan, mutta jotkut pohtivat asiaa laajemmin tuoden esille muitakin vaihtoehtoja näiden kahden ääripään väliltä. Osa vastaajista käytti viimeiset rivit jakaakseen oman tarinansa tai kokemuksensa.

Viimeiseen kysymykseen vastanneiden henkilöiden kanta adoptioon oli yleisemmin positiivinen kuin negatiivinen. Vain viisi vastaajaa vastusti selkeästi adoptiota huostaanoton vaihtoehtona. Kolmen vastaajan mielestä adoptio tulisi toteuttaa vain tilanteissa, joissa kaikki osapuolet, myös lapsen biologiset vanhemmat, puoltavat sitä. Suurin osa adoptiota puoltaneista vastaajista perusteli kantaansa lapsen edulla. Jotkut olivat sitä mieltä, että lapsen mielipide ja etu tulisi selvittää ja huomioida paremmin päätöksiä tehtäessä. Kuusi vastaajaa koki, että lapsen biologisilla vanhemmilla on liikaa vaikutusvaltaa päätösten tekoon ja lapsen asioihin, jopa lapsen edun kustannuksella.

”Lapselle jatkuvuus ilman muuttumisen pelkoa olisi ehdottomasti paras ja turvallisin ympäristö, nämä lapset ovat usein kokeneet jo aivan liikaa muutoksia, menetyksiä ja niiden jatkuvaa pelkoa. Eikä adoptio tarkoita sitä että yhteys biosukuun katkaistaisiin täysin.”

”On tärkeää, että ei kategorisesti ajeta jompaa kumpaa ääripäätä vaan muistetaan aina kyseisen lapsen etu, myös pitkäaikainen etu. Mikä järjestely tukee parhaiten lasta niin että hän kasvaa tasapainoiseksi aikuiseksi, joka osaa huolehtia itsestään ja aikanaan pitää hyvää huolta omista lapsistaan?”

”Vauvasta sijaisperheessä ollut lapsi pitäisi tulla asiassa kuulluksi ainakin 12vuotiaana. Jos vauva/ lapsi ei ole päivääkään asunut biovanhempien luona voidaanko puhua jatkuvasti jälleenyhdistämisestä? Ei ole koskaan ollut muualla kuin sijaisperheessä/ sairaalassa. Miksi sijoitettu lapsi joutuu tapaamaan biovanhempiaan vaikka ei halua, eikä koe heitä vanhemmiksi? Miksi silloinkin puhutaan että lapselle olisi parasta asua biovanhempien kanssa...kun lapsi on aivan toista mieltä.”

Jotkut vastaajista ehdottivat, että yhteiskunnan tulisi jatkaa kuitenkin sijoitetun lapsen ja perheen tukemista sekä sosiaalisesti että taloudellisesti, vaikka lapsi adoptoitaisiin virallisesti perheeseen. Kaikille sijaisvanhemmille tämä ei ollut ehdotonta, vaan he olisivat valmiita adoptoimaan lapsen, vaikka tämä tarkoittaisi kaikkien tukimuotojen loppumista.

”Rahallinen palkkio perhehoidosta tulisi ulottaa adoptioon jollain tavalla silloin, kun adoptio tehdään lastensuojelullisin perustein.”

”Silloin kun tiedetään, että sijoitus tulee jatkumaan pitkäaikaisena, eikä kotiuttaminen tule kyseeseen, pitäisi adoptio nostaa rohkeasti esiin. Kaikki sijaisperheet eivät varmasti halua adoptoida, koska heille tämä on myös työ ja elinkeino, jonka menettämistä pelätään.”

Sitten on meitä, joille tärkeintä on lapsi ja perhe, vaikka se tarkoittaisikin lapsen ja perheen elättämistä normaalilla työnteolla kodin ulkopuolella.”

Kahdeksan vastaajaa ehdotti, että adoption sijasta tulisi harkita joko huoltajuuden siirtoa biologisilta vanhemmilta sijaisvanhemmille tai sitten Suomessa tulisi olla mahdollista määritellä sijoitus pysyväksi. Osan mielestä adoptiota parempi vaihtoehto olisi pysyvä sijoitus, kun taas toiset mielsivät pysyvän sijoituksen adoptioksi tai adoption kaltaiseksi järjestelyksi. Pääajatuksena useimmilla näytti olevan kuitenkin se, ettei perheen jälleenyhdistäminen olisi enää ensisijainen tavoite tilanteissa, joissa sijoitettu lapsi on asunut sijaisperheen luona jo useamman vuoden ja on kiintynyt jo sijaisperheeseensä. Lapselle annettaisiin kuitenkin hänen halutessaan mahdollisuus tavata biologisia vanhempiaan tai sukuaan, yhteiskunta jatkaisi edelleen sijoitetun lapsen ja hänen perheensä sekä sosiaalista että taloudellista tukemista, ja kenenkään ei tarvitsisi pelätä sijoituksen purkua ja tilanteen äkillistä muuttumista.

”Sijaisvanhempien oikeuksien tulisi asteittain kasvaa kohti huoltajuutta korreloiden sijoitusaikaa, sellainen muutos olisi realistinen ja toimiva vaihtoehto. Adoptiokin, JOS kaikki osapuolet näin asiasta ajattelevat, pakko vaihtoehdot eivät koskaan ole kenenkään osapuolen kannalta hyviä ja ne tulevat arjessa aina eteen. Mutta ”rikkinäisten” lasten elämässä, adoption jälkeinen yksin jääminen ilman tukea on asia, jonka näen ongelmallisena. Samoin nämä lapset tarvitsevat myös tukea vielä 18 vuotiaina, adoptiovanhemmilla ei ole virallisia oikeuksia hoitaa nuorten aikuisten asioita enää täysi-ikäistyttyä.”

Muutama vastaaja nosti avoimen adoption käsitteen esille. Osa heistä koki avoimen adoption hyvänä vaihtoehtona huostaanotetun lapsen pitkäaikaiselle sijoitukselle. Avoimuus adoptiossa koettiin tarkoittavan tilannetta, jossa lapselle ja hänen biologisille vanhemmilleen taattaisiin mahdollisuus tavata säännöllisesti toisiaan myös adoption vahvistamisen jälkeen, ja tätä yhteyttä syntymäperheeseen tuettaisiin.

”Avoin adoptio on mielestäni hyvä vaihtoehto, jota ei ole juuri otettu Suomessa käytäntöön. Siinä tapaamisoikeus säilyy niin toivottaessa. Oheishuoltajuus ei kuitenkaan ole sama asia ja toisaalta vie sijaisvanhempien oikeuksia liikaa verrattaessa avoimeen adoptioon. Olisi hyvä, jos sosiaalityöntekijät ottaisivat näitä asioita puheeksi.”

”Juurikin, kun usein puhutaan avoimesta adoptiosta niin usein se tuntuu tarkoittavan vai sitä, että rahaa ja tukea ei enää tule samoin sijaisperheelle, mutta velvollisuudet säilyvät ts. tapaamisia järjestettävä, kokoukset ja ei edelleenkään saa päättää kaikkia lapsen asioita.”

Kyselylomakkeen viimeisen kysymyksen vastauksissa ilmeni siis sijaisvanhempien ajatuksia, näkemyksiä ja kokemuksia huostaanotetun lapsen adoptiosta useista erilaisista näkökulmista. Aihealue herätti selkeästi vastaajissa hyvinkin erilaisia ajatuksia ja tunteita. Toiset näyttivät suhtautuvan aiheeseen hyvinkin intohimoisesti ja tunteella. Joissakin vastauksissa kaikui selkeästi sijaisvanhempien pettymys, turhautuminen, kiukku, mutta myös ilo, rakkaus ja toiveikkuus. Osa jakoi avoimesti myös pienen palasen omaa tarinaansa. Kukaan vastaajista ei antanut suoranaista palautetta kyselylomakkeesta tai itse kysymyksistä.

6.5 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää sijaisvanhempina toimivien henkilöiden ajatuksia, näkemyksiä ja kokemuksia huostaanotetun ja perhehoitoon sijoitetun lapsen adoptioimisesta. Vastauksista kävi ilmi, että suurimmalla osalla sijaisvanhemmista (93 prosenttia) ei ole kokemusta heidän perheensä luokse sijoitetun lapsen adoptioimisesta, mutta kuitenkin sijoitettujen lasten adoptioita myös tapahtuu, sillä kahdeksan vastaajaa kertoivat, että he ovat adoptoineet yhden heidän perheensä luona sijoituksessa olleen lapsen. Kahdessa tapauksessa lapsi on ollut kuitenkin jo täysi-ikäinen, kun adoptio on vahvistettu.

Adoptioon suhtauduttiin kuitenkin pääosin myönteisesti. Merkittävää on, että yli puolet vastaajista (63 prosenttia) olivat joskus harkinneet perheensä luokse sijoitetun lapsen adoptioimista ja 66 prosenttia voisi nähdä adoption tällä hetkellä vaihtoehtona sijoitukselle. Vaikka adoptio ei tällä hetkellä kuulukaan lastensuojelulain mukaisiin sijaishuollon käytäntöihin, niin moni sijaisvanhempi on sitä vaihtoehtoa kuitenkin pohtinut. Aloite asian esiin ottamisesta ei ole kuitenkaan tullut viranomaisilta, sillä lähes 90 prosenttia ilmoitti, että sosiaalityöntekijä tai muu vastaava viranomainen ei ole milloinkaan ottanut adoptiota puheeksi yhtenä vaihtoehtona. Yli puolet vastanneista (67 prosenttia) kuitenkin toivoi, että aloite asian

esiin nostamisesta tulisi viranomaisten taholta ja he ottaisivat asian herkemmin puheeksi eri osapuolten kanssa.

Tulokset ovat yhteneväiset Heinosen selvityksen kanssa, jossa alle viidennes (17,5 prosenttia, n=133) vastanneista sosiaali- ja terveysalalla lasten ja perheiden parissa työskentelevistä ammattilaisista ilmoitti ottaneensa adoption puheeksi asiakkaan kanssa viimeisen kolmen vuoden aikana (Heinonen 2018, 33). Tilanne on ristiriitainen siinä mielessä, että merkittävä osa (80 prosenttia, n=616) Heinosen selvitykseen vastanneista kertoi kuitenkin kohdanneensa viimeisen kolmen vuoden aikana tilanteen, jossa on ajatellut, että lapsen edun mukaista olisi adoptio uuteen perheeseen (Heinonen 2018, 32). Jos reilusti yli puolet sijaisvanhemmista ovat harkinneet tai voisivat harkita heidän perheensä luokse sijoitetun lapsen adoptiota ja myös viranomaiset kohtaavat tilanteita, joissa ajattelevat adoption ajavan lapsen etua, herää kysymys, kuinka usein adoptiovaihtoehtoa ei oteta huomioon siitä syystä, että kukaan osapuolista ei nosta asiaa esille.

Adoptio ei kuitenkaan ole koskaan ristiriidaton, ongelmaton tai yksinkertainen ratkaisu kenenkään osapuolen kannalta, ja sen vaikutukset ulottuvat muihinkin kuin itse adoptoitavaan lapseen, hänen biologisiin vanhempiinsa sekä uusiin adoptiovanhempiin. Jokaisella osapuolella on omat läheis- ja ihmissuhdeverkostot, joihin adoptio voi vaikuttaa enemmän tai vähemmän. Adoptoivilla vanhemmilla saattaa olla myös biologisia lapsia, jotka joutuvat jakamaan vanhempiensa ajan, huomion sekä tulevan perinnön uusien sisarustensa kanssa. Heillä voi olla myös muita sijoitettuja lapsia, jotka joutuvat eriarvoiseen asemaan keskenään, jos yksi heistä adoptoidaan sijaisperheeseen. Adoptoitavalla lapsella voi olla biologisten vanhempiensa lisäksi muita läheisiä sukulaisia, kuten isovanhemmat, sisaruksia, setiä, tätejä, serkkuja, joissa adoptio voi herättää paljon erilaisia tunteita: vihaa, surua, kaipausta tai pelkoa yhteyden katkeamisesta.

Sijaisvanhempien näkemyksiä adoption asemasta lastensuojelussa mittaavien väittämien vastauksista kävi ilmi vastaajien myönteinen suhtautuminen adoptioon ja sen aseman vahvistamiseen. Kyselyssä oli käytetty osittain samoja väittämiä kuin Heinosen selvityksessä, jotta tuloksia voitaisiin vertailla myöhemmässä vaiheessa. Kyselyyn vastanneista sijaisvanhemmista 71 prosenttia kannatti adop-

tion aseman vahvistamista lastensuojelun sijaisvaihtoehtona. Heinosen selvityksessä vieläkin suurempi enemmistö (87 prosenttia, n=668) sosiaali- ja terveysalan ammattilaisista arvioi, että adoption asemaa tulisi voimistaa (Heinonen 2018, 39 – 40).

Kun sijaisvanhempia pyydettiin ottamaan kantaa lapsen edun toteutumiseen adoptiossa, lähes kaikki (95 prosenttia) kyselyyn vastanneista oli sitä mieltä, että lapsen adoptioiminen pysyvästi sijaisperheeseensä ajaisi joissain tapauksissa lapsen etua paremmin kuin väliaikaisuuteen perustuvan sijaishuollon jatkaminen perhehoitona. Perheen jälleenyhdistämiseen tähtäävä käytäntö ei suurimman osan mielestä aja aina lapsen etua. Myös Heinosen kyselyyn osallistuneista sosiaali- ja terveysalan ammattilaisista 89 prosenttia (n=679) arvioi, että lapsen edun ja oikeuksien toteutuminen on vaarassa nykyisessä väliaikaisuuteen perustuvassa sijaishuoltojärjestelmässä. Suurin osa heistä (82 prosenttia, n=626) oli jopa sitä mieltä, että Suomessa pitäisi mahdollistaa tarvittaessa pysyväksi määrättävä huostaanotto. (Heinonen 2018, 39 – 40.)

Vaikka adoption vahvistaminen tuomioistuimessa merkitsee lapsen ja hänen aikaisempien vanhempiensa oikeudellisen suhteen katkeamista, vain hieman alle viidesosa (18 prosenttia, n=20) vastanneista sijaisvanhemmista ajatteli, että adoptiossa puututaan liian voimakkaasti yksityiseen perhe-elämään ja loukataan sijoitetun lapsen biologisten vanhempien oikeuksia, ja sitä ei siksi pitäisi ottaa lastensuojelulliseksi toimenpiteeksi. Heinosen kyselyyn osallistuneista sosiaali- ja terveysalan ammattilaisista vieläkin pienempi osa (7 prosenttia, n=53) oli sitä mieltä, että adoptiossa puututaan voimakkaasti yksityiseen perhe-elämään ja sen käyttöä lastensuojelun toimenpiteenä ei tule voimistaa. Lisäksi enemmistö (77 prosenttia, n=585) heistä ajatteli, että biologiselle siteelle lapsen ja vanhemman välillä ei tule antaa enemmän painoarvoa kuin adoption hyödyille. (Heinonen 2018, 39 – 40.)

Näissä sijaisvanhempien ja sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten asenteita ja näkemyksiä adoption asemasta lastensuojelussa mittaavissa väittämissä tulokset olivat hyvin saman suuntaiset. Adoption asemaa lastensuojelussa yhtenä sijoittamisen muotona tulisi siis vahvistaa suurimman osan tämän opinnäytetyön kyselyyn vastanneiden sijaisvanhempien mielestä, kuten myös suurimman osan

Heinosen kyselytutkimukseen osallistuneiden lapsi- ja perhepalveluissa työskentelevien sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten mielestä. Suurin osa sijaisvanhemmista olisi myös itse valmiita harkitsemaan sijoitetun lapsen adoptoimista, vaikka se merkitsisi taloudellisen ja sosiaalisen tuen vähenemistä heidän ja sijoitetun lapsen elämässä. Adoption tuomat positiiviset muutokset eri osapuolten elämään nähtiin siis suurempana kuin sen negatiiviset puolet.

Jokaisen sijoitetun lapsen tarina on kuitenkin erilainen. Myös sijaisvanhempien taustat ja lähtökohdat ovat erilaiset, ja heistä jokaisella on ollut omat syynsä tai motiivinsa ryhtyä perhehoitajaksi. Tämä tuli hyvin ilmi avoimista vastauksista, jossa jokaisella oli oma tarinansa kerrottavana. Osa vastaajista koki perhehoitajuuden työnä ja toimentulon lähteenä. Tällöin sijoitetun lapsen adoptiota ei nähty edes vaihtoehtona, vaikka se ajaisikin lapsen etua. Ja vaikka suurin osa vastaajista toivoikin, että lastensuojeluviranomaiset ottaisivat adoption herkemmin puheeksi eri osapuolten kanssa, niin muutamalla sijaisvanhemmilla heräsi huoli siitä, että heitä alettaisiin painostamaan sijoitetun lapsen adoptioon, jotta yhteiskunta säästäisi rahaa ja resursseja. Jotkut sijaisvanhemmat osoittivat luottamuspulaa sosiaalityöntekijöiden ja muiden lasten asioista vastaavien viranomaisten ammattitaitoa ja kykyä tehdä eettisesti kestäviä ratkaisuja kohtaan.

Vaikka adoptioon suhtauduttiinkin hyvin positiivisesti, niin päätös siihen ryhtymisestä ei varmasti ole kenenkään osapuolen kannalta helppo. Adoptio on ratkaisuna pysyvä, ja se vaikuttaa monen ihmisen elämään. Koko ajatus adoptiosta voi kaatua jo pelkästään lapsen biologisten vanhempien vastustukseen. Ei ole myöskään takeita siitä, että adoptio olisi kaikissa tapauksissa onnistunut ja lapsen etua ajava ratkaisu. Myös adoptoituja lapsia on jouduttu huostaanottamaan ja sijoittamaan uudelleen. Olisiko kaikilla lapsilla samat mahdollisuudet tulla adoptoiduksi? Huomion arvoista on, että Suomessa, saman ikäiseen väestöön suhteutettuna, suurin osa huostaanotetuista ja kotinsa ulkopuolelle sijoitetuista lapsista on teini-ikäisiä. Löytyisikö heille adoptiosta kiinnostuneita vanhempia vai kohdistuisiko potentiaalisten adoptiovanhempien kiinnostus vain pienempiä lapsia kohtaan? Joutuisivatko sijoitetut lapset siis jo lähtökohtaisesti eriarvoiseen asemaan? Tasa-arvon näkökulmasta nämä ovat hankalia kysymyksiä. Selvää siis on, että tutkimuksia ja selvitystyötä aiheesta tarvittaisiin lisää.

Sijaishuolto on lastensuojelun viimeinen keino turvata lapsen terveys, kehitys ja kasvuolosuhteet silloin, kun muut perheelle tarjotut avohuollon palvelut ja tukitoimenpiteet ovat osoittautuneet riittämättömiksi (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 40 §). Viranomaisten päätös sijoittaa lapsi kotinsa ulkopuolelle kertoo siis osaltaan näiden aikaisempien perheelle tarjottujen palvelujen ja tukitoimien epäonnistumisesta turvata lapsen kasvuolosuhteet. Huostassa olleiden määrän kasvassa vuosi vuodelta, katse tulisi ensisijaisesti kohdistaa näihin perheille tarjottaviin palveluihin ja niiden kehittämiseen siten, että huostaanottojen määrää saataisiin vähennettyä. Jos sijaishuoltoon joudutaan kuitenkin päätymään, tulisi huomiota kiinnittää siihen, miten sijaishuolto voisi parhaiten vastata lapsen yksilöllisiin tarpeisiin.

Tällä hetkellä sijoituksen väliaikaisuuden ja perheen jälleenyhdistämisen painottaminen on viranomaisten päätöksiä vahvasti ohjaava tekijä, joka on joissain tilanteissa johtanut siihen, että sijoitettuna ollut lapsi, joka on palannut takaisin asumaan biologisten vanhempiensa luokse, on jouduttu sijoittamaan uudelleen. Pahimmillaan näitä sijaispaikan vaihdoksia kasautuu toisille lapsille elämässä useita. Tällöin lastensuojelu on epäonnistunut turvaamaan lapselle tärkeiden ihmissuhteiden pysyvyyden. Jatkuvat kiintymyssuhdekatkokset saattavat myös vaarantaa lapsen tasapainoisen kehityksen. Pysyvyys ja sen merkitys lapsen hyvinvoinnille ja kehitykselle on myös nostettu esille myös monissa viimeaikaisissa keskusteluissa. Lastensuojelun keskusliiton erityisasiantuntija Julia Kuokkanen toteaa, että pysyvyyskeskustelun tueksi tarvittaisiin lisää kattavampaa tietoa nykyisestä tilanteesta ja toimintatavoista (Kuokkanen 2018).

Selvää kuitenkin on, että joustoa ja vaihtoehtoja sijaishuollon järjestämiselle tarvittaisiin lisää, jotta voitaisiin parhaiten vastata jokaisen lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Viime aikaiset tutkimukset ja lastensuojelun erityisasiantuntijoiden julkisuudessa käymät keskustelut ovat kuitenkin osoitus siitä, että näitä vaihtoehtoja nykyiselle sijaishuoltojärjestelmälle haetaan jatkuvasti. Myös adoptiolla saattaa tulevaisuudessa olla vahvempi rooli ja paikka nykyisessä sijaishuoltojärjestelmässä.

7 POHDINTA

7.1 Luotettavuus ja eettisyys

Sekä itse tutkimukseen että tutkimuksen teon eri vaiheisiin, kuten tiedon hankintaan ja sen julkaisemiseen liittyy monia eettisiä vaatimuksia. Tutkimuseettinen pohdinta alkaa jo aiheen valinnasta ja sen tarkastelusta eettisestä näkökulmasta. Aluksi tulisi miettiä vastauksia kysymykseen, kenen ehdoilla tutkimusaihe valitaan ja miksi tutkimukseen ryhdytään. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2009, 23 – 24.)

Idea tämän opinnäytetyön aiheelle syntyi täysin omista henkilökohtaisista elämäkokemuksistani ja jouduin siksi pohtimaan, onko lähtökohdat tällaisen työn tekemiselle eettisesti tarpeeksi hyvät ja riittävät. Koin kuitenkin aihealueen tärkeäksi ja mielenkiintoiseksi. Olin tutustunut sitä koskeviin tutkimuksiin jo etukäteen ja seurannut aiheesta käytyä julkista keskustelua.

Myös sijaisvanhempien valitseminen kohdejoukoksi ja heidän ajatusten, näkemysten ja kokemusten esille nostaminen sai pohtimaan työn eettisyyttä. Miksi juuri heidän näkökulmansa oli niin tärkeä, että halusin nostaa sen esille? Aihetta olisi voinut myös tutkia sijoitetun lapsen, adoptoidun lapsen tai hänen biologisten vanhempiansakin näkökulmasta. Sijaisvanhemmuus jo itsessään on ollut mieltäni askarruttava ja kiehtova aihealue, siksi halusin kartoittaa juuri heidän ajatuksiaan, näkemyksiään ja kokemuksiaan sijoitetun lapsen adoptoinnista. Toivon, että joku toinen jatkaa selvitystyön tekemistä tuomalla muiden osapuolten näkemyksiä esille.

Tutkimuksen eettisenä lähtökohtana voidaan pitää niin sanottuja yleisiä eettisiä periaatteita, kuten ihmisarvon ja ihmisen itsemääräämisoikeuden kunnioittamista. Tätä voidaan noudattaa esimerkiksi antamalla tutkittaville mahdollisuus itse päättää osallistumisestaan tutkimukseen sekä selvittämällä heille, mitä tutkimukseen osallistuminen merkitsee, mitä siltä edellytetään ja millaisia mahdollisia riskejä siihen liittyy. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2009, 25.) Tämän opinnäyte-

työn kyselyyn liitettiin saatekirje, jossa mahdollisille vastaajille kerrottiin opinnäytetyön tarkoituksesta ja tavoitteista. Saatekirjeessä kerrottiin myös, että vastaaminen on vapaaehtoista ja tapahtuu nimettömästi. Lisäksi vastaajia informoitiin kerätyn aineiston luottamuksellisesta käsittelystä, käyttötarkoituksesta ja hävittämisestä.

Hyvän tutkimuksen muita perusvaatimuksia ovat validiteetti, reliabiliteetti, objektiivisuus, avoimuus, osallistujien tietosuojasta huolehtiminen, hyödyllisyys ja käytökelpoisuus sekä pitävä aikataulu. Validiteetilla tarkoitetaan sitä, että tutkimus mittaa sitä, mitä oli tarkoituskin selvittää. Kyselytutkimuksen kysymykset tulee siis valita tarkoin, jotta ne olisivat yhteneväisiä tutkimuksen tavoitteiden kanssa ja vastaisivat juuri niihin kysymyksiin, joista tietoa halutaankin saada. Tutkimuksen validiteettia myös lisää perusjoukon tarkka määrittely, edustavan otoksen saaminen ja korkea vastausprosentti.

Reliabiliteetti taas tarkoittaa tulosten tarkkuutta ja kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Tulosten tulee olla siis toistettavia ja tutkijasta riippumattomia. Tämä vaatii tutkijalta tarkkuutta ja kriittisyyttä, sillä virheitä voi sattua tietoja kerätessä, syötettäessä, käsiteltäessä ja tuloksia tulkittaessa. (Heikkilä 2014, 27 - 30.) Sekä validiteetti että reliabiliteetti yhdessä muodostavat mittauksen kokonaisluotettavuuden (Vilkka 2015, 194).

Tässä opinnäytetyössä käytetyn kyselytutkimuksen kysymykset oli laadittu opinnäytetyön tavoitteen ja tutkimuskysymysten pohjalta. Tarkoituksena oli kysyä sellaisia asioita, jotka vastaavat sekä itse tutkimuskysymykseen että tarkentaviin kysymyksiin. Kysymyslomakkeen laatiminen oli yllättävän haastavaa. Aluksi kysymyksiä tuli liikaa, mutta kun jokaista kysymystä puntaroi tarkasti ja pohti sen merkitystä opinnäytetyön tavoitteelle ja tutkimuskysymykselle, niin kysymyksistä putosi lopulta lähes puolet pois. Myös kysymysten ja vastausvaihtoehtojen muotoiluun kului paljon aikaa. Kysymysten asettelua tuli muokata siten, että ne olisivat mahdollisimman samalla tavalla, vastaajasta riippumatta ymmärrettävissä olevia. Ne eivät saa olla myöskään johdattelevia tai houkutella osallistujaa vastaamaan tietyllä tavalla. Myös vastausvaihtoehtoja tuli miettiä siltä kantilta, että jokaiselle mahdolliselle vastaukselle löytyisi sopiva vaihtoehto.

Vaikka kyselylomake tuli käytyä läpi useita kertoja ja se annettiin myös aihepiirin eri asiantuntijoille tarkistettavaksi ja testattavaksi, pääsi yhteen kysymykseen tulemaan virhe, joka johti siihen, että vastaajat tulkitsivat kysymyksen eri tavoin. Tämän kysymyksen vastaukset jätettiin tuloksien käsittelyssä analysoimatta. Myös vastausvaihtoehtojen valmiita luokkavälejä ja niiden tarpeellisuutta olisi ollut hyvä pohtia tarkemmin. Jos luokkavälit ovat suuret, yksityiskohtaista tietoa häviää tuloksista. Luokkavälit ovat myös hyvin helppo tarvittaessa muodostaa jälkikäteen aineistosta, jos vastaukset halutaan esittää tiivistetyimmässä muodossa.

Myös riittävä otoskoko, joka edustaa koko tutkittavaa perusjoukkoa, parantaa tulosten luotettavuutta. (Heikkilä 2014, 28.) Tämän opinnäytetyön verkkokyselyllä lähdettiin tavoittelemaan vähintään sadan vastauksen määrää. Vastauksia tuli yhteensä 113, joten otoskoon määrä oli tyydyttävä. Otos ei kuitenkaan edustanut koko perusjoukkoa kattavasti, sillä vastanneista selkeä enemmistö (94 prosenttia, $n=106$) oli naisia. Kun vastaajista 89 prosenttia ($n=101$) ilmoittivat, että he elävät joko avioliitossa tai avoliitossa, voidaan päätellä, että kyselyyn vastasi yleisesti vain sijaisperheen toinen vanhempi, joka oli useimmiten sijaisperheen äiti. Sitä, kuinka paljon sukupuolella olisi ollut vaikutusta sijaisvanhemmille esitetyn kyselytutkimuksen tuloksiin, on vaikea jälkikäteen arvioida.

Riittävällä objektiivisuudella pyritään siihen, että tutkimuksen tulokset eivät saa olla tutkijasta riippuvaisia, vaikka tutkija joutuukin tekemään subjektiivisia valintoja tutkimusmenetelmästä, kysymysten muotoilusta, analysointimenetelmistä ja raportointitavasta. (Heikkilä 2014, 28 - 29.) Objektiivisuuteen tuli kiinnittää erittäin huomiota tuloksia esitettäessä ja tutkimusraporttia kirjoitettaessa. Tutkija ei saa esittämistavallaan tai tulokinnallaan manipuloida tuloksia. Yleensä numerotietona esitetyt tulokset takaavat paremman objektiivisuuden. (Vilkkä 2015, 160.)

Eniten objektiivisuutta tässä opinnäytetyössä haastoi avointen kysymysten käsittely. Avoimia kysymyksiä oli yhteensä kahdeksan ja vaikka vastaaminen niihin oli vapaaehtoista, vastauksia tuli yhteensä 658 kappaletta. Niiden käsittely oli hyvin aikaa vievää ja työlästä. Avointen kysymysten käyttö kyselylomakkeessa on kuitenkin perusteltua, sillä niistä saaduista vastauksista saatetaan saada tutkimuksen kannalta tärkeää tietoa, joka muuten voisi jäädä kokonaan havaitsematta. Lisäksi avoimet kysymykset toimivat tilanteissa, joissa vaihtoehtoja on liikaa, jotta

niitä voitaisiin rajata etukäteen. (Vehkalahti 2014, 25.) Jälkeenpäin ajateltuna niiden määrää olisi kuitenkin voinut tämän opinnäytetyön kyselylomakkeessa vähentää.

Avoimet kysymykset käsiteltiin siten, että niiden sisällöstä haettiin erilaisia teemoja, jotka jaettiin erilaisiin alaluokkiin ja yhdisteltiin taas vastaavasti ylempiin luokkiin. Vastauksista ja eri luokista muodostettiin taulukko, jossa laskettiin eri luokkien esiintymismääriä. Näin saatiin selvitettyä yleisimmin esiin nostetut teemat. Jokainen vastaus oli kuitenkin luettava huolella läpi ja pyrittävä ymmärtämään se sillä tavoin kuin vastaaja oli sen tarkoittanutkin. Tämä ei ollut aina helppoa, sillä jokaisella vastaajalla oli oma tyykinsä ilmaista kantansa kirjallisesti. Jotkut vastasivat lyhyesti ja ytimekkäästi ja toiset taas kirjoittivat pitkiäkin tarinoita. Pyrkimyksenä oli kuitenkin huomioida kaikki vastauksissa esiintyneet näkökulmat, mutta löytää tarinoista ne yleisimmin esiintyneet teemat, jotka voitiin luokitella ja palauttaa taas ylemmälle, käsitteelliselle tasolle.

Tutkimuksen jokaisessa eri vaiheissa tärkeää on myös avoimuus ja rehellisyys. Raportoinnissa tämä näkyy esimerkiksi siinä, että toisen tekstiä ei plagioida. Raportoinnissa tulee selostaa myös kaikki käytetyt menetelmät, niiden epätarkkuusriskit, johtopäätökset ja tulokset mahdollisimman huolellisesti ja kaunistelematta. Myös tulosten perusteetonta yleistämistä on vältettävä. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2009, 26.) Opinnäytetyöraportti kirjoitettiin noudattaen Tampereen ammattikorkeakoulun kirjallisen raportoinnin ohjetta, jossa on määritelty raportin ulkoasun ja rakenteen lisäksi viittaaminen erilaisiin lähteisiin ja lähteiden merkitseminen. Raportissa pyrittiin käymään koko opinnäytetyöprosessi läpi eri vaiheineen niin tarkasti, eettisesti ja objektiivisesti kuin mahdollista.

7.2 Kehittämisehdotuksia ja jatkotutkimusaiheita

Kuten Pösö toteaa, alkanutta keskustelua lastensuojelun eri sijoitusvaihtoehtoista tulisi jatkaa tulevaisuudessakin ja etsiä uusia vaihtoehtoja nykyisten menetelmien rinnalle. Adoptiolla voisi olla oma, vahvempi paikkansa tulevaisuudessa perhepohjaisena sijoituksena lastensuojelujärjestelmässämme. Tutkimusta tarvitaan kuitenkin lisää ja Pösön mukaan tarkasteluun tulisi myös ottaa

tietopohjaisten arviointimenetelmien käyttö eri sijoitusvaihtoehtojen valinnassa ja kaikki osapuolia oikeudenmukaisesti kohteleva päätöksentekojärjestelmä. (Pösö 2015, 21.)

Tämän opinnäytetyön pohjalta jatkotutkimusaiheita voisi olla sijoitetun lapsen adoptiota koskevien ajatusten, näkemysten ja kokemusten kartoittaminen myös muilta osapuolilta kuin sijaisvanhemmilta. Tutkimuksen kohdejoukkona voisi olla esimerkiksi ne lapset tai jo aikuistuneet henkilöt, jotka ovat olleet sijoitettuna kotinsa ulkopuolelle. Tutkimuksessa voitaisiin selvittää, miten nämä henkilöt itse katsovat heidän etunsa toteutuneen heille valitussa sijaishuoltopaikassa tai mitä he ajattelevat nykyisestä väliaikaisuuteen perustuvasta, alkuperäisen perheen jälleenyhdistämiseen tähtäävästä sijaishuoltojärjestelmästä.

Toisaalta Suomessa taas on lapsena huostaanotettuja henkilöitä, jotka on adoptoitu myöhemmin sijaisperheeseensä. Toiset jo lapsina, toiset vasta 18 vuotta täyttäneinä. Toisenlaisessa tutkimuksessa voitaisiin kartoittaa, mitä mieltä he ovat olleet adoptioprosessista ja miten adoption vahvistaminen on muuttanut heidän elämäänsä. Onko heillä ollut mahdollisuutta vaikuttaa adoptiopäätökseen ja kokevatko he jälkikäteen, että päätös on ollut oikea sekä ajanut heidän etuaan?

Yksi kiinnostava kohdejoukko voisi olla huostaanotetun lapsen biologiset vanhemmat. Tällaisessa tutkimuksessa voitaisiin selvittää, millaisia ajatuksia ja tunteuksia adoptio herättää niissä vanhemmissa, joiden lapsi on huostaanotettu. Onko olemassa tilanteita, joissa huostaanotetun lapsen vanhempi voisi hyväksyä adoption tai jopa toivoa sitä yhtenä vaihtoehtona sijoittamisen eri muodoille vai kokevatko biologiset vanhemmat, että adoptio loukkaa heidän vanhempainoikeuksiaan ja riistää heiltä lapsen?

Myös sijoituksen määrittelemistä teoriassa pysyväksi voisi lähteä tutkimaan ja kartoittamaan. Jos pysyvä sijoitus olisi mahdollista, niin mitä se tarkoittaisi ja merkitsisi eri osapuolille? Voisiko pysyvä sijoitus olla milloinkaan mahdollinen Suomessa vai loukkaako se jo lähtökohtaisesti lastensuojelussa vallalla olevaa ihmiskäsitystä, jossa kunnioitetaan yksilön oikeuksia ja uskotaan muutoksen mahdollisuuteen?

LÄHTEET

Adoptiolaki 20.1.2012/22. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20120022>

Ajoissa kotiin -kampanja: Perhehoidossa arki on parasta. N.d. Perhehoitoliitto ry. Luettu 15.8.2019. https://www.perhehoitoliitto.fi/sijaisvanhemmaksia/ajoissa_kotiin_kampanja

Back-Kiianmaa, R. & Hakkarainen, P. 2008. Sijaisvanhemmat tarvitsevat riittävät valmiudet. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisena vaihtoehtona. Jyväskylä: PS-kustannus.

Chou, S. & Browne, K. 2008. The relationship between institutional care and the international adoption of children in Europe. *Adoption & Fostering* 32.

Hautamäki, A. 2011. Lapsen kiintymyssuhteet ja niiden vaarantuminen. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro.

HE 47/2011 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle adoptiota koskevan lainsäädännön uudistamiseksi sekä lasten adoptiota koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen hyväksymiseksi ja laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta. Luettu 17.6.2019. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_47+2011.pdf

Heikkilä, T. 2014. Tilastollinen tutkimus. 9. uudistettu painos. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Heinonen, E. 2018. Adoption aseman lastensuojelussa. Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten asenteita, näkemyksiä ja kokemuksia. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu. Luettu 12.6.2019. https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/LSKL_adoptio_julk_0499_LR-2.pdf

Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Hughes, D. 2011. Kiintymyskeskeinen vanhemmuus: Toimivuutta kasvatukseen. Suom. Ritanen, L. Tampere: PT-Kustannus. Alkuperäinen teos 2009.

Huostaanotto. 2016. Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Luettu 14.6.2019. <https://thl.fi/sv/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto>

Kalland, M. 2011. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja sijoitettu lapsi. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. 1.-2. painos. Helsinki: WSOYpro.

Ketola, J. 2008a. Lasten ja nuorten perhehoito. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisena vaihtoehtona. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ketola, J. 2008b. Perhehoito ennen ja nyt. Teoksessa Ketola, J. (toim.) Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisena vaihtoehtona. Jyväskylä: PS-kustannus.

Koskinen, P. 2016. Sijaisperheitä tarvitaan aina lisää – epävarmuus voi estää halukkaita ryhtymästä sijaisvanhemmaksi. Yle uutiset. Luettu 15.8.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-9178512>

Kuokkanen, J. 2018. Keskustelua pysyvyydestä lastensuojelussa tarvitaan. Lastensuojelun Keskusliitto. Luettu 2.10.2019. <https://www.lskl.fi/blogi/keskustelua-pysyvyydesta-lastensuojelussa-tarvitaan/>

Kuoppala, T., Forsell, M. & Säkkinen, S. 2019. Lastensuojelu 2018. Tilastoraportti. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ja Suomen virallinen tilasto. Luettu 7.8.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138211/Tr23_19_LASU.pdf?sequence=5&isAllowed=y

Laine, S., Pösö, T. & Ujula, T. 2018. Adoptio lastensuojelussa – lukumääristä ja ominaispiirteistä. Yhteiskuntapolitiikka 83/2018, 199 – 207. Luettu 7.8.2019. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136280/YP1802_Laineym.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lastensuojelun arvot ja periaatteet. N.d. Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Luettu 24.9.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-arvot-ja-periaatteet>

Lastensuojelun laatusuositus. 2014. Toim. Lavikainen, M., Puustinen-Korhonen, A & Ruuskanen, K. Sosiaali- ja terveysministeriö. Luettu 13.6.2019. https://thl.fi/documents/647345/0/STM_2014_4_lastensuoj_laatusuos_web.pdf/0404c082-4917-471a-8293-5606b41536a7

Lehtovaara, M. Adoptoidut lapset lastensuojelun asiakkaina. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.

Marjomaa, P. & Laakso, M. 2010. Terveisiä täältä kodista! Lasten, sijaisvanhempien, syntymävanhempien ja sosiaalityöntekijöiden näkökulmia lastensuojelun perhehoitoon. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry.

Mikkelsson, K. 2015. Tie sijaisvanhemmuuteen. Narratiivinen tutkimus sijaisvanhemmaksi ryhtymisen syistä, odotuksista ja haasteista. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Porin yksikkö. Pro gradu -tutkielma.

Miten sijaisvanhemmaksi tullaan? N.d. Perhehoitoliitto ry. Luettu 15.8.2019. <https://www.perhehoitoliitto.fi/sijaisvanhemmaksi/sijaisvanhemmuus/miten-sijaisvanhemmaksi-tullaan/pride-valmennus/valmennusprosessi>

Mitä on lastensuojelu? 2019. Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Luettu 3.10.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

- Mitä perhehoito on? N.d. Perhehoitoliitto ry. Luettu 14.6.2019. <https://www.perhehoitoliitto.fi/perhehoito>
- Neil, E., Gitsels, L. & Thoburn, J. 2019. Children in care: Where do children entering care at different ages end up? An analysis of local authority administrative data. *Children and Youth Services Review* 106 (11), 1 – 9.
- Pajunen, I. 2014. Ulkomailta adoptoidaan entistä harvemmin – voi olla myös hyvä merkki. *Yle uutiset*. Luettu 3.9.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-7130254>
- Pasanen, K. & Tervonen-Arnkil, K. 2013 Avoimuutta adoptioon – yhteys voi säilyä. Teoksessa Timonen, P. (toim.) *Adoptio – lapsen etu?* Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Pelastakaa Lapset ry. N.d. Kansainvälinen adoptiopalvelu. Luettu 3.9.2019. <https://www.pelastakaalapset.fi/tyomme-kotimaassa/adoptiot/kansainvalinen-adoptiopalvelu/>
- Perhehoito. 2019. Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Luettu 4.9.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijais-huolto/sijaishuollon-muodot/perhehoito>
- Perhehoitolaki 20.3.2015/263. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150263#Pidm1989936>
- Perhekoteja 31.12. lastensuojelun sijaisperhehoidossa, kunnan kustantamat palvelut. 2018. Sotkanetin tulostaulukko. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Luettu 15.8.2019. <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=sw6OsNY1BQA=®ion=s07MBAA=&year=sy6rBAA=&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.0-SNAPSHOT&buildTimestamp=201802280718>
- Puustinen-Korhonen, A. & Pösö, T. 2010. Toteutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvuolosuhteisiin? Puheenvuoro lastensuojelun vaikuttavuudesta. *Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja* 2010:3. Helsinki: Lapsiasiavaltuutetun toimisto, Lastensuojelun Keskusliitto, Suomen Kuntaliitto. Luettu 10.10.2019. <http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/04/toteutuuko-oikeus-pysyviin.pdf>
- Pösö, T. 2013. Adoptio lastensuojeluna. Teoksessa Timonen, P. (toim.) *Adoptio – lapsen etu?* Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.
- Pösö, T. 2015. Adoptio ja perhehoito. Teoksessa Sinkkonen, J. & Tervonen-Arnkil, K. (toim.) *Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta*. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Rolock, N., Pérez, A., White, K. & Fong, R. 2018. From Foster Care to Adoption and Guardianship: A Twenty-First Century Challenge. *Children and Youth Services Review* 103 (8), 11 – 20.
- Sijaishuollon kustannukset. N.d. Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Luettu 14.6.2019. <https://thl.fi/sv/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-kustannukset>

Sijaishuolto. N.d. Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Luettu 14.6.2019. <https://thl.fi/sv/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijais-huolto>

Sinkkonen, J. 2011. Kiintymyssuhdehäiriöiden yhteydet psykopatologiaan. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. 1.-2. painos. Helsinki: WSOYpro.

Sinkkonen, J. 2015a. Lapsen kiintymyssuhteet tavanomaisissa ja poikkeavissa olosuhteissa. Teoksessa Sinkkonen, J. & Tervonen-Arnkil, K. (toim.) Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Sinkkonen, J. 2015b. Mitä tulisi ottaa huomioon lasta sijoitettaessa. Teoksessa Sinkkonen, J. & Tervonen-Arnkil, K. (toim.) Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto. 2017. Sosiaalihuolto. Adoptio. Luettu 28.9.2019. <https://www.valvira.fi/sosiaalihuolto/adoptio>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2013. Adoptioneuvonta. Opas adoptioneuvonnan antajille. Luettu 16.6.2019. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74693/STMjulk_2013_21_Adoptioneuvonta_v2.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2018. Kuntainfo: Perhehoidon palkkiot ja korvaukset vuonna 2019. Luettu 14.6.2019. https://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/kuntainfo-perhehoidon-palkkiot-ja-korvaukset-vuonna-2019

Suomen virallinen tilasto (SVT). 2018. Adoptiot. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 2.9.2019. https://www.stat.fi/til/adopt/2018/adopt_2018_2019-08-21_tie_001.fi.html

Talentia. 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Luettu 24.9.2019. https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikkaopas_2017.pdf

Tervonen-Arnkil, K. 2016. Avoimen adoption merkitys lastensuojelussa. Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Luettu 3.9.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/avoi-men-adoption-merkitys-lastensuojelussa#Avoin%20adoptio%20perhesijoituksen%20vaihtoehtona>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Työprosessit. 2019. Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Luettu 3.10.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi>

Valkonen, L. 2008. Mitä perhehoidosta tiedetään tutkimusten perusteella? Teoksessa Ketola, J. (toim.) Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Jyväskylä: PS-kustannus.

Valkonen, L. 2014. Sijaisvanhemmat. Helsinki: Perhehoitoliitto ry.

Vehkalahti, K. 2014. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.

Vilka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vuori, M. 2017. Adoptiojärjestelmä murroksessa? Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto, Valvira. Luettu 3.9.2019. <https://www.valvira.fi/-/adoptiojarjestelma-murroksessa->

Ykkösaamu: Sijoitettuja lapsia ennätyksellisen paljon. Toimittajat Atte Uusinoka, Sanna Raita-Aho ja Silja Raunio. Yle areena 24.6.2019. <https://areena.yle.fi/1-50151232>

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje

Hyvä sijaisvanhempi!

Olen sosionomiopiskelija Tampereen ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyöni yhteistyössä Pesäpuu ry:n kanssa. Opinnäytetyöni tarkoituksena on kyselytutkimuksen avulla selvittää sijaisvanhempina toimivien henkilöiden ajatuksia, näkemyksiä ja kokemuksia huostaanotetun ja pitkäaikaseksi arvioidussa sijoituksessa olevan lapsen adoptoimisesta.

Adoptio on oikeudellinen toimenpide, jossa vanhempainoikeudet ja -velvollisuudet siirretään pysyvästi adoptiovanhemmille. Sen tarkoituksena on edistää lapsen parasta vahvistamalla lapsen ja vanhemman suhde adoptoitavan ja adoptiohakijan välillä. Toimenpiteen lähtökohtana on lapsen etu, jota arvioitaessa on erityisesti kiinnitettävä huomiota siihen, miten voidaan parhaiten turvata pysyvä perhe, tasapainoinen kehitys sekä hyvinvointi lapselle, joka ei voi kasvaa omassa, biologisessa perheessään. Adoptio ei kuulu tällä hetkellä lastensuojelulain mukaisiin kodin ulkopuolelle sijoittamisen käytäntöihin.

Opinnäytetyön tavoitteena on saada vastauksia tutkimuskysymykseen, mitä sijaisvanhemmat ajattelevat pitkäaikaisen sijoituksen muuttamisesta pysyväksi ratkaisuksi adoption kautta sekä jatkaa keskustelua adoption käytöstä lastensuojelussa pysyvyyden varmistamiseksi ja lapsen oikeuksien turvaamiseksi nostamalla sijaisvanhempina toimivien henkilöiden näkökulma ja kokemus asiasta esille.

Vastaaminen on vapaaehtoista ja tapahtuu nimettömästi. Vastaukset käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti. Kerättyä aineistoa käytetään vain tämän opinnäytetyön laatimiseen ja aineisto hävitetään opinnäytetyön valmistuttua.

Mikäli haluatte saada lisätietoja opinnäytetyöstäni, voitte laittaa viestiä alla olevaan sähköpostiosoitteeseen.

Kiitos vastauksistanne jo etukäteen!

Ystävällisin terveisin,

Niina Reunamäki

niina.reunamaki@tuni.fi

Liite 2. Kysely

Taustoittavia kysymyksiä

1. Sukupuoli

- ☐ nainen
- ☐ mies
- ☐ muu

2. Ikä

- ☐ alle 20
- ☐ 20 – 29
- ☐ 30 – 39
- ☐ 40 – 49
- ☐ 50 – 59
- ☐ 60 vuotta tai yli

3. Siviilisääty

- ☐ avioliitossa
- ☐ avoliitossa
- ☐ naimaton
- ☐ leski
- ☐ eronnut

4. Mikä on koulutustasosi? (Merkitse ylin suorittamasi koulutusaste)

- ☐ peruskoulu tai kansakoulu
- ☐ ylioppilastutkinto tai ammatillinen perustutkinto
- ☐ alempi korkeakoulututkinto
- ☐ ylempi korkeakoulututkinto
- ☐ lisensiaatintutkinto
- ☐ tohtorintutkinto

5. Montako vuotta olet toiminut sijaisvanhempana?

- ☐ alle vuoden
- ☐ 1 – 2 vuotta
- ☐ 3 – 5 vuotta
- ☐ 6 – 10 vuotta
- ☐ 11 – 15 vuotta
- ☐ yli 15 vuotta

6. Montako sijoitettua lasta perheessänne tällä hetkellä asuu?

- ☐ 0
- ☐ 1
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ 5 tai yli

7. Kuinka monta biologista ja/tai adoptoitua lasta sinulla on yhteensä sijoitettujen lasten lisäksi?

- ☐ 0
- ☐ 1
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ 5 tai yli

8. Kuinka kauan pisimpään perheessänne asuneen lapsen sijoitus on kestänyt?

- ☐ alle vuoden
- ☐ 1 – 2 vuotta
- ☐ 3 – 5 vuotta
- ☐ 6 – 10 vuotta
- ☐ 11 – 15 vuotta
- ☐ yli 15 vuotta

Kokemuksia kartoittavia kysymyksiä

Valitse vaihtoehdoista sinulle sopivin.

9. Kuinka monta perheessänne sijoitettuna ollutta lasta olette adoptoineet?

- ☐ 0
- ☐ 1
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ 5 tai yli

Vastaa kysymyksiin 10 ja 11 vain, jos vastasit kysymykseen 9 yksi tai enemmän.

10. Minkä ikäisiä lapset ovat olleet, kun adoptio on astunut voimaan? (Voit valita useamman vaihtoehdon)

- ☐ alle vuoden
- ☐ 1 – 4 vuotta
- ☐ 5 – 10 vuotta
- ☐ 11 – 17 vuotta
- ☐ 18 vuotta tai yli

11. Kuinka kauan lapset ovat olleet sijoitettuna perheessänne, ennen kuin adoptio on astunut voimaan? (Voit valita useamman vaihtoehdon)

- ☐ alle vuoden
- ☐ 1 – 2 vuotta
- ☐ 3 – 5 vuotta
- ☐ 6 – 10 vuotta
- ☐ 11 – 15 vuotta
- ☐ yli 15 vuotta

12. Oletko koskaan harkinnut perheeseen sijoitetun lapsen adoptiosta?

- ☐ kyllä
- ☐ ei
- ☐ en osaa sanoa

13. Voisitko nähdä adoption vaihtoehtona perheessänne asuvan lapsen sijoitukselle?

- ☐ kyllä
- ☐ ei
- ☐ en osaa sanoa

14. Onko sosiaalityöntekijä tai muu viranomainen milloinkaan ottanut puheeksi adoptiota vaihtoehtona perhehoidossanne olevan lapsen sijoitukselle?

- ☐ kyllä
- ☐ ei
- ☐ en osaa sanoa

Seuraavat kysymykset ovat avoimia kysymyksiä. Kirjoita vastauksesi kysymysten alle niille tarkoitetuille riveille.

15. Millaisia asioita olet kokenut tai kokisit esteeksi perheeseen sijoitetun lapsen mahdolliselle adoptiolle...

A. itsesi kannalta?

B. lapsen itsensä kannalta?

C. jonkun muun (kenen) kannalta?

16. Millaisia positiivisia asioita näkisit perheeseen sijoitetun lapsen adoptiossa...

A. itsesi kannalta?

B. lapsen itsensä kannalta?

C. jonkun muun (kenen) kannalta?

19. Valitse seuraavista väittämistä oma kantasi rengastamalla sopivin vaihtoehto

1. Täysin eri mieltä					
2. Jokseenkin eri mieltä					
3. Ei samaa mieltä eikä eri mieltä					
4. Jokseenkin samaa mieltä					
5. Täysin samaa mieltä					
	1	2	3	4	5
Adoption asemaa lastensuojelun sijoitusvaihtoehtona tulisi vahvistaa	☐	☐	☐	☐	☐
On tilanteita, joissa huostaanotetun lapsen etu toteutuisi paremmin, jos hänet adoptoitaisiin pysyvästi sijaisperheeseensä	☐	☐	☐	☐	☐
Suomessa pitäisi mahdollistaa käytäntö, jossa huostaanotetun lapsen adoptioiminen pysyvästi sijaisperheeseen voisi toteutua myös vastoin biologisten vanhempien tahtoa	☐	☐	☐	☐	☐
Käytäntö, joissa sijoitus perustuu aina väliaikaisuuteen ja on perheen jälleenyhdistämiseen tähtäävää, on lapsen edun kannalta paras vaihtoehto	☐	☐	☐	☐	☐
Adoptiossa puututaan liian voimakkaasti yksityiseen perhe-elämään ja loukataan sijoitetun lapsen biologisten vanhempien oikeuksia ja sitä ei pitäisi ottaa lastensuojelulliseksi toimenpiteeksi	☐	☐	☐	☐	☐
Kuntien sosiaalityöntekijöiden ja muiden lastensuojeluviranomaisten tulisi ottaa adoptio herkemmin puheeksi eri osapuolten kanssa ja muutenkin jakaa tietoa tällaisestakin mahdollisuudesta	☐	☐	☐	☐	☐

Kahteen viimeiseen kysymykseen voit vielä vastata vapaasti niille tarkoitetuille riveille. Voit myös kirjoittaa viimeisille riveille palautteesi ja mielipiteesi tästä kyselylomakkeesta.

20. Onko mielestäsi olemassa sellaisia tekijöitä, jotka voisivat tehdä adoption käytöstä huostaanoton vaihtoehtona ongelmallista? Jos on, niin kerro esimerkkejä tällaisista tekijöistä?

21. Millaisia muita ajatuksia, näkemyksiä ja kokemuksia sinulla on huostaanotetun lapsen adoptioon liittyen?

Kiitos paljon vastauksistasi!